ਸੰਪਾਦਕੀ

ਡਾ. ਡੀ. ਕੇ. ਪਾਂਡੇ
ਐਡੀਟਰ ਹਿੰਦੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੱਤ ਭਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਸਕਾਰਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰ ਫਤਹਿ।

'ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ' ਲੇਖ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਲਗਭੱਗ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਪੀੜਾ ਸਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਮਰਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅੰਤਿਮ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ 'ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ' ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਭੋਲਾਪਨ, ਲਾਡ ਪਿਆਰ, ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸਭ ਮਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਐਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਾਹ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ, ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਗੇ।" ਬੜੀ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਗਏ ਲੜੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਐਨਾ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ, ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾਈਆਂ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਵਰਗ! ਅਸੀਂ ਇਹ ਲੇਖ ਚਾਹੇ ਜਿਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋਈਏ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋਈਏ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਲੇਖ 'ਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ, ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਇਉਂ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਲੱਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੇਕ-ਛੇਕ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਓਹੀ ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ, ਮੱਛਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੜਪ ਤੜਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਓਹੀ ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਓ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ,
ਮੇਰੇ ਪੈ ਗਿਆ ਕਲੇਜੇ ਛੇਕ।

ਇਸੇ ਲਈ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ -

ਲਾਗੀ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਨੈ ਪੀਰ॥
ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰ॥ ਪੰਨਾ - 327

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਬੈਰਾਗ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ, ਇਸੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਨਾ ਮੈ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥
ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗ ਨ ਛੂਟਸਿ ਮਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 329

ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਾ ਯੋਗ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਕਿਵੇਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬੈਰਾਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹੇ ਦਾ ਬਾਣ ਅੱਜ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਵਰਸ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦੱਸੇਗੀ ਇਸ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਦੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ 'ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡਾ' ਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਇਹ ਆਖਰੀ ਅਧਿਆਏ ਹੈ। 'ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ' ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਵਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਰਹਿਣ; ਇਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੈ।

ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ 14 ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੋਤਾ ਦੀ ਤਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਸ 14 ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਤੀਤੀ, ਭਰੋਸਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼। 100% ਭਰੋਸਾ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ। ਐਨਾ ਭਰੋਸਾ ਜਿਵੇਂ ਧੰਨਾ ਅਨਘੜ ਪੱਥਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਰੋਗ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਓ।

ਸਿਰਲੇਖ 'ਮੈਂ ਨਾਹੀ' ਇਕ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਖਾ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਥੱਲ ਤੋਂ ਜਲ ਮਗਨ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਵਲ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤਪਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਕੱਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਠੰਢਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਨਮੋਹਣੀ, ਲੁਭਾਵਣੀ ਹਵਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਸੱਚੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਲੇਖ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛਡਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਣੱਤ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ 'ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ'। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਇੰਨੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਅਨਾਯਾਸ ਹੀ ਸੁਰ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ 'ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰ ਜਾਵਾ' ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਲਾਓ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿਚ ਗੋਤਾ ਲਾਓ।

ਧਾਰਨਾ - ਮਨ ਵੇਚ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ
ਕਾਰਜ ਤੇਰੇ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ।

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਐਨੇ ਅਮੋਲੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਲਸਰਾਇ ਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਈਏ ਪਰ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਮਿੱਠਾ ਪਾਵਾਂਗੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਹਾਲ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਵਧ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਅਥਾਹ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ 'ਅਮਰ ਕਥਾ' ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਮੋਲਕ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਅਮਰਤਾ ਵਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਅਮਰ ਕਥਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਅਮਰ ਕਥਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ 20-20 ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ 14 ਗੁਣ ਅਤੇ ਵਕਤਾ ਦੇ 14 ਗੁਣ, ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਬਲਬ ਜਲਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਕ positive ਤੇ ਦੂਜੀ nagetive ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰੰਟ ਪੂਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਟਨ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਲਬ ਜਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 14 ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਵਕਤਾ ਦੀ ਅਤੇ 14 ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਸਰੋਤੇ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਰੂਪੀ ਮੇਨ ਸਵਿੱਚ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਬਲਬ ਜ਼ਰੂਰ ਜਲੇਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਲਈ ਉਜੈਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੜਾ ਹੀ ਰੌਚਕ ਅਤੇ ਮਰਮ ਭੇਦੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਭਗੀਰਥ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਮਰ ਕਥਾ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ, ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੁੱਟ ਹੈ, ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਨਸਾਨ ਲੈਂਦਾ-ਲੈਂਦਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਕ ਵੀ ਮੰਗਦਾ ਮੰਗਦਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ-ਦਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਥਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਮਲ ਭਾਓ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਰਮਲ ਭਾਓ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਸ਼ੁਭ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਰੁਚੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਕਦੇ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਪਿਓ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਸ ਪੁੱਤਰ ਭਗਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰਤਾ ਦੇ ਵਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਅਮਰ ਕਥਾ ਦੀ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਥਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਮਰ ਕਥਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ, ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਗਦੀ ਰਹੇ।

ਆਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਟੀ. ਵੀ. ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਣ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਸਾਧਨ ਮੂਲ ਸਾਧਨ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਤਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਲਾਹਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਗੂੰਗੇ ਨੂੰ ਗੁੜ ਖੁਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਉਸਦਾ ਸਵਾਦ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਠੀਕ ਇਹੋ ਹਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਮਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਰੰਗ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਅਜਿਹੇ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨੇਤਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੱਥ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਸਤਕ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਲ ਕੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਚਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅੰਗ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ

ਦੇ ਅੰਗ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੌਂਵੇਂ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਗੂੰਜ ਅਜੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਦਸਵਾਂ ਸਮਾਗਮ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨੌਂਵੇਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅਮੋਲਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਐਨੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਛਾਪੇ ਹੋਏ ਅਮੋਲਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੰਤਵ ਇੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਜਿਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜੇ ਨੁਸਖਾ ਵੀ ਉਸੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਦਸਵੇਂ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੈਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ? ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਛਾਪ ਸੰਗਤ ਤੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਧੰਨੇ ਜੱਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੱਕ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਪਲਬਧੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸੂ ਇਕ ਮੰਚ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਇਹੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ। 'ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ' ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਉਚਾਈ ਨੂੰ ਨਾਪ ਕੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਲਈ ਇਹ ਪਿਆਰਾ-ਪਿਆਰਾ ਸੱਦਾ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਚੰਦ ਸ਼ਬਦ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਆਪ ਵੀ ਆਓ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਦਸਵੇਂ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜੁੱਟ ਹੋ ਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਤੋਂ ਛੁਟਿਆ ਤੀਰ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਲ ਹੇਠੋਂ ਲੰਘਿਆ ਪਾਣੀ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਘੜੀ ਜੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤਾਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿਵੇਦਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

L L L L L L L

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀਆਂ

1. ਪੱਤਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ ਜੋ ਕਿ ਲਿਫਾਫੇ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
2. ਰਿਨੂਅਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਰਿਨੂਅਲ ਤਰੀਕ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੰਦਾ ਰਿਨੂਅਲ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ।
3. Out station (ਬਾਹਰਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ) ਤੋਂ ਚੈਕ ਦੁਆਰਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ ਚੈਕ ਕੈਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਪਾ ਕੇ ਕੁਲ 220/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।
4. ਮਨੀਆਰਡਰ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਫਾਰਮ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮੈਸੇਜ ਵਾਲੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਨਾ ਭੁਲੋ - ਕੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਨਿਊਲ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ?
5. ਮਨੀਆਰਡਰ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਅਤੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ - 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੁਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ, ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ 781, ਫੇਜ਼ 3ਬੀ1, ਮੋਹਾਲੀ, ਐਸ.ਏ.ਐਸ ਨਗਰ, 160055
6. 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪੁਜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਲੇਟ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
7. ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪੁਜ ਰਹੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰਨ।
8. ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਚੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਰਸੀਦ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੇ।
9. 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਛਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਤਰਣ ਕੇਂਦ੍ਰ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

For more information

please visit us on internet at :-

http://www.atammarg.org

&

http://www.atammarg.com

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਅਗਸਤ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 40)

ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਹਠ-ਯੋਗ ਬਾਰੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਸਾਧਣ ਲਈ ਦਸ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸ ਯਮ ਅਪਨਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਯਮ ਤੇ ਨਿਯਮ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰਹਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸਾਧਕ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵੱਛ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਯਮ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ, ਝੂਠ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਜਤ ਰੱਖਣਾ, ਧੀਰਜ, ਖਿਮਾ, ਦਇਆ, ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ, ਮਰਿਆਦਾ ਸਹਿਤ ਭੋਜਨ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

1. ਅਹਿੰਸਾ

ਅਹਿੰਸਾ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

1. ਮਨ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ 2. ਬੋਲ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ 3. ਦੇਹ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ।

(ੳ) ਮਨ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ – ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ-

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ।

(ਅ) ਵਾਕ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ – ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੌੜਾ ਤੇ ਫਿੱਕਾ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਵਰਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਰਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਫਿੱਕਾਪੁਣ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਫਿੱਕਾ ਆਖਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੋੜੇ ਹਨ। ਦੋ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਨ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪਣੱਤ ਤੇ ਸਨੇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਕੌੜਾ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ॥
ਫਿਕੋ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ ਫਿਕੇ ਫਿਕੀ ਸੋਇ॥
ਫਿਕਾ ਦਰਗਹ ਸਟੀਐ ਮੁਹਿ ਥੁਕਾ ਫਿਕੇ ਪਾਇ॥
ਫਿਕਾ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਪਾਣਾ ਲਹੈ ਸਜਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 473

ਇਕੁ ਫਿਕਾ ਨ ਗਾਲਾਇ ਸਭਨਾ ਮੈ ਸਚਾ ਧਣੀ॥
ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ॥

ਪੰਨਾ - 1384

(ੲ) ਸਰੀਰਕ ਅਹਿੰਸਾ – ਸਰੀਰਕ ਅਹਿੰਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ, ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ, ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣਾ, ਜੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸਰੀਰਕ ਅਹਿੰਸਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਣਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਾਂਗੇ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰ ਸਵੱਛ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਮਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰ ਭਾਵ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੱਢ ਦੇਣੀਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਸਾਧਣ ਲਈ ਇਹ ਯਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

2. ਦੂਸਰਾ ਯਮ **ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ;** ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਔਗੁਣ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਅੰਦਰੋਂ ਫਿੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਸ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ।

3. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ **ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ।** ਚੋਰੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ, ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲੈਣਾ, ਸਰੀਰਕ ਚੋਰੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਚੋਰੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਚਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਲੈਣੀ, ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

4. ਚੌਥੀ ਰਹਿਤ **'ਜਤ'** ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ 'ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ,

ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ, ਅੰਗ ਪਰਸਣੇ, ਹਿਤ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਚਿਤਵਣੀ ਆਦਿ ਜਤ ਤੋੜਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਅਤੇ ਪਰ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਧੀ ਤੇ ਭੈਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਵਰਤਣਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਗਲਤ ਫੁਰਨੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

5. ਪੰਜਵਾਂ **'ਧੀਰਜ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਉਪਰ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਦੁਖ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸੁਖ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਉਚਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੀਰਜੀ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਹਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁੰਨ ਹਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਦੀਰਘ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਕਰਮਣ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਲਈ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਜਾਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਪਰ ਅੱਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ bed-room ਵਿਚ ਗਈ, ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਲੰਘ ਉਪਰ ਕੋਈ ਘੂਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਲੰਘ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਗਏ। ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਪ ਚਪਾਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਘੂਕ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਅੱਜ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਕਿਸੇ ਪਰ-ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਪਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚ ਲਈ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਤੇ ਇਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ! ਆਪ ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਆਪਾਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਣ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਜਾਗ ਆ ਗਈ ਉਹ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੋਜ ਤਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਆਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਲੰਘ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਣੀ! ਇਹ ਕੌਣ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ? ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ ਦੰਡ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਲਦੀ ਆ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਥੱਕੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਮੂੰਹ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਗਾਉਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਭੋਜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਧੀਰਜ ਰੱਖੋ।

ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਢਕੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨੰਗਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਭਜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖਬਰ ਦਸ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਥੇ ਚਲਿਆ ਆਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਜੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ, ਪੈਂਦੇ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੇਖੋ ਧੀਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਉਚਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਅਧੀਰਜੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣੇ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਧੀਰਜ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਊਟਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਥੱਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਟਹਿਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕੇ ਗਿਆ, ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਖੋਜ ਪਤਰ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਮੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਨਿਊਟਨ ਨੇ ਉਸ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਜਾਗਣਾ ਪਿਆ, ਕਿੰਨੇ ਘੰਟੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਈ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਤੂੰ ਅਚਾਨਕ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਈ, ਤੇਰੇ

ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਮੋਮਬੱਤੀ ਹਿੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਤੂੰ ਨਾ ਸਹਿਮ, ਤੇਰਾ ਮਾਲਕ ਫੇਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖੋਜ ਪਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ-ਸੁਖ, ਹਾਨ-ਲਾਭ, ਉਪਮਾ-ਨਿੰਦਿਆ ਵਿਚ ਸਮਬਿਰਤੀ ਰਖਣੀ ਇਹ ਯੋਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯਮ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

6. ਛੇਵਾਂ ਯਮ **'ਖਿਮਾ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਦੁਨੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗਲਤ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵੈਰ ਪਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਵ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਖਿੰਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵੈਰ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਖਿਮਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਰੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰਕਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਇੱਟ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਲੱਗੀ। ਅੰਗਰਕਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਢੂੰਡ ਕੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹੋ। ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਇੱਟ ਤੂੰ ਮਾਰੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਇੱਟ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਇੱਟ ਤੁਹਾਡੇ ਆ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲੀ ਬੇਰੀ ਤੋਂ ਬੇਰ ਝਾੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੁਝ ਬੇਰ ਉਚੇ ਟਾਹਣੇ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇੱਟ ਮਾਰੀ ਬੇਰ ਤਾਂ ਝੜ ਗਏ ਪਰ ਇੱਟ ਉਚੀ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਗਿਰੀ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਲੱਗੀ। ਮੈਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮੇਰਾ ਦੋਸ਼ ਮਾਫ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੋ ਪਿੰਡ ਜਾਗੀਰ ਵਿਚ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਇੱਟ ਸੰਭਲ ਕੇ ਮਾਰੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਲੱਗੇਗੀ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਇੱਟਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬੇਰੀ ਤੋਂ ਬੇਰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੋ ਪਿੰਡ ਜਾਗੀਰ ਵਿਚ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇੱਟ ਨਾ ਮਾਰੀਂ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ॥
ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 1382

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਲੋਈ ਉਤਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ, ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਕਹੇ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ।

ਸੋ ਆਪ ਸਮਬਿਰਤੀ ਸਹਿਤ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ ਸੀ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਹੈ? ਹੁਣ ਆਪ ਕੀ ਦੁਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰਕੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦੇਹ, ਇਹ ਵੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ, ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰਨੀ ਇਹ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੋ ਦੁਆਪਰ ਯੁੱਗ ਦੇ 16 ਕਲਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਸਨ। ਆਪ ਪਰਭਾਸ ਛੇਤਰ ਤੀਰਥ ਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਕਰਕੇ ਆਪਸੀ ਘਰੇਲੂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਆਪ ਤੀਰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹੀ ਰਮਣੀਕ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਲਾ ਕੇ ਗੋਡੇ ਉਤੇ ਚਰਨ ਰਖੀਂ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਬੱਧਕ ਨੇ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਣ ਕੇ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਰੋਣ ਕੁਰਲਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਔਗੁਣ ਕੀਤਾ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਬੁਰੇ ਦਾ ਭੀ ਭਲਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

ਜਾਇ ਸੁਤਾ ਪਰਭਾਸ ਵਿਚਿ ਗੋਡੇ ਉਤੈ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ।
ਚਰਣ ਕਮਲ ਵਿਚਿ ਪਦਮੁ ਹੈ ਝਿਲਮਿਲ ਝਲਕੈ ਵਾਂਗੀ ਤਾਰੇ।
ਬਧਿਕੁ ਆਇਆ ਭਾਲਦਾ ਮਿਰਗੈ ਜਾਣਿ ਬਾਣੁ ਲੈ ਮਾਰੇ।
ਦਰਸਣ ਡਿਠੋਸੁ ਜਾਇਕੈ ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਪੂਕਾਰੇ।
ਗਲਿ ਵਿਚਿ ਲੀਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਵਗੁਣੁ ਕੀਤਾ ਹਰਿ ਨ ਚਿਤਾਰੇ।
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤੋਖਿਆ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਬਿਰਦੁ ਬੀਚਾਰੇ।
ਭਲੇ ਭਲੇ ਕਰਿ ਮੰਨੀਅਨਿ ਬੁਰਿਆਂ ਦੇ ਹਰਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ।
ਪਾਪ ਕਰੇਂਦੇ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ॥ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ,
ਵਾਰ 10/23

7. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ **'ਦਇਆ'** ਸੱਤਵਾਂ ਨਿਯਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ, ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਣ ਲਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਵਿਘਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਦੇਖ ਕੇ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ, ਦਇਆ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦਇਆ ਅਜਿਹਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਇਕ ਗਡਰੀਆ ਆਪਣੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਇੱਜੜ ਲੈ ਕੇ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਬਾੜੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਲੋਚਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਨਠਾਈ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੰਗੜਾ ਲੇਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਬਹੁਤੀ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਦੌੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲੱਤ ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਲੰਗੜਾਅ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਡੰਡਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਇਧਰ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਵੀ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਇਸ ਇੱਜੜ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਡਰੀਏ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆ! ਜੇ ਤੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਲੰਗੜੇ ਲੇਲੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੇਲਾ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੇਲਾ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਧੱਕ-ਧੱਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ, ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਲੇਲੇ ਦਾ ਡਰ ਬਿਲਕੁਲ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਲਈ ਪਿਆਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਲੇਲਾ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਕਰਕੇ ਜੀਭ ਕੱਢ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਉਚੀ ਗਰਦਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਮੁਖ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਲਾਉਣ ਲਈ ਲੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਉਸ ਇਜੜ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬਾੜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਅੰਦਰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੇ ਉਹ ਲੇਲਾ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸੀ ਕੋਈ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਰਕਤ ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੂਛ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੇ ਕੰਨ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਭੇਡਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਆਏ। ਪਰ ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਕੋਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਗਡਰੀਆ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜੀਬ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਲਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਵੀ ਸਵੱਛ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਗੁਣ ਦੇਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਵੱਛ ਕਰਾਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅੱਠ ਗੁਣ ਧਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਜਨਮਦਾਤੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਰਹਿਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਸਤਿ ਵਿਚਾਰ, ਸਤਿ ਵਾਕ, ਸਤਿ ਕਰਮ, ਸਤਿ ਜੀਵਨ, ਸਤਿ ਪ੍ਰਯਤਨ, ਸਤਿ ਚਿੰਤਨ, ਸਤਿ ਧਿਆਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ - 1. ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖਣਾ। 2. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ। 3. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਕੜ ਜਲ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰ ਮਲ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 4. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆ, ਵਿਵਹਾਰ ਪਵਿਤਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਸਰੀਰ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਅਜਿਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦਇਆ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ।

8. ਅੱਠਵਾਂ ਯਮ **'ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਾ ਕਹਿਣਾ, ਜਿੰਨਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ।

1983 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਾਸੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਹੀ ਸੀ ਉਹ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੋਹਾਲੀ ਕੋਠੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਦਸਣ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਨੇ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭੁੱਖਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ, ਭੁੱਖਾ ਹੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਦਸਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਂਗੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਅਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਗਵਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਅਸਾਡੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਖਾਣਾ ਭੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਪੂਰਨਪੁਰ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਚਾਚਿਆਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੇਚਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਵਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦਸ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਉਥੇ ਨੇੜੇ ਚੰਗੇ ਫਾਰਮਰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਚੱਕਰ ਫਾਰਮ ਤੇ ਮਾਰੇ ਪਰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਭੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਇੰਨੇ ਵਿਚ 1984 ਦੇ ਦੰਗੇ ਆ ਗਏ ਉਹ ਯੂ.ਪੀ ਨੂੰ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੂਰਨਪੁਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰਦੇ ਹੀ ਉਸ ਪਿਛੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਿਛੇ ਧਾ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਕੁਝ ਫਸਾਦੀ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਇਕ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਟਾਲ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ। ਮਾਲਕ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਈ। ਉਹ ਭੀੜ ਖਿੰਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਹੱਲੇ ਇਕ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਿਥੋਂ ਮੌਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਡਾਢੇ ਬੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੈ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਚਾਚਿਆਂ ਨੇ ਖਾਸ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਪਾਈ। ਇਹ ਕੁਝ ਵਿਆਨਾਂ ਲੈ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣੇ ਸਨ। ਰਜਿਸਟਰੀ ਦੀ ਤਰੀਕ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸ਼ਰਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਆਨਾਂ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੀਜੀ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਾਰੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੁਛੇ ਹੀ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦੱਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰੀ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਯੂ.ਪੀ. ਤੋਂ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਪਰ ਕੀਮਤ ਦੇਣ ਲਈ ਅਜੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਘਟਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨਾਂ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ, ਪੰਚ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਛ ਖਾਧੇ ਪੀਤੇ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਦੁਪੱਟਾ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦਇਆ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਲ ਆ ਗਿਆ। ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਭੀ ਪਿਘਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਾ ਦਿਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦਇਆ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਉਪਜੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾ ਦਿਤਾ। ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਡੇ ਪੈਸੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਲੈ ਲਏ।

ਇਹ ਦਇਆ ਦਾ ਕੰਮ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਐਨੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਪਰ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਰੁਖੇਪੁਣੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ 'ਨੇਕੀ ਕਰ ਦਰਿਆ ਮੇਂ ਡਾਲ' ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ 'ਨੈਂ ਲੰਘੀ ਖੁਆਜਾ ਵਿਸਰਿਆ।' ਕਿਸੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਿਨਾਂ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਨੇਕ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

9. ਨੌਵਾਂ **'ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਛਕਣਾ। ਸਾਦਾ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਭੋਜਨ ਛਕਣਾ ਜੋ ਪੁਸ਼ਟਕ ਹੋਵੇ ਪਰ ਗੈਸ, ਬਾਇ, ਕਫ ਵਰਗੇ ਵਿਘਨ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਮਾਸ, ਮੱਛੀ, ਅੰਡੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ।

10. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਵਾਂ ਯਮ **'ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੇਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਾਕ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ, ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਈਰਖਾ ਦ੍ਵੈਤ ਦੇ ਭਾਵ ਕੱਢ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਖਣਾ। ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸਤਿ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹੋਏ 10 ਯਮ ਹਨ ਜੋ ਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਸ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

1. ਤਪ – ਤਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ।

(ੳ) ਤਾਮਸੀ ਤਪ – ਜਲ ਧਾਰੇ ਕਰਨੇ, ਅਗਨੀ ਤਾਪਣੀ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਾ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹੇ ਰਖਣਾ, ਬਾਹਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤਪ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਪਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਚਲ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਕ ਤੂੜੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਤੂੜੀ ਦੂਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟਰੱਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵਾਹਨ ਲੱਦ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਚਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੁਨਾਫਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਖੇਚਲ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਗਾਹਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀਰਾ ਵੇਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਚਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਝੱਲਣੀ ਫਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਰਾਜਸੀ ਤਪ – ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਣਾ, ਬੁਰੇ ਫੁਰਨੇ ਉਠਦੇ ਹੀ ਰੋਕਣੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ੲ) ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ – ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ – ਪ੍ਰਮਾਣ, ਵਿਪਰਜੇ, ਨਿੰਦ੍ਰਾ, ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿੰਮਰਤੀ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਦੌੜਨ ਨਾ ਦੇਣਾ ਇਹ ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਬੇਅੰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

2. ਦੂਸਰਾ ਨੇਮ **'ਸੰਤੋਖ'** ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰੋਸਾ

ਰਖਣਾ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਪਰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਚਾ ਸੰਤੋਖ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਾ ਤਕਣਾ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਸੁਣਨੀ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਤੀਸਰਾ ਸੰਤੋਖ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਘਟੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਸੰਤੋਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

3. ਤੀਸਰਾ ਨੇਮ **'ਆਸਤਕ ਭਾਵ'** ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਨਾਸਤਕ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਜਾਣ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਦੇਖਣਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਆਸਤਕ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

4. ਚੌਥਾ ਨੇਮ **'ਦਾਨ'** ਹੈ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਜਸੀ, ਤਾਮਸੀ ਅਤੇ ਸਾਂਤਕੀ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

5. ਪੰਜਵਾਂ **'ਨੇਮ'** ਪੂਜਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰੰਗ ਉਪਾਸਨਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ, ਉਹ ਅੰਤਰੀਵੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵਿਘਨ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦੇ ਸੀਸ ਉਪਰ ਮੁਕਟ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਪਰ ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਪਾਉਣੀ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਹੁਣ ਜੇ ਮੁਕਟ ਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਲਾ ਗਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਉਪਾਸਨਾ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਕਿ ਗੁਰੁਦੇਵ! ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਾ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹ ਲਵੋ, ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗੰਢ ਦੇ ਦੇਵੋ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰੀਵੀ ਪੂਜਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

6. ਛੇਵਾਂ ਨੇਮ **ਨਿਤਨੇਮ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਨਾ,** ਸਤਿ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਠ ਆਖਦੇ ਹਨ।

7. ਸਤਵਾਂ ਨੇਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ **'ਦੰਭ ਰਹਿਤ ਰਖਣਾ'** ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਾਧਕ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਖੰਡ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਖੰਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਭੇਖ ਦਿਖਾਇਓ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਵਸ ਕੀਨ।
ਅੰਤ ਕਾਲ ਕਾਟੀ ਕਟਿਓ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੋਹ ਲੀਨ।

8. ਅੱਠਵਾਂ **'ਸਾਂਤਕੀ ਵਰਤ ਰਖਣਾ'** ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਰਖਣਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਸਮਝਣਾ।

9. ਨੌਵਾਂ **'ਅਬੋਲ'** ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਭਜਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਟਿਕਾ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ।

10. ਦਸਵਾਂ **ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਅੰਨ ਜਲ ਦੇਣਾ,** ਇਹ ਹੋਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਮ ਤੇ ਨਿਯਮ ਜੋ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਨ ਇਹ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਆਧਾਰ (base) ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਸਮਾਏ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਕਸ਼ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ।

ਯੋਗ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਅੰਗ **ਆਸਣ** ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਐਸਾ ਥਾਂ ਦੇਖਣਾ ਜਿਥੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਨਾ ਬਹੁਤੀ ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਦਮ ਘੁਟਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸੁਥਰਾ ਥਾਂ ਹੋਵੇ। ਮੱਖੀਆਂ ਮੱਛਰ ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਦਬੂਦਾਰ ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਸੂਛ ਥਾਂ ਭਾਲ ਕੇ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਕੇ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖਿਚਾਵਟ ਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਿਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਤਕ ਇਕ-ਇਕ ਅੰਗ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਢਿੱਲਾ ਰਖਣਾ ਪਰ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰਖਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲਸ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਆਸਣ ਲਾਉਣਾ ਕਿ ਖੂਨ ਦਾ ਦਬਾਓ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਦੇ ਦੱਬਣ ਨਾਲ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਲਈ ਪਦਮ ਆਸਣ ਜਾਂ ਸਿੱਧ ਆਸਣ ਚੰਗੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਭਜਨ ਕਰਨ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਮ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੰਨ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀ ਪਾ ਲਈ, ਸਿਰ ਉਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲੱਗ ਗਏ, ਕਦੇ ਇਕ ਗੋਡਾ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੂਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਥਿਰ ਆਸਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਸਣ ਜਮਾ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੈਠਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰਮੰਤਰ ਵਿਚ ਲਾਵੇ।

ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਥਰਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਟਿਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੋਵੇ। ਸਥਾਨ ਸੁਥਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੰਕਰ, ਰੇਤ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਆਦਿ ਉਸ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅੱਗ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ ਜਾਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਥਾਂ ਹੋਵੇ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਥੇ ਇਕਾਂਤ ਹੋਵੇ, ਹਵਾ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਝੋਂਕੇ ਲਗਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ

ਦਿਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੁੰਧ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਧੂੰਆਂ, ਸੂਰਜ, ਵਾਯੂ, ਅਗਨ, ਜੁਗਨੂੰ, ਬਿਜਲੀ, ਬਿਲੌਰ, ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਨਿਰਮਲ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਜਿਹੇ ਵਜਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਦਿਸ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਅਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ ਤੇਜ਼ ਵਾਯੂ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਉਤੇ ਫਤਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਯੋਗੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਬੁਢਾਪਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਯੋਗ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੜਵਾਪਨ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੰਧ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਲਮੂਤਰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਤਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲਿਬੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਜਮਈ ਹੋ ਕੇ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਹਲਕੀ ਫੁਲਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਸਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਥਰੇ ਥਾਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਕ ਇਕੱਲਾ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਆਸਾ ਅਤੇ ਅੰਦੇਸੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜੇ। ਅਸਥਾਨ ਨਾ ਅਤਿ ਉਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਵਸਤਰ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸੁਧੀ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ। ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਧੜ ਇਕ ਸੇਧ ਵਿਚ ਅਚਲ ਰੱਖ ਕੇ, ਸਥਿਰ ਰਹਿ ਕੇ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਾ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ, ਨਾਸਕਾ ਦੇ ਅਗਰ ਭਾਗ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ, ਨਿਰਭੈ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਯ-ਵਰਤ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਮਨ ਦਾ ਸੰਜਮ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਕਰੇ।

ਚੌਥਾ ਅੰਗ **'ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ'** ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਨਾੜੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 72 ਕਰੋੜ, 72 ਲੱਖ, 72 ਹਜ਼ਾਰ, 200 ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਕਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਾੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਨਾੜੀਆਂ ਜੋ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਹਨ। ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਨਾੜੀ ਹੈ। ਇੜਾ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਨਾੜੀ ਤੇ ਚੰਦਰ ਨਾੜੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵੀ ਹੈ ਇਸਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਹਨ। ਇਥੇ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਹੈ, ਰੇਚਕ, ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰਨਾ।

ਪੰਜਵਾਂ ਅੰਗ **'ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ'** ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਦੇਖਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਰੋਕ ਕੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ।

ਛੇਵਾਂ ਨੇਮ **'ਧਾਰਨਾ'** ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਉਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਸ ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ। ਬਾਰਾਂ ਸੈਕਿੰਡ ਜੇ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਢਾਈ ਮਿੰਟ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 12 ਧਾਰਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਛੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਸਮਾਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤਵਾਂ ਅੰਗ **'ਧਿਆਨ'** ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਧੇਅ ਉਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਠਵਾਂ ਅੰਗ **'ਸਮਾਧੀ'** ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਧੀ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨੂੰ ਸਾ-ਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਿਆਤਾ ਧਿਆਨ ਧੇਅ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਯੋਗ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾੜੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੁਦੰਡ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵਿਚੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਉਪਰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਬਜਰ ਨਾੜੀ ਹੈ, ਬਜਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਿਤਰਨੀ ਹੈ, ਚਿਤਰਨੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਨਾੜੀਆਂ ਮੱਕੜੀ ਦੇ ਜਾਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਅਤਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾੜੀਆਂ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਅਤੇ ਅਦਭੁੱਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਾੜੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪਦਮ ਅਤੇ ਕਮਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੱਤ ਹਨ। 1. ਮੂਲਾਧਾਰ, 2. ਸਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ, 3. ਮਣੀਪੂਰਕ, 4. ਅਨਾਹਤ, 5. ਵਿਸ਼ੁੱਧ, 6. ਆਗਿਆ ਅਤੇ 7. ਸਹੰਸਰਾਰ ਕਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਚੱਕਰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ, ਪੰਜ ਤਨਮਾਤਰਾਵਾਂ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ, ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ, ਸਮੱਸਤ ਵਰਣਾਂ-ਸਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਾਧਾਰਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਹ ਚੱਕਰ ਬਿਨਾਂ ਖਿਲੇ ਕਮਲ ਵਾਂਗੂੰ ਪੁੱਠੇ ਮੁਖ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਫੇਰ ਸਿੱਧੇ ਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਚੱਕਰ ਵਿਚ

ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਂਤਰਿਕ ਅਤੇ ਹਠ ਯੋਗ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ 'ਪਾਤੰਜਲ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ੌਂਕ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵੇਰਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ – Pelvic Plexus ਦੇ ਸਥੂਲ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਦਾ ਮੂਲ ਤੋਂ ਦੋ ਉਂਗਲ ਉਪਰ ਅਤੇ ਉਪਸਥ ਮੂਲ ਤੋਂ ਦੋ ਉਂਗਲ ਨੀਚੇ ਹੈ। ਰਕਤ-ਰੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਉਜਵਲ ਚਾਰ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਚਾਰੋਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਵੰ, ਸ਼ੰ, ਖੰ, ਸੰ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਵਰਨ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੱਤ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਤੱਤੂ ਬੀਜ 'ਲੰ' ਹੈ। ਏਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਲ ਨੂੰ ਗਤੀ ਹੈ, ਗੰਧ ਗੁਣ ਹੈ, ਨੀਚੇ ਨੂੰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਅਪਾਨਵਾਯੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੰਧ ਤਨਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਘਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਸਿਕਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੱਤ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਲਤਿਆਗ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਦਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਭੂ-ਲੋਕ ਹੈ। ਏਰਾਵਤ ਹਸਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਇੰਦਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਚਤੁਰਭੁਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚਤਰਭੁਜ ਡਾਕਿਨੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਾਲਾ, ਸਵਰਨਰੰਗ ਯੰਤਰ ਹੈ। ਚਕਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਫਲ – ਅਰੋਗਤਾ, ਆਨੰਦਚਿਤ, ਵਾਕਯ, ਕਾਵਯ (ਕਵਿਤਾ), ਪ੍ਰਬੰਧ-ਦਖਸ਼ਤਾ (ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ)। ਇਸ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨੀਚੇ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਯੰਤਰ ਵਰਗਾ ਇਕ ਸੂਖਸ਼ਮ ਯੋਨੀਮੰਡਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੇ ਮੱਧਜ ਕੋਣ ਤੋਂ ਸੁਖਮਨਾ (ਸਰਸਵਤੀ) ਨਾੜੀ, ਦਖਣੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਪਿੰਗਲਾ (ਯਮੁਨਾ) ਨਾੜੀ ਅਤੇ ਵਾਮ ਕੋਣ ਤੋਂ ਇੜਾ (ਗੰਗਾ) ਨਾੜੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਤਾਂਤਰਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੋਨੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਤੇਜਮਈ ਰਕਤ ਵਰਣ ਕਲੀ ਬੀਜ ਰੂਪ ਕੰਦਰਪ ਨਾਮ ਦਾ ਸਥਿਰ ਵਾਯੂ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਨਾੜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਸਵੰਭੂੰ ਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟੀ ਹੋਈ ਸੰਖ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੂਲ ਸ਼ਕਤੀ ਅਰਥਾਤ ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਮੂਲਾਧਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ ਚੱਕਰ – Hypogastric Plexus ਦੇ ਸਥੂਲ ਸਵਰੂਪ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਦੋ ਉਂਗਲ ਉਪਰ ਪੇਡੂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਚਕਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਿੰਦੂਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਛੇ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਛੇ ਪੰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਬੰ, ਭੰ, ਮੰ, ਯੰ, ਰੰ, ਲੰ ਛੇ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਸਫੇਦ ਰੰਗ, ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜਲ ਤਤੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਤਤੂ ਬੀਜ 'ਬੰ' ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਰ (ਮਗਰਮੱਛ) ਲੰਬੀ ਡੁਬਕੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਤਤੂ ਦੀ ਨੀਚੇ ਨੂੰ ਲੰਬੀ ਗਤੀ ਹੈ, ਗੁਣ ਰਸ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਆਨ (ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ) ਵਾਯੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਰਸ ਤਨਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਸਵਾਦ ਲੈਣ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਸਨਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਲ ਤੱਤ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੂਤਰ ਤਿਆਗ ਸ਼ਕਤੀ ਉਪਸਥ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਭੁਵ ਲੋਕ ਹੈ, ਮਕਰ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਵਰੁਣ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਭੁਜਾ ਰਾਕਿਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਅਰਧਚੰਦਰ ਆਕਾਰ ਸਵੇਤ ਰੰਗ ਹੈ। ਤਾਂਤਰਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਸਿਰਜਣਾ, ਪਾਲਣਾ, ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਅਤੇ ਜੀਭ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਣੀਪੂਰਕ ਚਕਰ – Epigastric Plexus ਅਤੇ Solar Plexus ਦੇ ਸਥੂਲ ਸਵਰੂਪ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਥਾਨ ਨਾਭੀ ਮੂਲ ਹੈ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਦੱਸ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਦਸ ਪੰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਡੰ, ਢੰ, ਣੰ, ਤੰ, ਥੰ, ਦੰ, ਧੰ, ਨੰ, ਪੰ, ਫੰ ਇਹ ਦਸ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਵਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਕਤ ਰੰਗ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਅਗਨੀ ਤੱਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਤੱਤੂ ਬੀਜ 'ਰੰ' ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਸ਼ (ਮੇਂਢਕ) ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਛਲ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਉਪਰ ਨੂੰ ਗਤੀ ਹੈ। ਗੁਣ ਰੂਪ ਹੈ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਵ-ਸਵ-ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨ ਵਾਯੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਰੂਪ ਤਨਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚਖਸ਼ੂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਅਗਨੀ ਤੱਤ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਚਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਵ ਲੋਕ ਹੈ। ਮੇਸ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਰੁਦਰ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਭੁਜਾ ਸ਼ਕਤੀ ਲਾਕਿਨੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਯੰਤਰ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਰਕਤ ਰੰਗ ਦਾ ਹੈ। ਵਿਭੂਤੀ ਪਦ ਵਿਚ ਇਸ ਚਕਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਸਰੀਰਵਿਹੂ (ਸਰੀਰ ਚੱਕਰ) ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਜੀਰਣ ਆਦਿ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ – ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ Cardiac Plexus ਦਾ ਸਥੂਲ ਸਵਰੂਪ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਕੋਲ, ਸਿੰਦੂਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਉਜਵਲ 12 ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਮਲ ਹੈ। 12 ਪੰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਕੰ, ਖੰ, ਗੰ, ਘੰ, ਡੰ, ਚੰ, ਛੰ, ਜੰ, ਝੰ, ਞੰ, ਟੰ, ਠੰ ਇਹ 12 ਅੱਖਰ ਹਨ। ਧੂਮਰ ਰੰਗ (ਧੂੰਏ ਜੈਸਾ ਰੰਗ), ਸ਼ਟਕੋਣਆਕਾਰ (ਛੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਾਲਾ) ਵਾਯੂ ਤਤੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਤੱਤ ਬੀਜ 'ਯੰ' ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮ੍ਰਿਗ ਤਿਰਛਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਤਤੂ ਦੀ ਗਤੀ ਤਿਰਛੀ ਹੈ। ਗੁਣ – ਸਪਰਸ਼ ਹੈ। ਮੁਖ ਅਤੇ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਪਰਸ਼ ਤਨਮਾਤਰਾ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਸਪਰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤ੍ਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਵਾਯੂ ਤਤੂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਪਕੜਨ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੱਥ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਮਹਲੋਕ ਹੈ, ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਬੀਜ ਦਾ ਵਾਹਨ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ। ਈਸ਼ਾਨ ਰੁਦਰ ਆਪਣੀ ਤ੍ਰਿਨੇਤਰ ਚਤੁਰਭੁਜਾ

ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਕਿਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਖਟਕੋਣ (ਛੇ) ਆਕਾਰ ਧੂਮਰ ਰੰਗ ਹੈ। ਵਾਕਪਤਿਤ੍ਵ (ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ), ਕਵਿਤ੍ਵ (ਕਵਿਤਾ) ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਲਾਭ, ਜਿਤਇੰਦ੍ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ) ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਤਾਂਤਰਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਸਾਰ ਤੰਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਨਾਹਤ ਧਵਨੀ ਹੀ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣਮਈ ਓਅੰਕਾਰ ਇਸੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਿਅਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਓਹੀ ਸ਼ਬਦ ਅਨਾਹਤ ਚਕਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਇਸ ਚਕਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਅੱਠ ਦਲਾਂ ਦਾ ਇਕ 'ਨਿਮਨ ਮਨਸ਼ ਚਕਰ' (Lower mind Plexus) ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨਾਹਤ ਚਕਰ ਅੱਛਾ ਯੁਕਤ ਸਥਾਨ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੁਧ ਚਕਰ – ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਸਥੂਲ ਸਵਰੂਪ Carotid Plexus ਹੈ। ਕੰਠ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਧੂਮਰ ਅਤੇ ਧੁੰਧਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਉਜਵਲ 16 ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਉਪਰ ਅ, ਆ, ਇ, ਈ, ਉ, ਊ, ਰਿ, ਰੀ, ਲ੍ਰਿ, ਲ੍ਰੀ, ਇ, ਏ, ਐ, ਔ, ਅੰ, ਆਂ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਚਿਤ੍ਰ-ਵਿਚਿਤ੍ਰ (ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ) ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲਾਕਾਰ ਆਕਾਸ਼ ਤਤ੍ਵ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਤਤ੍ਵ ਬੀਜ 'ਹੰ' ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਘੁੰਮ-ਘੁੰਮ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਤਤ੍ਵ ਦੀ ਘੁਮਾਵ ਵਾਲੀ ਗਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਣ ਹੈ। ਉਪਰ ਦੀ ਗਤੀ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਉਦਾਨ ਵਾਯੂ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਤਨਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਰਵਣ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ੋਤ੍ਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ ਤਤ੍ਵ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਵਾਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਨੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਨ ਲੋਕ ਹੈ। ਹਸਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਵਤਾ ਆਰੂੜ ਹੈ। ਪੰਚ ਮੁਖ ਵਾਲੇ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚਤੁਰਭੁਜਾ ਸ਼ਾਕਿਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਗੋਲਾਕਾਰ ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਹੈ। ਕਵੀ, ਮਹਾਗਿਆਨੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਿਤ, ਨਿਰੋਗ, ਸ਼ੋਕਹੀਨ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਜੀਵੀ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ 'ਵਿਸ਼ੁਧ' ਨਾਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਣ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੁਧ (ਨਿਰਮਲ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ – ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ Medula Plexus ਦਾ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭ੍ਰਕੁਟੀ ਦੇ ਭੀਤਰ ਹੈ। ਸਫੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਤ ਦੋ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਉਪਰ ਖਜ, ਗਜ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤਕ ਪਾਸ਼ਚਾਤਯ ਵਿਗਿਆਨ (ਪੱਛਮੀ ਵਿਗਿਆਨ) ਦੇ Pineal Gland ਅਤੇ Pituitary Body ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਭੀਤਰ ਦੋ ਨਿਰਾਰਥਕ ਰੇਤ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਮਾਸ ਪਿੰਡ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਮਾਸ ਪਿੰਡ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਗਿਆਚਕਰ ਦੇ ਉਰਧਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦਿਬਜ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲਿੰਗ ਅਰਥਾਤ ਲਿੰਗ ਆਕਾਰ ਮਹਿਤਤ੍ਵ ਹੈ। ਤਤ੍ਵ ਬੀਜ 'ਓਅੰਮ' ਹੈ, ਤਤ੍ਵ ਬੀਜ ਗਤੀ ਨਾਦ ਹੈ, ਤਪ ਲੋਕ ਹੈ। ਨਾਦ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ਗਿਆਨਦਾਤਾ ਸ਼ਿਵ ਆਪਣੀ ਚਾਰ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੀ, ਛੇ ਮੁਖ ਵਾਲੀ ਹਾਕਿਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਲਿੰਗਆਕਾਰ ਹੈ। ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਚਕਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਚਕਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਲਾਧਾਰ ਤੋਂ ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੁਕਤ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇੜਾ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਯਮੁਨਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਾੜੀ ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਸਰਸਵਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਦਾ ਜਿਥੇ ਸੰਗਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ – 305

ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਗਿਆਚੱਕਰ ਹੀ ਸਰਵ ਸਾਸ਼ਤਰ-ਸੰਮਤ ਹਿਰਦਾ ਹੈ। ਸਥੂਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਅਨਯ ਸਥੂਲ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹਿਰਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਸ਼ਿਵ ਨੇਤਰ (Organ of Clairvoyance) ਦਿਬਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਯੰਤਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਤੋਸ਼ਣੀ ਤੰਤਰ ਵਿਚ ਇਕ 64 ਦਲ ਵਾਲੇ ਲਲਨਾ-ਸੰਗਿਅਕ ਚਕਰ ਦੇ ਤਾਲੂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼ਤ (ਸੌ) ਦਲ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਚਕਰ ਦੀ ਅਵਸਥਿਤੀ (ਅਨਉਪਸਥਿਤੀ) ਬ੍ਰਹਮਰੰਦਰ ਵਿਚ ਦਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਨੇ ਸੋਮ ਚਕਰ (ਗੁਰੂ ਚਕਰ), ਮਾਨਸ ਚੱਕਰ, ਲਲਾਟ ਚਕਰ ਆਦਿ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਸੱਤ ਚਕਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਅੰਤਰਗਤ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਅਧਿਕ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਹੰਸਰਾਰ ਅਤੇ ਸੁੰਨਯ ਚਕਰ – ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਸਥੂਲ ਰੂਪ Cerebral Plexus ਹੈ। ਤਾਲੂ ਦੇ ਉਪਰ ਮਸਤਕ ਵਿਚ, ਬ੍ਰਹਮਰੰਦਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਤ ਸਹੰਸਰ (ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ) ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਪੰਖੜੀਆਂ ਉਪਰ 'ਅ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਕਸ਼' ਤਕ ਸਭ ਸਵਰ ਅਤੇ ਵਰਣ ਹਨ। ਤਤ੍ਵਅਤੀਤ ਹੈ, ਵਿਸਰਗ ਹੈ, ਤਤ੍ਵ ਬੀਜ ਗਤੀ ਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਸਤਿਅਮ ਲੋਕ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਪਣੀ ਮਹਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਚੰਦਰ ਸ਼ੁਭਰ (ਸਫੇਦ) ਵਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸਰਬ ਵ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੋਧਰੂਪ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਛ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਅਗੁੰਸ਼ਠਮਾਤਰ ਹਿਰਦਜ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਥਾਨ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਰੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਸਹੰਸਰਾਰ ਚੱਕਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ

ਅਗੁੰਸ਼ਠਮਾਤਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਚਿਤ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਅਰਥਾਤ ਸਰਵ ਵ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਸਥਾਨ ਹੈ? ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਿਤ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਿਤ ਹੀ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਰਯ ਭੇਦ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਸਥਾਨ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਵਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹਿਰਦਯ ਦੇਸ਼ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਾੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਂਤਰਿਕ ਕੰਮ ਇਥੋਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿਰਦਯ ਦੀ ਗਤੀ ਰੁਕਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਵਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹਿਰਦਯ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ –

ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੈ ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਸੁੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਸ਼ ਹੈ ਉਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਵਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦਾ ਸਥਾਨ ਕੰਠ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਦੇਖੇ, ਸੁਣੇ ਜਾਂ ਭੋਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਵੇਂ ਭਾਗ ਵਰਗੇ ਬਰੀਕ ਕੰਠ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਇਕ ਹਿਤਾ ਨਾਮ ਦੀ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਭੂਤ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਵਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੰਠ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਾਹਰੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਨੇਤਰ ਵਿਚ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਅੱਖ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਆਗਿਆ ਚਕਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਦਿਬਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸੀ ਨੂੰ ਦਿਬਯ ਨੇਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਨੇਤਰ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਆਨ ਬ੍ਰਹਮਰੰਦਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਅਰਥਾਤ ਸਰਵ ਵ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ – ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਮਣਾ ਨਾੜੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਸ ਦੇ ਭੀਤ ਤਿੰਨ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ – 695

ਪਰੰਤੂ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਯੋਨੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੱਧਯ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਮੇਰੂਦੰਡ ਦੇ ਭੀਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸਾਧਾਰਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਵਿਕਸਿਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਇੜਾ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਇਸ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਮ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਗ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਲ ਨੂੰ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਹੋਇਆ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਯੋਨੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਇਕ ਅਤੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਅਦਭੁੱਤ ਦਿਬਯ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਨਾੜੀ ਲਿਪਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਕ ਐਸੀ ਸਰਪਣੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲਪੇਟ ਖਾਏ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪੂੰਛ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਦਬਾ ਕੇ ਸੰਖ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਰਗੀ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਨੂੰ ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾੜੀ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਬਾਹਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਪਾਸ਼ਚਾਤਯ (ਪੱਛਮੀ) ਸਰੀਰ ਸਾਸ਼ਤਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ (Physiologist) ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ, ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਯੂਨਾਨ, ਰੋਮ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤੱਤਵੇਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਸਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੈਲਿਆ ਸੀ। ਅਫਲਾਤੂ (Plato) ਅਤੇ ਪਾਇਥਾਗੋਰਸ (Pythogorus) ਵਰਗੇ ਆਤਮ ਦਰਸ਼ੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਕੇਤ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਭੀ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਐਸੀ ਅਦਭੁੱਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਮਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਅਰਥਾਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਉਜਵਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿਬਯ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸਹਿਤ ਸਮਾਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਧੇਅ

ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੇਅ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਧੇਅ ਬਣ ਕੇ ਸਮਾਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਰਾਜਮੇਘ ਸਮਾਧੀ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਧੇਅ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਧਨ ਪਹਿਲੇ ਯੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਿਹਾ। ਅਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੌਂਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਧਿਆਤਾ ਧਿਆਨ ਧੇਅ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਗਿਆਤਾ ਗਿਆਨ ਗੇਅ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਰਾਜ ਯੋਗ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਾਰਗ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮ, ਦਮ, ਆਸਣ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ, ਧਾਰਨਾ, ਧਿਆਨ, ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ ਪਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਲੋਚਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਰਗ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਯੋਗ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਲੈਅ' ਯੋਗ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ, ਦੂਜਾ ਮੰਤਰ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਚਿਤ ਜੋੜਨਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲਮੰਤਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਨੀ। ਤੀਸਰਾ ਹਠ ਯੋਗ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਰੇਚਕ, ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਚਾੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਚੌਥਾ ਗਿਆਨ ਯੋਗ ਸੀ, ਵੇਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਭਾਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਦ੍ਵੈਤ ਖਤਮ ਕਰਨੀ। ਪੰਜਵਾਂ ਰਾਜ ਯੋਗ ਜੋ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਲੈਅ ਕਰਨੀ। ਭਗਤ ਯੋਗ ਜੋ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ, ਪਹਿਨਦੇ, ਬੱਚੇ ਪਾਲਦੇ, ਬਿਜਨਸ ਕਰਦੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਗਤ ਯੋਗ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਤਵਾਂ ਅਗਰ ਭਤ੍ਰ ਯੋਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਫੋਕਾ meditation ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਾਟਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਣ ਚੜ੍ਹਾਵੇ। ਇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਕਸਰਤ ਹੈ। ਅੱਠਵਾਂ ਸਗਰ ਭਰਤ ਯੋਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਤਰ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਯੋਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੋਗ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਗਿਣੀ ਹੈ। ਕਈ 64 ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੋਗ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ 45 ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੋਗ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਯੋਗ ਦਾ ਅਰਥ ਜੁੜਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਿਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਧੇਅ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਯੋਗ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਰਾਜ ਯੋਗ, ਹੱਠ ਯੋਗ, ਗਿਆਨ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਯੋਗ, ਭਗਤ ਯੋਗ, ਜਪ ਯੋਗ, ਲੈਅ ਯੋਗ, ਮੰਤਰ ਯੋਗ, ਸ਼ਬਦ ਯੋਗ, ਪ੍ਰਾਣ ਯੋਗ, ਹੰਸ ਯੋਗ, ਤੰਤ੍ਰ ਯੋਗ, ਧਿਆਨ ਯੋਗ, ਭ੍ਰਿਗੂ ਯੋਗ, ਸ਼ਿਵ ਯੋਗ, ਪਾਸ਼ਪਤ ਯੋਗ, ਪ੍ਰੇਮ ਯੋਗ, ਅਨਾਸ਼ਕਤ ਯੋਗ, ਬ੍ਰਹਮ ਯੋਗ, ਸਮਾਧ ਯੋਗ, ਨਾਮ ਕੀਰਤਨ ਯੋਗ, ਤਾਰਕ ਯੋਗ, ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਯੋਗ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਯੋਗ, ਭਾਵ ਯੋਗ, ਅਭਾਵ ਯੋਗ, ਸਪਰਸ਼ ਯੋਗ, ਅਸਪਰਸ਼ ਯੋਗ, ਬੁੱਧੀ ਯੋਗ, ਕ੍ਰਿਆ ਯੋਗ, ਵਿਗਿਆਨ ਯੋਗ, ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਯੋਗ, ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਯੋਗ, ਸਾਂਖ ਯੋਗ, ਕੁੰਡਲਨੀ ਯੋਗ, ਸੁਸ਼ਿਪਤ ਯੋਗ, ਸੁਪਨ ਯੋਗ, ਚਿੱਤ ਯੋਗ, ਇੱਛਾ ਯੋਗ, ਮਾਨਸ ਯੋਗ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਯੋਗ ਆਦਿ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਠ ਯੋਗ ਦਾ ਕਾਫੀ ਜ਼ੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਯੋਗ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਨਾਥ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਪ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ, ਉਹ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਲਕਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਜਪ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਕਟਮੋਚਨ ਲਈ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੰਤਰ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਜਪ ਕਰਨਾ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਪਹਿਰ ਦੇ ਤੜਕੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੂਰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜਪੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵੀ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਘਰ ਵਿਚ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਖੂਹ ਵਗੈਰਾ ਤੇ ਜਾ ਕੇ, ਕੋਈ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨਹਿਰ, ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ, ਕੋਈ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣੀਆਂ ਵਿਚ, ਕੋਈ ਉਜਾੜ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜਪੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਚੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਕੋਈ ਇਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਕੋਈ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕ ਕੇ ਜਪੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਾਪ ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਕਟ ਮੋਚਨ, ਸ਼ਤਰੂ ਦਮਨ, ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ, ਸਵੈ ਅਧਿਆਇ, ਸੁਸਤੀ ਵਾਚਨ, ਈਸ਼ਟ ਸਿੱਧੀ, ਕਾਮਯ ਕਲਪ, ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਗ ਵਰਖਨ ਅਤੇ ਉਪਾਂਸੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਪ ਰਾਜਸੀ ਤਪ, ਤਾਂਮਸੀ ਤਪ, ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਪਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਲਈ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਹਠ ਯੋਗ ਅਤੇ ਇਹ ਜਪ ਤਪ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ

ਦੇ ਸਾਧਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 18 ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹਨ ਪਰ 18 ਮੰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

1. ਅਣਿਮਾ ਸਿੱਧੀ – ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਧ ਨਾਥ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਭੇਂਟ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ –

ਇਹਿ ਸੁਣਿ ਬਚਨ ਜੋਗੀਸਰਾ ਮਾਰਿ ਕਿਲਕ ਬਹੁ ਰੂਇ ਉਠਾਈ।
ਖਟਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਖੇਦਿਆ ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਬੇਦੀ ਆਈ।
ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸਭਿ ਅਵਖਧੀਆਂ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਧੁਨੋ ਚੜ੍ਹਾਈ।
ਰੂਪ ਵਟਾਏ ਜੋਗੀਆਂ ਸਿੰਘ ਬਾਘਿ ਬਹੁ ਚਲਿਤ ਦਿਖਾਈ।
ਇਕਿ ਪਰਿ ਕਰਿ ਕੈ ਉਡਰਨਿ ਪੰਖੀ ਜਿਵੈ ਰਹੈ ਲੀਲਾਈ।
ਇਕਨਾ ਨਾਗ ਹੋਇ ਪਉਣ ਛੋੜਿਆ ਇਕਨਾ ਵਰਖਾ ਅਗਨਿ ਵਸਾਈ।
ਤਾਰੇ ਤੋੜੇ ਭੰਗਰਿਨਾਥ ਇਕ ਚੜਿ ਮਿਰਗਾਨੀ ਜਲੁ ਤਰਿ ਜਾਈ।
ਸਿਧਾਂ ਅਗਨਿ ਨ ਬੁਝੈ ਬੁਝਾਈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/41

ਸੋ ਸਿੱਧੀਆਂ 18 ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਣਮਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣਾ।

2. ਦੂਸਰੀ **ਮਹਿਮਾ ਸਿੱਧੀ** ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਣ ਆਏ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਢਾਈ ਕਰਮਾਂ ਧਰਤੀ ਮੰਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਤਨ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੋ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਮਿਣ ਲਈ।

ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਅੰਦਰਿ ਬੈਠਾ ਜਗੁ ਕਰਾਵੈ।
ਬਾਵਨ ਰੂਪੀ ਆਇਆ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਮੁਖਿ ਪਾਠ ਸੁਣਾਵੈ।
ਰਾਜੇ ਅੰਦਰਿ ਸਦਿਆ ਮੰਗ ਸੁਆਮੀ ਜੋ ਤੁਧ ਭਾਵੈ।
ਅਛਲੁ ਛਲਣਿ ਤੁਧੁ ਆਇਆ ਸੁਕ੍ਰ ਪਰੋਹਿਤੁ ਕਹਿ ਸਮਝਾਵੈ।
ਕਰਉ ਅਢਾਈ ਧਰਤਿ ਮੰਗਿ ਪਿਛਹੁ ਦੇ ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਅ ਨ ਮਾਵੈ।
ਦੁਇ ਕਰਵਾਂ ਕਰਿ ਤਿੰਨ ਲੋਅ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਲੈ ਮਗਰੁ ਮਿਣਾਵੈ।
ਬਲਿ ਛਲਿ ਆਪੁ ਛਲਾਇਅਨੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਮਿਲੈ ਗਲਿ ਲਾਵੈ।
ਦਿਤਾ ਰਾਜੁ ਪਤਾਲ ਦਾ ਹੋਇ ਅਧੀਨੁ ਭਗਤਿ ਜਸੁ ਗਾਵੈ।
ਹੋਇ ਦਰਵਾਨ ਮਹਾਂ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/3

3. ਤੀਸਰੀ **ਗਰਿਮਾ ਸਿੱਧੀ** ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਐਨਾ ਬਲੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਵੀ ਹਿੱਲਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਰ ਨਾ ਚੁਕ ਹੋਇਆ।

4. **ਲਘਿਮਾ ਸਿੱਧੀ** ਹੈ ਭਾਰੀ ਦੇਹ ਤੋਂ ਹਲਕੀ ਫੁਲਕੀ ਦੇਹ ਬਣਾ ਲੈਣੀ।

5. **ਪ੍ਰਾਪ੍ਰਿ ਸਿੱਧੀ** ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇਛਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਓਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

6. **ਪ੍ਰਾਕਾਮਜ ਸਿੱਧੀ**–ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣੀ।

7. **ਈਸ਼ਿਤਾ ਸਿੱਧੀ** – ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਨ ਇੱਛਤ ਚੀਜ਼ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣੀ।

8. **ਵਸ਼ਿਤਾ** ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ।

9. **ਅਨੂਰਮਿ** ਇਸ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਮਹੀਨਿਆ ਬੱਧੀ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣਾ, ਨਾ ਪੀਣਾ, ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਣਾ, ਭੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ।

10. **ਦੂਰ ਸਰਵਣ** – ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵੀ ਚਾਹੋ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈਣੀ।

11. **ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ** – ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲੈਣਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਲ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਦੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣੇ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਘੀ ਜਦੋਂ ਨਵਾਂ ਆਵੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾਲ ਵਗਦੀ ਕਲਪਾਣੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪੀਪੇ ਉਧਾਰੇ ਲੈ ਆਓ, ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਘੀ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਸੋ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਕੜਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪੀਪੇ ਘੀ (ਪਾਣੀ) ਦੇ ਲਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੁਪਹਿਰ ਹੋਣ ਤੇ ਇਕ ਪੂਰੀ ਫੌਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਗਈ। ਲੰਗਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਸੋ ਲੰਗਰ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਲੰਗਰ ਵਰਤ ਗਿਆ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਿੰਨ ਪੀਪੇ ਘੀ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਦੀ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਆ ਸਕਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੀਪੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਉਧਾਰੇ ਲਏ ਸੀ, ਜਾਓ ਵਾਪਸ ਕਰ ਆਓ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ 11 ਸੈਕਟਰ ਤੋਂ 17 ਸੈਕਟਰ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਲੰਧਰ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ

ਲਾਇਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਬੱਸਾਂ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਟਰੈਫਿਕ ਬਹੁਤ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਵਜ ਗਏ, ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਜਿਹਾ ਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਜਾੜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਡੂੰਘੇ ਨਾਲੇ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਸੰਘਣੇ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਲੱਗਿਆ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੀਪ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਚਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾਵੋ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ, ਜਲ ਪਾਣੀ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਆਓ ਪਰ ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਹੁਣ ਲੈ ਕੇ ਆਓ। ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੀਪ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬੂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਹੀ ਕਥਾਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਹੀ ਦਾਸੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

12. **ਮਨੋਵੇਗ ਸਿੱਧੀ** ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਅੰਦਰ ਆਮ ਹੀ ਸਾਧਾਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਮੂਲਾ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

13. **ਕਾਮ ਰੂਪ** ਸਿੱਧੀ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਚਾਹੇ ਸੱਪ ਦਾ, ਚਾਹੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਲੇ ਵਰਤਿਆ। ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਵਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

14. **ਪਰਕਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼** ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਮਰੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ 14 ਸਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਗੋਰਖ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ।

15. **ਸੁਛੰ ਮ੍ਰਿਤਯੂ** ਸਿੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਚਾਹੇ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਾਹੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ –

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗ॥ ਪੰਨਾ – 932

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੰਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਬਿਰਾਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣੀ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਪੁਛ ਕੇ ਤਾਂ ਗਏ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਣ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੁਸ਼ਾ ਦੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੈਰਾਗ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਏ? ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਧਰ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਉਧਰ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਹੋ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣੇ ਚਲੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਏ ਹੋ? ਤਾਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਧਰਮ ਖੰਡ, ਸਰਮਖੰਡ, ਗਿਆਨਖੰਡ, ਕਰਮਖੰਡ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸੋ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਲੈ ਜਾਓ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ਾ

ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਰੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਦਿਤਾ ਸੀ –

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ॥
ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ,
ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਣਾ॥
ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ,
ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਣਾ॥
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਥਰ ਚੰਗਾ,
ਭਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਣਾ॥ ***ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦***

ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਪਿਆਨੇ ਕਰ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ 20 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੇ ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਾਲ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਸਰੀਰ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਜੋ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਿਉਂਤ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਥਾਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਥਾਂ ਦੋ ਸਾਲ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ, 2 ਦਿਨ ਜੋ ਬਕਾਇਆ ਹਨ ਉਦੋਂ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਦ ਸੈਦੂ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਲੜਕਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਚਿਖਾ ਬਣਾ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਜਲ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮਸੰਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਆਪਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਕਰਨ ਲਗ ਗਏ, ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮੁਰਦੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇਥੇ ਲਿਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਐਨੀ ਇਸ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਜੀ ਉਠੇ, ਘਾਹ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੈ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਆਮ ਗੱਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

16. **ਸੁਰ ਕਰੀੜਾ ਸਿੱਧੀ** – ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਧਕ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਪਛਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

17. **ਸੰਕਲਪ ਸਿੱਧੀ** – ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਵੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

18. **ਅਪ੍ਰਤਿਹਤਗਤਿ** – ਉਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਉਸ ਥਾਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜਾ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਲੋਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਪਿਛੇ ਲਗ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ –

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੰਦੈ ਤਿਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਤੁ ਰਹੈ
ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਇ॥
ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ – 649***

ਰਿਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਨ ਦੀ ਤੋਟ ਨਾ ਆਵੇ, ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਘਟਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਮੌਨ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਜਰਾਵਾਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚੌਣੀ (ਮਾਕਾਣ) ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਸਹਿਜ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਓ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਟੇ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਰੁਮਾਲ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ –

ਤਿਚਰੁ ਮੂਲਿ ਨ ਥੁੜੀਂਦੋ ਜਿਚਰੁ ਆਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ॥
ਸਬਦੁ ਅਖੁਟੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕਾ ਖਾਹਿ ਖਰਚਿ ਧਨੁ ਮਾਲੁ॥
ਪੰਨਾ – 1426

ਉਹ ਸੌ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਜ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਗਏ। ਨੇੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਪਸ਼ੂ ਚਰਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸੋ ਰੀਸੀ ਹੋਰ ਵੀ ਆ ਗਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਭ ਨੇ ਛਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਮਾਲ ਬਾਟੇ ਤੋਂ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਘਟਿਆ, ਨਾ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤੇ ਐਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਛਕ ਵੀ ਗਏ ਹਨ।

L L L L L L

Sacred Journey
ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡਾ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ – ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ – ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਚੌਦਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ?

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਵਰਗ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਤਾਰੇ ਬਣਾ ਲਏ, ਧਰਤੀ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਾਗਰ ਫੇਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਨੁਖ ਬਣਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ, ਸੰਸਾਰ ਦੇਖਿਆ, ਪਹਾੜ ਦੇਖੇ, ਦਰਿਆ ਦੇਖੇ, ਝੀਲਾਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਜੰਗਲ ਦੇਖੇ, ਕਲੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਉੜਦੇ ਪੰਛੀ ਦੇਖੇ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਇੱਜੜ ਵਲ ਦੇਖਿਆ, ਪੁਲਾੜ ਦੀ ਕਾਲਖ ਦੇਖੀ, ਕਰੋੜਾਂ ਤਾਰੇ ਦੇਖੇ, ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦੇਖ ਲਿਆ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ?"

ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜਾਨਵਰ ਦੇਖੇ ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਤਾਰੇ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਕੌਣ ਹਨ?" ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਹਾਂ?" ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ?" ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ, ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਕੀ ਸੀ? ਇਹ ਉਤਸੁਕਤਾ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਸੀ।

ਇਹੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਅੱਜ ਤਕ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਅਨੰਦ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਦਾ, ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ?

ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜਾਨਣਾ, ਇਹ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡੇ ਦਾ ਇਕ ਪਰਿਆਸ ਹੈ, ਇਕ ਹੰਭਲਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਕਦਮ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਰਥ ਲੱਭਣਾ।

ਕਠੋ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਤਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਆਵਾਗੌਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁੱਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਯਮ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਨਿਚੀਕੇਤ ਕੋਲ ਸਹਿਜ ਸੀ, ਸੰਜਮ ਸੀ, ਹੱਠ ਸੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਯਮ ਨੂੰ 'ਨਾਹ' ਹੀ ਮੰਨਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਮੰਨਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਹੈ ਆਤਮਾ, ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਾ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਹਾਂ ਇਹ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਯਮ ਨੇ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਨਾ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਤੇ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ।

ਇਹ ਹੀ ਕਠੋ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਚੋਣ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਧਨ, ਦੌਲਤ ਅਹੁਦੇ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੇ ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾਂਹ ਲਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਆਵਾਗੌਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਸੀ, ਸੁਖ, ਦੁਖ ਖੋਹੇ ਜਾਨ ਦਾ ਡਰ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੌਤ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਭਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਚਲੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ, ਸੁਖ ਮਿਲੇਗਾ। ਨਿਚੀਕੇਤ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਲੋਭ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਧਕਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਇਛਾਵਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ, ਡਰਨਾ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਲ ਵਸ ਪੈਣਾ।

ਕਠੋ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਸਦਾ ਹੈ, "ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨੀ ਭੋਗਾਂ ਵਲ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜਦੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਾਲ ਦੋਵੇਂ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਇਕ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਇਕ ਸਰਾਪ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤੂੰ ਚੌਣ ਕਰ ਲੈ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੌਣ ਕਰ ਲੈ ਜਾਂ ਕਾਲ ਦੀ।

ਜੋ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ, ਰਹੱਸ ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ, ਉਹ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 37 ਤੇ)

ਅਮਰ ਕਥਾ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਅਗਸਤ ਅੰਕ ਪੰਨਾ 14)

ਅੱਜ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਜਿਆ। ਨਾ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਦੇਖ ਰਜਦੀਆਂ ਨੇ, ਨਾ ਕੰਨ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਰਜਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਜੀਭ ਸੁਆਦ ਲੈ ਲੈ ਰੱਜਦੀ ਐ, ਨਾ ਨੱਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈ ਲੈ ਰੱਜਦੈ ਤੇ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਰੱਜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦਾ। ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਕਹਿੰਦੈ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ–

ਰਜਿ ਨ ਕੋਈ ਜੀਵਿਆ ਕੂੜੇ ਭਰਵਾਸੇ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 27/ 9

ਸੋ ਸਾਰੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਨੇ –

ਅੱਖੀ ਵੇਖਿ ਨ ਰਜੀਆ ਬਹੁ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 27/ 9

ਜਿਹੜਾ ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਸੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਰਹਿਰਾਸ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਦੀ ਰੁਚੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਚੰਗੇ ਭੋਗ ਦੀ ਰੁਚੀ ਆਦਮੀ ਹਰ ਵਕਤ ਮੰਗਦੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮੰਗੇ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ। ਲੋੜ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣੇ ਭੋਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਮੁੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪੈਸਾ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ 20 ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ 20 ਕੁ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਏ। ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੈ ਹੁਣ 20 ਕਰੋੜ ਹੋ ਜਾਏ। ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ॥
ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ॥
ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ॥ ਪੰਨਾ – 213

ਸੋ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੁਚੀ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ।

ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ॥
ਪੰਨਾ – 1

ਚਾਹੇ ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਤਾਂ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ ਉਹ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕਦੇ ਉਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਫੇਰ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡਦੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਰੁਚੀ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਐ। ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਕਾਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ – ਮਕਾਨ ਮਕਾਨ ਆਦਮੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੈ। ਹੋਏਗਾ ਕੀ? ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੈ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੱਪ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੈ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੇਸਵਾ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੈ ਕਿ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ, ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਰ ਗਿਆ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ; ਸੂਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਜੰਮਦੇ ਨੇ ਫੇਰ। ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਰੁਚੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ–

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ॥
ਪੰਨਾ – 526

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦੈ, ਫੇਰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ, ਉਹਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੈ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੈ।

ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਐ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਮ ਵੱਲ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਾਗਦੀ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਜੇ ਬੰਦਾ ਇਕੱਲਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਵੇਂ (ਬਾਲਣ) fuel ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੈ, ਐਂ ਉਹਦੀ ਰੁਚੀ ਠੰਢੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੈ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗੁਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਇਰਾਦਾ ਬਣੀ ਜਾਂਦੈ। ਸੋ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਐ ਇਹ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਦੈ, ਇਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਉਂਦੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਹਉਮੈ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਜ ਹਉਮੈ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਆਪਾ ਨਰੋਆ ਹੁੰਦੈ। ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਸ ਕੇ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਐ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਣੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਇੱਛਾ ਹੋਣ ਸਭੇ ਤੇਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ,
ਸਤਿਨਾਮੁ ਜਪ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ – 2
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਸਤਿਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ–2
ਇੱਛਾ ਹੋਣ ਸਭੇ ਤੇਰੀਆਂ,............।

ਬਾਣੀ ਦਸਦੀ ਹੈ –

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਪੂਰਨ ਆਸਾ॥ ਪੰਨਾ– 263

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ॥
ਪੰਨਾ – 262

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ਪੰਨਾ – 649

ਰੁਚੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਆਦਮੀ ਦੀ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੀ ਐ, ਦਸਦੀ ਐ –

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ॥
ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੋ॥
ਪੰਨਾ – 81

ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੀ ਐ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਧਨ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਜਮਦੂਤ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਇਥੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦੈ, ਓਥੇ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦੈ-

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ॥
ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੇਊ॥ ***ਪੰਨਾ - 252***

ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹ ਜੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਦਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਉਥੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਆਓ ਜੀ, ਬੈਠੋ ਜੀ, ਧੰਨ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਆਏ ਓ। ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਫਿਕਰ ਲਹਿ ਗਏ ਤੇਰੇ, ਲਹਿ ਗਿਆ ਸਾਰਾ ਹੀ ਦੁਖ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹੀ ਡਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹੈ। ਕਿਥੇ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਜਿਸਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਮ ਹੈ-

ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ
ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ
ਘਰਿ ਪਾਇਆ॥
ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ
ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ
ਮਹਿ ਤੋਲਿ॥
ਲਾਦਿ ਖੇਪ ਸੰਤਹ
ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ॥
ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਮੁਖ ਊਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ॥ ***ਪੰਨਾ - 283***

ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦੈ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਬੇਸੁਰਤ ਹੀ ਪਿਐ ਕਿਉਂਕਿ ego (ਹਉਮੈ) ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹੈ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ (cosmic) ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤਾਕੀਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਧਾਰਨਾ - ਮਨ ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰ -2, 2.
ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰ - 4, 2.
ਮਨ ਭੋਲਿਆ,.............-2

ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ॥ ***ਪੰਨਾ - 1168***

ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਪੈ ਗਿਆ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ਸਾਨੂੰ? ਆਹ ਮੇਰਾ ਪੁਤਰ ਹੈ, ਆਹ ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੇ, ਆਹ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ, ਆਹ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੈ, ਆਹ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਹੈ, ਆਹ ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਫਲਾਣਾ ਇਹ ਧਿਮਕਾ; ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੈ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ -

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ॥
ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ***ਪੰਨਾ - 267***

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨੈ, ਦੁਖ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਾਈ ਹੋਈ ਐ - ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਆਸਾ, ਅੰਦੇਸਾ ਆਦਿ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ, ਤੇ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਬੈਠੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਇਹੁ ਵਾਪਾਰੁ
ਵਿਰਲਾ ਵਾਪਾਰੈ॥
ਪੰਨਾ - 283

ਇਹ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੈ।

ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ
ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ॥
ਪੰਨਾ - 283

ਕਹਿੰਦੇ, ਸੌ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ!

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੈ ਤੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹਦੀ ਸੁਰਤ ਉਚੀ ਉਠਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਿਹੜਾ ਉਮਰਾਂ 'ਚ ਸਫਰ ਤਹਿ ਹੁੰਦੈ, ਕਿੰਨਿਆਂ-ਕਿੰਨਿਆਂ ਜਨਮਾਂ 'ਚ ਹੁੰਦੈ ਇਹ ਸਫਰ ਇਹਨੇ ਕੁਛ ਦੇਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਤੇ ਨਦਰ ਹੋ ਗਈ -

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ॥ ***ਪੰਨਾ - 8***

ਉਚੇ ਪਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ।

ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੈਠੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੈ, ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ

ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹਰ ਵਕਤ ਟਕ ਲਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦੈ ਤੇ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਣ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੌਲ ਪੈ ਜਾਂਦੈ, ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਪੈ ਗਈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਅੱਜ ਇਕ ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ, ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਆਇਆ। ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਗਰੀਬ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, (ਕਈ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਆਇਆ ਲਿਖਦੇ ਹਨ) ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਚੇ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਵੀ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਗਾਹਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਧੜੀਆਂ ਗਿਣਦੇ ਗਿਣਦੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ-ਕਿੰਨੀਆਂ ਧੜੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਨਾਲ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਵਿਹਾਰ ਭੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਅੱਜ ਤਕ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਿਆ, ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਹੋ ਗਈ, ਘਰ ਰੱਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਜ਼ਮਾਨਾ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਜੁਆਨ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾਂ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਦੱਸੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਰਦ ਭਰੀ ਅਪੀਲ ਸੁਣੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਤੂੰ ਐਂ ਦਸ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਕੀ ਹੈ - ਲਿਖ ਦੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀ ਰਸਦ ਜੋ ਸੀ, ਜੋ ਕਪੜਾ ਲੀੜਾ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਉਤੇ ਲਿਖ ਦਿਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤ-ਏ-ਮੁਬਾਰਕ ਨਾਲ ਆਪ ਲਿਖੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾ! ਐਂ ਕਰ, ਲਾਹੌਰ ਜਾਹ ਤੇ ਓਥੋਂ ਆਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਤੇ ਆਹ ਪੈਸੇ ਲੈ ਜਾ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਛੇਤੀਂ ਛੇਤੀਂ ਕਰਨੈ; ਲਾਹੌਰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਰਾਤ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਉਥੇ ਜਦੋਂ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਚੰਗਾ ਵਪਾਰੀ ਦੇਖ ਕੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਸੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਲਿਸਟ ਦਿਖਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਵਿਆਹ ਹੈ ਤੇ ਆਹ ਸਮਾਨ ਦੀ ਲਿਸਟ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਈ ਸੌਜ ਛੇਤੀਂ ਤੋਂ ਛੇਤੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਦਿਓ, ਜੋ ਕੁਛ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਾ ਕੇ ਦੇ ਦਿਓ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਲਿਸਟ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਭਾਈ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੈ?

ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।"

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ! ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਲਿਸਟ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਚੂੜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਇਹਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੂੜਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ।

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਦੇਖ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਧੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਨਾ ਰਿਹੋ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੋ, ਇਥੇ ਮੁਲਤਾਨੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਯੱਕਾ (ਟਾਂਗਾ) ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਚਲਦੈ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੋਗੇ, ਇਕ ਰਾਤ ਐਧਰ ਮੁਜਰੇ ਪਾ ਦਿਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਨਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਮਾਨ ਬੱਝਿਆ ਹੋਏਗਾ, ਕਿਥੇ ਚੁਕੀ ਜਾਓਂਗੇ। ਓਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂਗੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਯੱਕੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਇਓ।"

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾਂ ਪਰ ਹੁਕਮ ਡਾਢੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਂ, ਪਠਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਾਕਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ?"

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਕਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਔਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਡਾਢੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਦੂਲੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਵਿਗੜਦੇ ਨੇ।

ਉਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਚੌਂਕ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਹੈਂ! ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹਾਕਮ ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਰਕੇ ਦੀਨ ਵੀ ਵਿਗੜਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਵਿਗੜਦੀ ਹੋਵੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੀਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਐਨੀ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ?"

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦਿੰਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਔਖੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਔਖੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਔਖੀ ਹੈ - 2
ਸਿਰੁ ਦੀਜੇ ਆਪ ਗਵਾਇ - 2

ਸਤਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਗਾਖੜੀ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਆਪੁ ਗਵਾਇ॥
ਸਬਦਿ ਮਿਲਹਿ ਤਾ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਸੇਵਾ ਪਵੈ ਸਭ ਥਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 27

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ! ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਆਪਾ ਰੱਖ ਲਵੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਰਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਭੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦੈ -

ਗੁਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਰਹੈ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਨ ਮਹਿ ਸਹੈ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਕਰਿ ਕਛੁ ਨ ਜਨਾਵੈ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਸਦ ਧਿਆਵੈ॥
ਮਨੁ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ॥
ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ॥
ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ॥ ਪੰਨਾ - 287

ਰੱਬ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਜੇ 'ਮੈਂ' ਉਵੇਂ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਣਦੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਵੀ ਮਹਿਮਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕ ਚੰਗਾ ਕਹਿਣ, ਮੇਰੇ ਵੀ ਆਖੇ ਲੱਗਣ; ਫੇਰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੈ। ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਪੈਂਦੈ, ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਦੋਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ -

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 560

ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ 'ਮੈਂ' ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ। ਸੇਵਾ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 'ਮੈਂ' ਗਵਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਦ ਤਕ ਹਉਮੈ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥

ਪੰਨਾ - 1102

ਜੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ, ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਡਾਕੂ ਆ ਗਿਆ, ਪੁਲਿਸ ਮਗਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਜਦ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲੈਣਗੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਡਾਕੂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਲੁਕੋ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਔਹ ਦੇਖੋ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ, ਜੇ ਅੱਜ ਬਚਾਅ ਲਵੋਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ।" ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਹ ਉਥੋਂ ਮਾਲਾ ਚੁੱਕ ਲੈ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰੀ ਜਾਹ।" ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਬੈਠਾ ਮਾਲਾ ਫੇਰੀਂ ਜਾਂਦੈ।

ਪੁਲਿਸ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਇਥੇ ਚੋਰ ਆਇਐ?"

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈ! ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਚੋਰ ਵੀ ਸੰਤ ਤੇ ਸੰਤ ਵੀ ਸੰਤ।"

ਚੋਰ ਸਾਧ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨੋ। ਪੈਂਤੀਸ ਅੱਖਰੀ

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਮੈਂ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਓਂ, ਚੋਰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਨੇ।

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 728

ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੋਰ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ।।
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ॥

ਪੰਨਾ - 610

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਹਨ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਮਹਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਫਾਰਮ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਨਗਰ ਕੈਮਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਸੀ, ਥਾਣਾ ਸੀ ਓਥੇ। ਉਥੇ ਇਕ ਸਾਧੂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਣਗਉਲੇ ਜਿਹੇ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਈਏ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹਾਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਏਕ ਘੜੀ ਆਧੀ ਘਰੀ ਆਧੀ ਹੂੰ ਤੇ ਆਧ॥
ਭਗਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ॥

ਪੰਨਾ - 1377

ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਲਾਭ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੈ। ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਐ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਡਾਕੂ ਆ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ।" ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾ-ਨਾ ਉਹ ਤਾਂ ਭਗਵਨ ਆਏ ਸੀ ਭਗਵਾਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਐਸਾ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਦੱਸ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ, ਦੇਖ ਲਓ ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਦੇਖਣੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਗਜਾ ਕਰਕੇ ਲਿਆਓ ਤੇ ਇਥੇ ਛਕ ਛਕਾ ਲਓ, ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾ ਦਿਓ। ਸੋ ਭਗਵਨ! ਆਪ ਨੇ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤੀ ਓ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਗਵਨ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦੱਸ, ਭਗਵਨ ਭਗਵਨ ਛੱਡ, ਤੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਨੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੇ ਭਗਵਨ ਮੁਝੇ ਮਾਰਤੇ ਰਹੇ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਭਗਵਨ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਮਾਰਨੈ ਮਾਰੀ ਜਾਓ। ਫੇਰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਕਈ ਥਾਂ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਕਈ ਥਾਂ ਹੱਡੀਆਂ ਮਰੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।" ਗਊ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ,

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਗਊ ਹੈ ਆਪ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਇਹ ਲੈ ਜਾਓ, ਜੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਨਹੀਂ ਪਿਲਾਉਣਾ। ਫੇਰ ਭਗਵਨ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਾ, ਭਗਵਨ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਹਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਬੜੀ ਨੇਸ਼ਟਾ ਹੈ। ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭਗਵਾਨ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੜਨ ਲੱਗਿਆ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਆਗੇ ਏਕ ਭਗਵਨ ਹੈਂ, ਦੇਖ ਲੇਨਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸੱਪ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੈ ਸੰਤ ਜੀ?" ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਯਹੀਂ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਦੋਨੋਂ। ਯੇ ਭੀ ਯਹੀਂ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਭੀ ਯਹੀਂ ਰਹਿਤਾ ਹੂੰ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹੋ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ"। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੌਂਦੇ ਕਿਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਪਰ ਹੀ ਲੇਟ ਜਾਤਾ ਹੂੰ – ਚਟਾਈ ਪਰ। ਇਹ ਭਗਵਨ ਭੀ ਆ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਕਈ ਬਾਰ ਮੇਰੇ ਊਪਰ ਹੀ ਸੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਕਈ ਬਾਰ ਸਾਥ ਪੜੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ।" ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹੋ?" ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਗਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੈ, ਹੁਣ ਜਾਓ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਰਾਮ ਕਰੋ।" ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਰੋਜ਼ ਤੁਰ ਜਾਂਦੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਨੇ। ਅਜਿਹੇ 50-60 ਸੱਪ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਭਗਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਐਸੀ ਸੀ –

ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ॥

ਪੰਨਾ – 272

ਬ੍ਰਹਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।

ਸੋ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਕਰਦੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੈ। ਸੋ, ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਉਮੈ ਰੱਖ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੈ, ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਰਦੀ। ਸੇਵਾ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਉਂਪ ਦੇਵੇ।

ਧਾਰਨਾ – ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਮਾਰ,
ਤਨ ਸਉਪ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ – 2
ਸਉਂਪ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ-ਤਨ ਸਉਂਪ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ – 2
ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਮਾਰ,.................।

'ਮੈਂ' ਮਾਰ ਕੇ ਮਨ ਵੀ ਤੇ ਧਨ ਵੀ ਸਉਂਪ ਕੇ ਕੀ ਹੁੰਦੈ? ਦੋ ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਹੋਣ, ਜੇ ਇਕ ਦੀ ਸੁਰ ਗਲਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਵੀ ਸੁਰ ਗਲਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਜਾ ਵਜ ਰਿਹੈ, ਉਹ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦੈ। ਏਵੇਂ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੈ, ਜੇ ਉਹ ਮਨ ਮਤਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਦੀ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਰੱਕੀ ਰੁਕਣ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੈ। ਸੋ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਹਰਿ ਆਖੀਐ ਜੋ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਉਰਿ ਧਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ – 28

ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਖਦੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਹੈ।

ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਉਪੇ ਆਗੈ ਧਰੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ॥
ਧਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ ਜਿ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ – 28

ਸੋ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ, ਨਵਾਬ ਹੁੰਦਾ, ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਤ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦਾ।"

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਲਓ, ਜੇ ਪਰਤੀਤ ਧਾਰ ਲਓਂਗੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਜਾਣਗੇ।

ਕਲੀਕਾਲ ਤਾਰਨ ਕਰਤਾਰਾ॥
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀਨੋ ਅਵਤਾਰਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ – 356

ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ –

ਧਾਰਨਾ – ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪੂਰਾ ਐ,
ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ – 2, 2.
ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ – 4, 2
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪੂਰਾ ਐ,...........2

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਨਿਹਚੇ ਵਿਚ ਆਓ, ਪਰਤੀਤ ਵਿਚ ਆਓ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕਹੋ ਕਿ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਐ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਐ ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਐ –

ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਕਹਾ ਗੁਰੁ ਬਿਬੇਕ ਸਤ ਸਰੁ॥
ਓਹੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਜੁਗਹ ਜੁਗੁ ਪੂਰਾ ਪਰਮੇਸਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 397

ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ –

ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰਦੇਉ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰੇ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ॥
ਪੰਨਾ – 802

ਗੁਰੁ ਸਮਰਥੁ ਗੁਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਗੁਰੁ ਊਚਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਗਮ ਹੈ ਕਿਆ ਕਥੇ ਕਥਨਹਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 52

ਸੋ ਐਸਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਸਤਿਗੁਰੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਹੈ
ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਜੇਹਾ ਕੋ ਬੀਜੇ ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਏ॥
ਗੁਰਸਿਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੀਜਿਆ
ਤਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਹਰਿ ਪਾਏ॥ ਪੰਨਾ – 302

ਸੋ ਪਰਤੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਪਰਤੀਤ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਸਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਖਿਆ ਹੋਈ, "ਭਗੀਰਥ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੁਕਤੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਪਤ ਰਹਿ ਕੇ ਮੋਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਕਦੈ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹਾਂ, ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਵਸਤੂ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੀ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਪਰਤੀਤ ਆ ਗਈ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪਰਤੀਤ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਹੋਵੇ ਪਰਤੀਤ ਜੀ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਨ ਵਿਚ – 2, 2.

ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਪਰਤੀਤੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਭਵਜਲ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਣਗੇ? ਇਹ ਨਾਮ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤਰ ਸਾਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਦਏਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਲੈਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ, ਉਹ ਸੁਣੇਗਾ ਜਾਂ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਜਾਂ ਮਸਾਨ ਦੀ ਜਾਂ ਫਲਾਣਾ ਪੀਰ ਹੈ ਉਹ ਛੇਤੀ ਸੁਣ ਲੈਂਦੈ, ਫਲਾਣਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਣ ਲੈਂਦੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾਈਏ। ਇਹ ਪਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ –

ਜੇਹਾ ਸਤਗੁਰੁ ਕਰਿ ਜਾਣਿਆ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥
ਪੰਨਾ – 30

ਜੇ ਪਰਤੀਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ। ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਵੇ – 100 ਫੀ ਸਦੀ, ਫੇਰ ਉਥੇ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਉਹਨੂੰ ਜਾਣੋ ਤੇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦੈ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਨੌਆਂ ਖੰਡਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ, ਜਿਥੇ ਤਕ ਧਰਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੌਤਕ ਦੇਖੇ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਓਥੇ ਤਕ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੀ ਉਥੇ ਤਕ ਗਏ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਅਫਰੀਕਾ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਿਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਸੀ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਪਰਾ ਬਾਣੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਐਵੇਂ ਉਠ ਖੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ। ਦੂਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਪਸੰਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਕੰਠ ਦੀ ਬਾਣੀ' ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੱਧਮਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਚੌਥੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ 'ਬੈਖਰੀ' ਹੈ। ਇਹ ਬੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਮੱਧਮਾ ਬਾਣੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ, ਕੁਛ ਅੱਖਰ ਬਣ ਰਹੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ 'ਪਸੰਤੀ' ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਭਾਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ, ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਝੋ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਪਰਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਕੀੜੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਮਝ ਜਾਂਦੈ।

ਕਈ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਾਨਵਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕੁਛ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੀ ਨੇ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਮਝਦੇ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਹ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹੇ, ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤਕ ਧਰਤੀ ਸੀ ਉਥੇ ਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗਏ, ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਗਏ, ਸੁਡਾਨ 'ਚ ਗਏ, ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਏ, ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ? ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਸ ਦਿਤੀ, "ਚੰਗਾ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਵੀ ਸੰਤ ਹੋਇਆ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ 8 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਂ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬੜੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਨੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਂ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ?

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸਨ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੰਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੋਏ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਨੂੰ, ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੂੰ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਿਹਚੇ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਸੀ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਕੋਇਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਤਰਾ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ, ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਆਪ ਚੁੱਪ ਰਹੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੋਲੇ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦੇ ਹੋਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ 'ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤਾਂ ਹੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ।

ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਨਿਹਚੇ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਚਾਰ ਨਿਹਚੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ - ਪਹਿਲਾ ਨਿਹਚਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਹੈ; ਦੂਸਰਾ ਨਿਹਚਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਹੈ; ਤੀਸਰਾ ਨਿਹਚਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ; ਚੌਥਾ ਨਿਹਚਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ -

ਜੇਹਾ ਸਤਗੁਰੁ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥
ਏਹੁ ਸਹਸਾ ਮੂਲੇ ਨਾਹੀ ਭਾਉ ਲਾਏ ਜਨੁ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 30

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਭਾਉ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਪਿਆਰ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ; ਸਹਸਾ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਨਾਨਕ ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 30

ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਕੋ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਦੋ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ -

ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਉਤੇ ਸੰਸਾ ਨਾ ਕਰੋ,

'ਕਲੀਕਾਲ ਤਾਰਨ ਕਰਤਾਰਾ।
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੀਨੋ ਅਵਤਾਰਾ॥'
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ - 356

ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਐ।

ਜਿਹ ਕੇ ਜਾਗਹਿ ਭਾਗ ਮਹਾਨਾ॥
ਸੋ ਮਹਿਮਾ ਜਾਨਹਿ ਮਤਿਵਾਨਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ - 356

ਉਹ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਬਣਦੈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ। ਪਰ ਆਪ ਹੁਣ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛੁਪਾਈ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਮੋਦੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪ ਤੋਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰਾਂ ਆਉਂਦੈ, 13 ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੇਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ......, ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਨਹੀਂ, ਤੱਕੜੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗਾਹਕ ਖੜ੍ਹੇ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ 'ਤੇਰਾ' ਨੇ ਕੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਉਹ ਵੱਟਾ ਚੁਕਦੇ ਨੇ, ਸੇਰ ਦਾ, ਦੋ ਸੇਰ ਦਾ, ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ; ਪੰਜ ਸੇਰ ਦਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਦਸ ਸੇਰ ਦਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜਦੋਂ 'ਪਾਓ' ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪਾ ਪਾ, ਧੰਨ ਪਾ, ਧੰਨ ਤੂੰ। ਫੇਰ ਪਾ ਹੀ ਪਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਲੋਕਿਕ ਰੀਤਿ ਕਰਹਿਂ ਨਿਰਬਾਹੂ॥
ਰਿਦੇ ਗਯਾਨ ਘਨ ਅਗਮ ਅਥਾਹੂ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ - 356

ਕਹਿੰਦੇ -

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਨੇ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਭਾਈ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਫਿਰ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪੱਥਰ ਚੱਟ ਕੇ ਮੁੜਦੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਨਿਹਚਾ ਇਉਂ ਹਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਦ ਤਕ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਐਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਤੂੰ ਕਰਦੈਂ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਠੀਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾ ਦਿਓ।"

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਹਲਕਾ ਫੁਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ,
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲ ਗਈ - 2, 2.
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲ ਗਈ - 2, 2.
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ,............।

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ॥
ਨਿਵਰੇ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਬੈਰਾਈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਾ ਜਪਿਆ ਜਾਪੁ॥
ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਈ ਬੇਚਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕਾ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ॥
ਪੰਨਾ - 823

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਦੇਖੋ, ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਐ ਕਿ ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਮਿਲਦਾ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਦੱਸੋ?" ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਪੀਰ ਵੱਡਾ ਕਿ ਯਕੀਨ ਵੱਡਾ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਵੱਡੀ ਹੈ।" ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੀ! ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੀਆਂ ਨੇ, ਪੀਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਵੱਡਾ।" ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ, ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦੱਸ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ।" ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਨੇ।" ਅਖੀਰ ਜਦ ਪੰਜ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ? ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਦੱਸ ਦਿਨਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਰੋਸਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੀਰ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਭਰੋਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੰਨੇ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਵੱਟਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਧੰਨੇ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ -

ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤਖਿ ਗੁਸਾਈਆ ਧੰਨਾ ਵਡਭਾਗਾ॥
ਪੰਨਾ - 488

ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਰੱਬ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕ ਲਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਪੰਡਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਤਾਂ ਉਹ ਧੰਨੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਧੰਨਿਆ! ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦੈਂ?" ਧੰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਹਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ।'' ਉਹ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰਿਹਾ।

ਸੋ ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੁੰਨੈਂ?"

ਧੰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ ਜੀ।"

"ਸੱਚੀਓਂ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਨੈਂ?"

"ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਛਕਦੇ ਨੇ।"

"ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਥੇ ਨੇ?"

"ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।"

"ਹੁਣ ਵੀ ਹੈਗੇ?"

"ਹਾਂ।"

"ਕਿਥੇ ਨੇ?"

"ਔਹ ਦੇਖੋ, ਔਹ ਜਿਹੜੀ ਲਾਲ ਗਊ ਐ, ਗੋਰੀ ਗਊ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ।"

"ਕਿਹੜੀ?"

"ਔਹ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ, ਦਰਖਤ ਦੇ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ।"

"ਗਊ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦੇ ਨਹੀਂ।"

"ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਆਹ ਹੁਣ ਐਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ।"

"ਧੰਨਿਆ! ਤੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਠੀਕ ਐ, ਕੋਈ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਨੁਕਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਤੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਕੋਈ ਗਰਮੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।"

ਧੰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਹਲਟ ਵੀ ਹਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਨੱਕੇ ਵੀ ਉਹੀ ਛੱਡਦੇ ਨੇ, ਕੁਤਰਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।"

ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਫੇਰ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਦੈਂ?"

ਧੰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠ, 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕਰੀ ਜਾਹ, ਮੈਨੂੰ ਆਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਆਦਤ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਨਾਂ ਤੇ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।"

ਪੰਡਤ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਛ ਗੜਬੜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ। ਲੋਕ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਧੰਨੇ ਦਾ ਖੂਹ ਆਪੇ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦੈ, ਨੱਕੇ ਵੀ ਆਪੇ ਛੁਟਦੇ ਨੇ ਤੇ ਧੰਨਾ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦੈ। ਆਹੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਐ, ਦਿਸਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਪੰਡਤ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਧੰਨਿਆ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦਸਦਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਵਾਉਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਨਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਧੰਨਿਆ! ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ।"

ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੰਨੇ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਇਹਨੇ ਲਾਇਐ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ। ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਧੰਨਿਆ! ਇਹ ਤਾਂ ਚਲਾਕ ਹੈ। ਚਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ -

ਰੇ ਜਨ ਮਨੁ ਮਾਧਉ ਸਿਉ ਲਾਈਐ॥
ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਚਤੁਰਭੁਜੁ ਪਾਈਐ॥ ਪੰਨਾ - 324

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ॥
ਭੋਲੇ ਭਾਇ ਮਿਲੇ ਰਘੁਰਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 324

ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਲਾਪਨ ਸੀ, ਤਰਕ ਵਿਤਰਕ ਵਾਲਿਆਂ

ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਧੰਨਿਆਂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਸ ਹੁੰਨਾਂ, ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦੈ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਜਾਂਦਾਂ, ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਜੀਅ ਕਰਦੈ ਕੰਮ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਨਾਂ।

ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ॥
ਤੂ ਭਗਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ ਤੇਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 962

ਸੋ ਦਰਸ਼ਨ ਇਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਧੰਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲੜ ਨਾ ਲਾਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਬਣਦਾ।" ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਧੰਨਿਆ! ਤੂੰ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੈ - ***'ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰਸਿਖੁ॥' (ਪੰਨਾ - 2)*** ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦੈ ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਹ ਧੰਨਿਆ, "ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗੇ।" ਇਸ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਵੱਟਾ ਤੈਨੂੰ ਫੜਾਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿੱਲ੍ਹ ਠੋਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਲੈ ਜਾ।

ਧੰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਓ?"

ਧੰਨੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ।

ਸੋ ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਪੀਰ ਮਾੜਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਭਰੋਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਰੋਸਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੈ। ਬਾਕੀ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦਿਓ। ਸੋ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੁਹਲਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਪੀਰ ਜੁੱਤੇਸ਼ਾਹ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੀਰ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਦਾ ਇਕ ਜੁੱਤਾ ਲਾਹ ਕੇ ਬਕਸੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਦੱਬ ਕੇ ਮਜਾਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਵੀਰਵਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਰੱਖ ਦਿਤਾ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਕੱਢ ਦਿਤੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਥੇ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਾਂ ਵਰ ਆਉਣ ਲਗ ਗਈਆਂ, ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੋਣ ਲਗ ਗਿਆ।

ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਕੀਮ ਘਬਰਾਹਟ 'ਚ ਪੈ ਗਏ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਹਕੀਮ ਦਵਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਲਗਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ! ਪੀਰ ਜੁੱਤੇਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਜਾਰ ਐ, ਉਥੇ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁਖ ਲਓ, ਬੱਚਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।" ਉਥੇ ਗਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖ ਲਈ ਕਿ ਪੀਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਜ਼ਾਰ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦਿਓ।" ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੜਕਾ ਵਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਜਾ ਇਕ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਜਲੂਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਂਡ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਖਣਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਾਲ ਨੇ। ਇਹਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮਜਾਰ ਢਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਾ ਜਦ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਮਜਾਰ ਅੱਧਾ ਢਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਓਂ?" ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ।"

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੀਰ ਨਾਲੋਂ ਭਰੋਸਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਕੋਈ ਮਜਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਦੀ ਇਕ ਜੁੱਤੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮਜਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਨਿਕਲ ਆਏਗੀ। ਨੀਂਹ ਪੁੱਟੀ, ਬਕਸਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਕਿ ਇਹ ਜੁੱਤੀ ਮੇਰੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਦਬਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਤਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲਓ, ਉਥੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਯਕੀਨ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਸੋ ਭਾਈ ਨੇ ਭਗੀਰਥ ਕਿਹਾ, "ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪਰਤੀਤ ਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਂ ਵੀ ਮੰਨਦਾਂ ਪਰ ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਪਖੰਡ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਸਾਧ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ ਰਖਦੇ ਨੇ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਚ ਕਢਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਕਢਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਦੇ ਨੇ, ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਵੰਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਬੜੇ ਤਰੀਕੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਬੜੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਵਰਤਦੇ ਨੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਸਤਕ ਨੇ ਤੇ ਹਉਮੈ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ, ਬਾਕੀ ਕਥਨੀ ਹੀ ਕਥਨੀ ਹੈ, ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਮਨਸੁਖ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਿਆ ਹੈ, ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਦੇਖੇ ਨੇ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੈ,
ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਿਹਚੇ ਕਰਦਾ - 2, 2
ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਿਹਚੇ ਕਰਦਾ - 2, 2.
ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੈ,....... -2

ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਮੰਧੇ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਨਾਹੀ॥
ਤਤ ਸਮਦਰਸੀ ਸੰਤਹੁ ਕੋਈ ਕੋਟਿ ਮੰਧਾਹੀ॥

ਪੰਨਾ - 51

ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਭ ਪਾਖੰਡ ਹੀ ਪਾਖੰਡ ਹੈ -

ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਇਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਰਲਾ॥
ਕਥਨ ਕਹਨ ਤੇ ਮੁਕਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ॥

ਪੰਨਾ - 51

ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਦੇ

ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਿਹਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੇ -

ਪੰਡਿਤ ਵਾਚਹਿ ਪੋਥੀਆ ਨਾ ਬੂਝਹਿ ਵੀਚਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 56

ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ ਵਾਚ ਰਹੇ ਨੇ, ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ 'ਰਾਮ' ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਬੁੱਝਦੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਅਨ ਕਉ ਮਤੀ ਦੇ ਚਲਹਿ ਮਾਇਆ ਕਾ ਵਾਪਾਰੁ।।

ਪੰਨਾ - 56

ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉਣਗੇ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਪੈਣਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਕਿਉਂ ਦਿੰਨੈ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਐਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਰੇਟ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਵਿਗਾੜ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਹਾਂ ਅਸੀਂ।

ਸੋ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਲਾਭ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।

ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਸਾ ਬਹੁਤ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਪੈਸੇ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਹੀ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ। ਇਹ ਰੌਲਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਪੰਡਿਤ ਵਾਚਹਿ ਪੋਥੀਆ ਨਾ ਬੂਝਹਿ ਵੀਚਾਰੁ॥' ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਕਥਨੀ ਝੂਠੀ ਜਗੁ ਭਵੈ ਰਹਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ॥
ਕੇਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੋਤਕੀ ਬੇਦਾ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 56

ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਵਾਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ - ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਯੁੱਧ ਫਲਾਣੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਉਚਾ ਕੂਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਗਿਆਨ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਅੰਦਰ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂਹੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਦਿ ਵਿਰੋਧਿ ਸਲਾਹਣੇ ਵਾਦੇ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਰਮ ਨ ਛੁਟਸੀ ਕਹਿ ਸੁਣਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੁ।।

ਪੰਨਾ - 56

ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਨਸੁਖ! ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ, ਸੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਜੁਗ ਆ ਰਿਹੈ ਕਲੀ ਕਾਲ ਦਾ, ਇਹ ਕਲਹ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਜੁਗ ਹੈ। ਇਥੇ ਬੇਤਾਲੇ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ-ਮਨੁੱਖ ਬਣੇ ਹੋਏ -

ਕਲੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਉਤਾਰੁ॥
ਪੁਤੁ ਜਿਨੂਰਾ ਧੀਅ ਜਿੰਨੂਰੀ ਜੋਰੂ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 556

ਬੇਤਾਲੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਰੱਥ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਅੱਗ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ, ਵੈਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ, ਬਾਂਸਾਂ ਵਾਂਗ ਖਹਿੰਦੇ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ। ਚਾਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹਿੰਦੈ, ਚਾਹੇ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੈ, ਚਾਹੇ ਮੁਹੱਲਾ ਮੁਹੱਲੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੈ, ਚਾਹੇ ਇਕ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੈ, ਚਾਹੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਅੱਗ ਮਚ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਜੁੱਗ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਾਂਸਾਂ ਵਾਂਗ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਮਰਦੇ ਨੇ। ਧਰਮਹੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਭੂਤਨਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਜੁਗ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿ ਸੀ। ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ -

ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤੇਤਾ ਜਗੀ ਦੁਆਪਰਿ ਪੂਜਾਚਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 346

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿਜੁਗ ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗ ਸੀ, ਪੂਜਾ ਸੀ, ਦਾਨ ਸੀ। ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਸਤਿਜੁਗ ਲੰਘ ਗਿਆ -

ਸਤਿਜੁਗ ਧਰਮੁ ਪੈਰ ਹੈ ਚਾਰਿ।। ਪੰਨਾ - 880

ਚਾਰ ਪੈਰ ਸੀ - ਸਤਿ ਦਾ, ਜਗ ਦਾ, ਪੂਜਾ ਦਾ ਤੇ ਦਾਨ ਦਾ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ॥ ਪੰਨਾ - 880

ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਦੇ ਲੋਕ ਸਤਿਵਾਦੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਏ - ਜਗ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪੂਜਾ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਦਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਦੁਆਪੁਰਿ ਧਰਮ ਦੁਇ ਪੈਰ ਰਹਾਏ॥ ਪੰਨਾ - 880

ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਪੈਰ ਟੁੱਟ ਗਏ - ਇਕ ਸਤਿ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਇਕ ਜਗ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਪੂਜਾ ਤੇ ਦਾਨ ਨੇ ਆ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਬੈਲ ਤੋੜ ਦਿਤਾ।

ਕਲਜੁਗਿ ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ ਰਹਾਏ।।
ਇਕ ਪੈਰਿ ਚਲੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਏ॥ ਪੰਨਾ - 880

ਹੁਣ ਇਕ ਪੈਰ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਕਲਜੁਗ ਤੋੜਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਨ ਦਾ ਪੈਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਚਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ॥

ਪੰਨਾ - 1428

ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਦਮੀ ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹੈ। ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਹੈ - ਤਮੋ ਗੁਣ ਦਾਨ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਦਾਨ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਦਾਨ। ਤਮੋ ਗੁਣ - ਖਿਝ ਕੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਦਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾੜਾ, ਗਰੀਬ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਰਿਹੈ। ਰਜੋ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲਵਾ ਦਿਓ, ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਲਿਖੋ, ਲੋਕ ਜਾਨਣ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਗਏ ਨਸ਼ਟ। ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਪਤ ਦਾਨ ਲੈ ਲਓ, ਲਿਖਣਾ ਲਿਖਾਉਣਾ ਕਾਹਦੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇ ਰਿਹਾਂ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਚਾਰੋਂ ਪੈਰ ਟੁੱਟ ਗਏ

ਤੇ ਹੁਣ ਗੁਬਾਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਅਨ੍ਹੇਰ ਛਾ ਗਿਆ, ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਚਲ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁੱਤ ਬਦਲ ਗਈ।

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਨਾ ਰੁਤਿ ਨ ਕਰਮ ਥਾਇ ਪਾਹਿ॥
ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ - 1130

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਤਰਨੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਾਮ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਝਗੜੇ ਝਾਟੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਇਕ ਧਰਮ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦਫਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਦਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਚਲਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਦਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥
ਪੰਨਾ - 145

ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੱਚ ਕਿਧਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਵਰਤਾਰਾ,
ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ - 2, 2.
ਪਿਆਰੇ ਜੀ! ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ - 2, 2
ਪਿਆਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਵਰਤਾਰਾ,....-2

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ॥
ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ॥
ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮੁ ਪਾਹੁ ਤਨਿ ਹੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਜੇ ਰਪੈ ਕੂੜੈ ਸੋਇ ਨ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 468

ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਨੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨੇ ਲੋਕ ਭੂਤਨੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ, ਆਦਮੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ - ***'ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ'*** ਕਾਲਖ ਲਗ ਗਈ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਭੂਤਨੇ ਬਣ ਗਏ। ਫੇਰ ***'ਬੀਉ ਬੀਜ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ'*** ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਹਚਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦੇ ਉਤੇ ਹੈ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਤਿ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ***'ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ'*** ਕਦੇ ਇਹਨੂੰ ਮੰਨ, ਕਦੇ ਓਹਨੂੰ ਮੰਨ, ਇਹਦਾ ਵੀ ਥਾਨ, ਓਹਦਾ ਵੀ ਥਾਨ। ਪਿਆਰ ਇਕ ਨਾਲ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੈ? ਐਥੇ ਵੀ ਮੱਥੇ ਟੇਕ, ਓਥੇ ਵੀ ਟੇਕ, ਔਹ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈ। ਐਂ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਕੁਛ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਲਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਬੰਦਿਆ! ਇਹ ਦਾਲ ਤੂੰ ਬੀਜ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਦਾਲ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਉਗੀ। ***'ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ॥' (ਪੰਨਾ - 468)***

ਰੁੱਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦਾਨਾ ਹਰਾ ਹੁੰਦੈ, ਜੇ ਉਸ ਰੁੱਤ ਦਾ ਦਾਨਾ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਦਾਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਗਦੈ। ਦਾਨੇ ਨੂੰ ਦੋਫਾੜ ਕਰ ਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਉਗਦਾ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਦਾਨੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋਏ ਪਏ ਨੇ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਈ ਗੱਲ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ - ***'ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ॥' (ਪੰਨਾ 468)***

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਗੈਰ ਇਹ ਕੋਰੇ ਨੂੰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ। 'ਭੈ ਵਿਚਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮੁ ਪਾਹੁ ਤਨਿ ਹੋਇ॥' ਗਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦਇਆ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ, ਧਰਮ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਖਿਮਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸਤਿ, ਦਾਨ, ਧੀਰਜ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਕੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਰਹਿ ਕੀ ਗਿਆ ਬਾਕੀ? ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਾਂ ਚਲਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਚਾਹੇ ਸਾਧੂ ਐ, ਚਾਹੇ ਸੰਤ ਐ, ਚਾਹੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨੇ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਰੋਲਾ-ਰੱਪਾ ਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਹ ਸੰਤ ਨਾ ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਲਵੇ, ਜੇ ਇਕ ਲਾ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਕੀਰਤੀ ਘਟ ਜਾਏਗੀ। ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ, ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ। ਹੁਣ ਰਹਿ ਕੀ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਪਾ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੋ ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੋ, ਪਰ ਸੱਚ ਹੈ, ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।"

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਿਹੈ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਸੌਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਈਏ ਤੇ ਰਾਤ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿਓ, ਕੁਛ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਟਾਇਮ ਕੱਢਿਓ, ਆਪਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਜਾਰੀ ਰਖਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁਛ ਚਾਨਣ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਈ ਹੈ।

ਸੋ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲੋ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੋਲੋ, ਜਿਹੜੇ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਲੈਣ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ

L L L L L L L

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ

PERENNIAL PSYCHOLOGY OF THE BHAGVAD GITA

ਮੂਲ ਲੇਖਕ – ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦ – ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਅਗਸਤ ਅੰਕ ਪੰਨਾ – 19)

16. ਹੇ ਅਰਜਨ! ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਖਾਵੇ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਫਾਕੇ ਰੱਖੇ, ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਸੌਂਵੇ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਜਾਗਦਾ ਹੀ ਰਹੇ ਉਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

17. ਜਿਸਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਹਦੇ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਮਿਹਦੇ ਦਾ ਠੀਕ ਹੋਣਾ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧਨਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਯੋਗੀ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬੰਨ ਸਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਕ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੋਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦ੍ਰਿੜ, ਕੱਟੜ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਕੱਚੇ ਸਾਧਕ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਸਫਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਪਰ ਦੇ ਭਾਗ ਦੀ ਥੱਲੇ ਦੇ ਭਾਗ ਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਵਰਤ ਰਖਣੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਯੋਗ ਮਧ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ, ਬਹੁਤ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਭੁਖੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਬਹੁਤ ਸੌਣਾ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਜਾਗਣਾ ਨਹੀਂ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ, ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਵੇ, ਮੋਟੇ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ, ਜੇ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਖਾ ਕੇ ਕੱਢ ਦੇਣਾ, ਜਾਂ ਫੇਰ ਖਾਈ ਜਾਣਾ, ਜੇ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਣਾ, ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਖਾਣਾ, ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਓਨੀ ਹੀ ਤਸੱਲੀ, ਓਨੀ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਬਹੁਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਫਾਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਰੋਗੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰੀਰ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਭੁਖੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਇਕ ਸਮਤਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਰਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

18. ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਯੋਗ ਯੁਕਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

19. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਦੀਵਾ ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਰਖੋ ਜਿਥੇ ਹਵਾ ਨਾ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਕੰਬਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੱਤ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਨਿਹਚਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ।

20. ਜਿਥੇ ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈ ਸੰਜਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਲਈ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਲੇਪਤਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਸੰਜਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਥੋਪਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਨੂੰ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਵਾਂਝੇ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ,

ਇਹੋ ਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੋਟੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਨਾਲ ਇਲਾਹੀ ਰੂਹਾਨੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਇਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਖੋਜ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੱਧ ਜਾਂ ਕੁਛ ਉਹ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਕੋਲ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਨੂੰ ਉਹ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਡਰ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਹਨ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਅੜਚਨਾਂ ਹਨ, ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਹਨ, ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਚਮੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਕੋਲ ਘਟੀਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ।

ਸਾਧਕ ਦਾ ਮਨ ਜਦੋਂ ਭਟਕਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏ, ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਏ, ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਇਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਯੋਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਕੀ ਹੈ, ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਵਖਰਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਦੀ, ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੋਮਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ ਸਾਧਕ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਸਾਧਕ ਦੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਖਿਚੋਤਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਵਿਸ਼ੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਆਪ ਹੀ ਕਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਘੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਕਦੀ ਭਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਕਦੀ ਸੁਪਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ? ਉਨੀਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੂਰੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਧਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਮੇਂ ਰਹਿਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਟੱਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਜਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਇਹ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਭਵ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਅਵੱਸ਼ਕ ਭਾਗ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਇਕ ਗਲਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਖਿੰਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਧਕ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਕੱਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਹਾਲੇ ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਕਿਉਂ? ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਹੁਤ ਦਬਾਅ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਜਮ ਦੀ, ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕ ਸੌਖਾ ਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ, ਸਮਾਧੀ ਆਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਔਖੀ ਸਾਧਨਾ ਸੌਖੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੌਖੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਚਾਈਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਥੂਲ ਸਾਕਾਰ, ਅਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਜੋੜ ਸਕੋ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਭਵ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਕਾਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਸਾਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਸਣੀ, ਇਕ ਬੜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਕਮ ਹੈ, ਬੜੇ ਹੀ ਸੂਝਬੂਝ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ, ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਸਾਹ ਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਹਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮਨ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਹਟਦੀ ਜਾਵੇ ਇਹ ਇਕ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਚੇਤ ਹੀ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੂਸਰਾ ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਲਈ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਵਗੁਣ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ

ਜਾਂ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਅਨੁਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਆਕਾਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਡੋਰ ਪਕੜ ਕੇ ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਮਨ ਹੋਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘੇ ਉਤਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਹੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਆਤਮ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਅਵਗੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਫੇਰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਕਹਿਣਾ ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੰਤਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਉਚਾਰਣ ਹੈ, ਮੰਤਰ ਇਕ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਮੰਤਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਲ ਜਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਾਧਕ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੰਤਰ ਜਾਪ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਮਨ ਸਦਾ ਹੀ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੰਤਰ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਡੂੰਘੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮੰਤਰ ਫੇਰ ਇਕ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫੇਰ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਨ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਜੋਤ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜਗਦੀ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਮਾਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਜੋਤ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਧੁੰਦਲਾਪਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੰਤਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤਰ ਲਈ ਹਰ ਸਮੇਂ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਭਾਵ ਮੰਤਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਧੁਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਖਿੰਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧਕ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਮਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਕ ਨੇ ਮਨ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬੜੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਹੀ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਤਰ ਤੇ, ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਦਾ ਮੇਲ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਦਾ ਮਿਲਾਪ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ ਕੇਵਲ ਚੇਤਨਤਾ।

ਧਿਆਨ ਇਕ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਚਿਕਿਤਸਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਔਗੁਣ ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਿਆਨ ਚਿਕਿਤਸਾ ਬਨਾਵਟੀ ਨੀਂਦਰ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਨਾਵਟੀ ਨੀਂਦਰ (hypnosis) ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੁਝਾਓ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ, ਹਿਪਨੌਸਿਸ ਦੀ ਚਿਕਿਤਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਿਕਿਤਸਾ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਤਾਂ ਚੇਤਨ ਮਨ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਮਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਚਿਕਿਤਸਕ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਰੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਸਬੰਧ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਅਨੁਭਵ ਮਰੀਜ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ hypnotist ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਸ ਇਥੋਂ ਤਕ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਣੇ ਚਿਕਿਤਸਕਾ ਨੂੰ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ hynosis ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਧਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਫੇਰ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। L L L L L L L

ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਗਿਆਨ

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਯੰਤਰ ਵਿਗਿਆਨ

ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ ਸੁਆਸ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਅੰਦਰ ਅਣੂਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਧੜ ਦੇ ਤੇ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸਿਰ ਦਾ ਹਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੈ। ਵਿਚ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਹਿੱਸੇ ਹਨ, ਆਕਸੀਜਨ ਵਿਤਰਣ ਦੇ ਹਿੱਸੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਯੰਤਰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਧੜ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਛਾਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੇਫੜੇ ਤੇ ਦਿਲ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਜੋ ਛਾਤੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਤਹਿ ਨਾਲ ਵਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਪੇਟ ਦਾ ਪੜਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ diaphragm, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਖ (Pelvis) ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁਲੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਧੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਮਲਮੂਤਰ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਕੁਖ ਨੂੰ ਪੇਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਦਸਾਂਗੇ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੀਏ ਪੱਠੇ ਤੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਧੜ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਲੈਂਡਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਲੈਂਡਰ ਜਿਹੜਾ ਗੋਲ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਪਟਾ ਹੋਵੇ। ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਜਿਹੜੀ ਉਪਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਧੜ ਦਾ ਸਿਲੈਂਡਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਧੜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਟੀਸ਼ੂ ਤੇ ਅੰਗ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਰੀਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਉਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਵਰਟਿਬਰਾ) vertebra ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਰੇਕ (ਵਰਟਿਬਰਾ) vertebra ਪਸਲੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜਦੀਆਂ ਹਨ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦਸ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ, sternum ਛਾਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਪਿੰਜਰਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਸਲੀਆਂ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਹੈਂਡਲ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਸਲੀਆਂ ਤੇ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਧੜ ਦੀ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਸਿਲੈਂਡਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਉਂ ਪਸਲੀਆਂ ਮੁੜ ਕੇ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਧੜ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਥੱਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਚਾਦਰ ਜਿਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਧੜ ਦੋ ਸਿਲੈਂਡਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਦੇ ਉਪਰ ਦੂਸਰੇ ਉਪਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਛਾਤੀ ਤੇ ਥੱਲੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੇਟ। ਪੇਟ ਵਾਲੇ ਸਿਲੈਂਡਰ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪੱਠੇ ਜੋ ਕਿ ਕੁਖ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਚਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਗ ਡਾਇਫਰਾਮ ਦੇ ਤਲੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਛਾਤੀ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਪਸਲੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਖ ਦੇ ਉਪਰ ਇਹ ਪੇਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਡਾਇਫਰਾਮ ਜੋ ਕਿ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਫੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪੈਰਾਸ਼ੂਟ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਕ ਗੁੰਬਦ ਹੋਵੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਹਿਲਜੁਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਇਸਦੀ ਹਿਲਜੁਲ ਦਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੈ।

ਡਾਇਫਰਾਮ ਦੇ ਇਕ ਦਮ ਉਪਰ ਹਨ ਸੱਜਾ ਤੇ ਖੱਬਾ ਫੇਫੜਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਦਿਲ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਫੇਫੜੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਝਿੱਲੀ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿਲੂਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦੋ ਤੈਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਥੰਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਦੀ ਪਿਲੂਰਲ ਪਰਤ ਫੇਫੜੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਕ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੀ ਪਰਤ ਛਾਤੀ ਦੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਢਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਲੂਰਲ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ ਹਨ ਛਾਤੀ ਦੀ ਝਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਿਲਜੁਲ ਤੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿਲਜੁਲ ਇਕ ਦਮ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪਸਲੀਆਂ ਬਾਹਰ ਵਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ

ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਵਾ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ –

Inspiration	Expiration
Diaphragm	Diaphragm

ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਅੰਗ ਫੈਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਫੜੇ ਵੀ ਫੈਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਵਾ ਦੀ ਨਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਐਲਵੀਓਲੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਲੈਂਡਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਣਾ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ – ਪਹਿਲੀ ਹੈ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਵਲ ਵੱਡਾ ਕਰਨਾ, ਦੂਸਰਾ ਇਸਦੀ ਝਿੱਲੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣਾ, ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਸਿਲੈਂਡਰ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਡਾਇਫਰਮੈਟਿਕ ਭਾਵ ਡਾਇਫਰਾਮ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਛਾਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਕਲੈਵੀਕੂਲਰ। ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਦੇ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਇਕ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਡਾਇਫਰਾਮ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਨਾਲ ਡਾਇਫਰਾਮ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਥੱਲੇ ਵਲ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਡਾਇਫਰਾਮ ਵੀ ਬਾਕੀ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪੱਧਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਕ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਆਰਾਮ ਦੀ ਆਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਠਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਰਾਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਇਕ ਗੁੰਬਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਗੋਲ ਜਿਹਾ ਗੁੰਬਦ ਉਪਰ ਵਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸੁਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੱਠਾ ਸੁੰਗੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਗ੍ਹਾ ਘੇਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੁੰਬਦ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਚਾਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਤੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਡਾਇਫਰਾਮ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਛਾਤੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੇਟ ਦੀ ਕੰਧ ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚੋਂ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਲਹੂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ–

Synerqistic effect of Rectus Abdominous Muscle and Diaphragm on Forced Expiration.

ਇਕ ਮੰਤਵ ਹੈ ਲਹੂ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ–ਛੋਟੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਭੇਜਣੀ, ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਰੌਚਿਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਕੇਵਲ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਤਕ ਦੇਖੋਂਗੇ ਛਾਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਛਾਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਹਵਾ ਲੈਣ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਲਾ ਲੈਣਾ ਤੇ ਫੈਲਾ ਲੈਣਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਸਲੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਤੇ ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਸਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਪੱਠੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਸ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੈਹਾਂ ਹਨ ਇਕ ਬਾਹਰ ਦੀ ਇਕ ਅੰਦਰ ਦੀ, ਬਾਹਰ ਦੇ ਪੱਠੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪਸਲੀਆਂ ਉਪਰ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਛਾਤੀ ਦਾ ਫੈਲਣਾ ਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਫੁਲਣਾ ਇਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਐਲਵੀਓਲੀ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਫੇਫੜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਸਲੀਆਂ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਫੇਫੜੇ ਵੀ ਸੁੰਗੜਦੇ ਹਨ।

ਛਾਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹਵਾ ਉਪਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਲਹੂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਅਸੀਂ

ਸ੍ਵਾਸ ਪਸਲੀਆਂ ਨੂੰ ਫੁਲਾ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਆਕਸੀਜਨ ਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਛਾਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਾਹ ਲੈਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਵਧੇਰੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਦੌਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋ।

ਤੀਸਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲੈਵੀਕੁਲਰ (clavicular) ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਵਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਦੋ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹੱਡੀਆਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ।

ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੋ ਵਿਧੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਡੂੰਘੇ ਸ੍ਵਾਸ ਲਏ ਜਾਣ। ਯੋਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ, ਛਾਤੀ ਤੇ ਕਲੈਵੀਕੂਲਰ ਤਿੰਨੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਡਾਇਫਰਾਮੈਟਿਕ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਪਰ ਵਾਲਾ ਪੇਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤਕ ਆਕਸੀਜਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ ਫੈਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛਾਤੀ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਿਧੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਫੜੇ ਹੋਰ ਫੈਲਦੇ ਹਨ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਹਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਫੇਫੜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਖਾਲੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਥਿਲਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਆਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਥਿਲਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੱਠੇ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫੇਫੜੇ ਆਪ ਡਾਇਫਰਾਮ ਤੇ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੇਫੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਿਫ ਦੀ ਵਸਤ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਫੇਰ ਫੈਲਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਫੇਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਗੁਬਾਰਾ ਹੋਵੇ।

ਫੇਫੜੇ ਗੁਬਾਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਦੇ, ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਰੌਚਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਐਲਾਸਟਿਕ ਵਰਗੇ ਟੀਸ਼ੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੈਲ ਹਨ, ਐਲਵੀਓਲੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਐਲਾਸਟਿਕ ਵਰਗੀ ਵਸਤ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਐਲਵੀਓਲੀ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਪਾਣੀ ਵਰਗੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਫੈਕਟੈਂਟ (surfactant) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹੀ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਲਾਸਟਿਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਬਣ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬੁਲਬਲੇ ਫੁਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਬੁਲਬਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੋਲ ਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਬੁਲਬੁਲੇ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਿਲਕੁਲ ਇਹ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ।

ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਾ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਰਫੈਕਟੈਂਟ (surfactant) ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਥਾਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸ੍ਵਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਫੇਫੜੇ ਫੈਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਪੱਠੇ ਸਥਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪੇਟ ਦਾ ਪੜਦਾ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਡੂੰਘੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਫੇਫੜਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦੇ ਪੱਠੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਸਤਹ ਕਾਫੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਲ ਡਾਇਫਰਾਮ ਇਕ ਪੈਰਾਸ਼ੂਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਪੇਟ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਗ ਜਾਂਦਾ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪੱਠੇ ਸਥਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਡਾਇਫਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਥੱਲਿਓਂ ਪੇਟ ਦਾ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਡਾਇਫਰਾਮ ਦੀ ਹਿਲਜੁਲ ਤੇ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਬੜੇ ਰੌਚਕ ਫਰਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਠਦੇ ਬੈਠਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਸਰੀਰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ਤਾਂ ਖਿੱਚ (gravity) ਨਾਲ ਪੇਟ ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਹੀ ਜਾਏਗਾ। ਫੇਫੜੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਵੀ ਹਿੱਲਜੁਲ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਠ ਭਾਰ ਲੇਟਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਡਾਇਫਰਾਮ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਦੀ

ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਧਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਡਾਇਫਰਾਮ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਧਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ ਪੇਟ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਥਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਡਾਇਫਰਾਮ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਧੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਤੇ ਹੈ, ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਸਮੇਂ ਡਾਇਫਰਾਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਵਾਸਤਵ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੇ ਉਥੇ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਡਾਇਫਰਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਠਾ ਇਕ ਹੀ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲਈ ਜਾਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਪੱਠੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤਿੰਨ ਵਿਪਰੀਤ ਸਤਰ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਵੀ ਸਕੀਏ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੱਠੇ ਕਲੈਵੀਕਲਜ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਪੱਠੇ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਪੜਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪੱਠੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੱਠੇ ਵਿਪਰੀਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੱਠੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਤੈਹਾਂ ਹਨ, ਇਹ ਇਕ ਦੇ ਉਪਰ ਦੂਸਰੀ ਤੇ ਫੇਰ ਤੀਸਰੀ ਤੇ ਫੇਰ ਚੌਥੀ ਤਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਪਾਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੀਵਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾਇਫਰਾਮ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਵਲ ਧਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੇਟ ਬਾਹਰ ਵਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਡਾਇਫਰਾਮ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਧਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਡਾਇਫਰਾਮ ਸਥਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਗ ਉਪਰ ਵਲ ਧੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਡਾਇਫਰਾਮ ਸਥਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਆਰਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਫੜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

L L L L L L L

(ਪੰਨਾ 19 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਹੈ ਆਤਮਾ, ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੀ ਚਨੌਤੀ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਹੰਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਮਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਉਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣੋ ਤੇ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਾਣੋ, ਜੱਫੀ ਪਾਓ, ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਅਪਣਾਓ, ਗਿਆਨ ਵਲ ਵਧੋ, ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਓ, ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅੰਤ' ਨਾ ਸਮਝੋ।

ਜੀਵਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਉਣਾ ਇਕ ਕਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਵਾ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਹੀ ਕੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਪਰ ਬੜਾ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਗੁਆਓ, ਭੋਗ ਵਿਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਾ ਦੌੜੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਰਤੋ। ਉਹ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਸਭ ਇਕ ਹੈ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਇਕ ਦੇ ਅਨੇਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਯਮ ਨੇ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜਿਹੜਾ ਅਨੇਕ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਉਹ ਆਵਾਗੌਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੀ ਚੋਣ ਕੀ ਹੈ? ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਕੁਬੇਰ? ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਚਲਾਇਮਾਨ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਸਥਿਰ ਆਤਮਾ? ਇਕ ਜਾਂ ਅਨੇਕ ਆਤਮਾ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਇਛਾਵਾਂ? ਇਕ ਚੋਣ ਜੀਵਨ ਹੈ ਦੂਸਰੀ ਮੌਤ, ਇਹ ਹੀ ਰਹੱਸ ਹੈ।

For more information

please visit us on internet at :-

http://www.atammarg.org

&

http://www.atammarg.com

ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ਼ਾਨ ....।

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ।

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥
ਪੰਨਾ - 256
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 289

ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਜੀ,
ਮੈਂ ਕਿਛ ਨਾਹੀ -2, 2.
ਮੈਂ ਕਿਛ ਨਾਹੀ, ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ -2, 2.
ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛ ਤੇਰਾ ਜੀ,.......... -2.

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥
ਈਘੈ ਨਿਰਗੁਨ ਊਘੈ ਸਰਗੁਨ
ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ॥
ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਆਪਨ
ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ॥
ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ॥
ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ॥
ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ॥
ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਹੁ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ॥
ਸਾਧ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ
ਮਿਲਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ ਅਨਹੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827

ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਜੀ,
ਮੈਂ ਕਿਛ ਨਾਹੀ, -2, 2.
ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ -2, 2.
ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਜੀ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ-2.

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ, ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਆਪ ਸਾਵਣ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਉਣ ਵੀ ਆਖਦੇ ਨੇ ਏਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੁਭ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਧਾ, ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਫਰ ਨੂੰ, ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਲਾਵੇ। ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਰੇ ਆਪਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਆਪਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਲਾਇਨ ਕਿ-

ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827

ਐਨੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਐਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿ ਐਸੇ ਅਰਥ ਨੇ ਜਾਂ ਮੈਂ ਬੜੀ ਫਲਾਸਫੀ ਦੀ ਗੱਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ - ***'ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827'*** ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਸਭ ਕਿਛ ਮੇਰਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਹੀ ਰੌਲਾ ਹੈ ਇਹ ਰੌਲਾ ਮਿਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਆਉਂਦਾ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ; ਪਰ ਇਹ ਮਿਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਜੋਰ ਲਾ ਲਓ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਲਓ, ਪੰਜਾਹ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਜਾ ਆਓ, ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਆਇਓ, ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ, ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਓ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੀ ਹੋਰ ਹੈ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ, ਇਹ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ -

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ॥ ਪੰਨਾ - 176

ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗਧੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ, ਗਰਮੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਬਹੁਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖ ਲਓ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਓਹੀ ਹੈ ਨਾ, ਬਸ ਸਿਰਫ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲਦੀ ਹੈ-ਕੁੱਤੇ ਬਣ ਕੇ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਸੱਪ ਬਣ ਕੇ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਕਿਤੇ ਇੱਕ ਜਨਮ ਨਹੀਂ,

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥ ਪੰਨਾ - 176

ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਹੀ ਬਣਦੇ ਤੁਰੇ ਆਏ -

ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥ ਪੰਨਾ - 176

ਕਈ ਜਨਮ ਹਾਥੀ, ਮੱਛੀਆਂ, ਹਿਰਨ, ਮ੍ਰਿਗ ਹੀ ਬਣਦੇ ਤੁਰੇ ਆਏ।

ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥ ਪੰਨਾ - 176

ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਪੰਛੀ ਹੀ ਬਣਦੇ ਗਏ। ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਲੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੰਛੀ ਨੇ। ਕਿਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਣੇ ਹਾਂ, ਬਣਦੇ ਹੀ ਤੁਰੇ ਆਏ। ਐਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਿੱਛਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਏਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੀ ਜੋ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਕਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਮੀਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਵੀ ਬੁਲਾ ਦਏਗਾ ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਵਾਲਾ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਵਿਚ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮਝਦਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਿੱਧੀ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ positive mind (ਨਿਸ਼ਚੈਆਤਮਕ ਦਿਮਾਗ) ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ

ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਸੋਚੋ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਏ ਹੋ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ? ਕਿੱਡੀ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲੇ ਹੋ, ਸਵੇਰ ਦੇ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਚਿੱਕੜ, ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਪਾਉਂਟੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੀਂਹ ਪਈ ਹੀ ਗਿਆ, ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ? ਐਨੀ ਖੇਚਲ ਕਿਉਂ ਝੱਲਦੇ ਹੋ? ਕੋਈ ਸਬਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕੋਈ ਐਸੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਸੁਜਾਗ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ, ਸੁੱਤਨੀਂਦਰੇ ਜਿਹੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ why, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਾਡੇ ਜਾਣ ਦਾ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜਨਮ ਹੋ ਗਏ, ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੋਈ ਸੁਖਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਆਮ ਹਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ? ਆਹ ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਉਥੇ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਭਾਈ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ ਉਥੇ ਇੱਕ ਘੋਗੜ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਹਰ ਬਾਣ ਨਾਲ ਸਵਾ ਤੋਲਾ ਸੋਨਾ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਡਾ ਬਾਣ ਲੱਗੇ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਲਾ? ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਣ ਜਦੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਰੁਲੇ ਨਾ......, ਸਵਾ ਤੋਲਾ ਸੋਨਾ ਅੱਜ ਪੰਜ ਹਜਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੂਰਾ ਖਰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਵੀ ਰੁਲਦਾ ਨਾ ਫਿਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਇਹ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਘੋਗੜ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਲ ਵਿਰਲੇ ਸਿੰਘ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਗੈਰਾ ਵਰਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਸਿੰਘ ਬਣੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਸਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਸਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਝੱਟ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, "ਵਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਘੋਗੜ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ! ਘੋਗੜ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।"

ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਪਤ ਭੇਤ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਘੋਗੜ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪਿਆਰਿਓ! ਇਹ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੋ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਮੈਂ ਛਕਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਛਕਾਵਾਂ। ਰਾਜਾ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਘਰ ਸਮਾਗਮ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਓ ਜੋ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਮੈਥੋਂ ਸਰੇਗਾ ਉਹ ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਚੰਗਾ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਇਆ ਉਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਰ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਸੀ ਆਠਾਰਾਂ-ਉਨੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਿਹੁ ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ਼ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਬੰਦੇ ਦੇ। ਉਹ ਇਕ-ਦਮ ਕਾਮ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈਂ! ਐਨੀ ਸੁਨੱਖੀ ਲੜਕੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ਹਟੇ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਗਿਆ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਦੇਖ ਸਿੱਖਾ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਇੱਥੋਂ ਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਗਰੀਬ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲਿਆ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਆਲ ਆ ਗਿਆ। ਗੈਰਤ ਵਾਲਾ ਸੀ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਦੇਖੇ, ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਐਸੇ ਨਕਸ਼ ਉਭਰ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਵੋ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰ ਸੀ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ, ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਸੰਗਤ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦੀ ਮੂੜ੍ਹ ਮੱਤ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮੈਂ ਨਾ ਗੱਲ ਮੰਨੀ, ਮਾਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਬਰਦਸਤੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਐਸੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਪਿਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਉਸ ਪਾਮਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿਓ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂ। ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਜਾਹਲ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਾਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੀ ਕੋਈ, ਮੈਂ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਬਚਪਨ ਤੋਂ, ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਿਰਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅੱਜ ਤੱਕ, ਮੈਂ ਸਤੀ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਰੱਖੇਗਾ। ਉਹ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੈਂ ਆ ਗਈ, ਦੱਸੋ

ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, "ਚੰਗਾ! ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਂਗੀ, ਮੇਰਾ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰਿਓ।"

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਲੜਕੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਰਾਜੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਨਾ ਸੋਚ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਹਾਂ, ਰਿਆਇਆ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਾ ਸੋਚ। ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ ਤੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਸੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਿਗਲ ਲਈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਤੂੰ ਗੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਚਿਆ, ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਜਾਹ! ਸੌ ਜਨਮ ਤੂੰ ਘੋਗੜ ਬਣੇਗਾ।"

ਹੁਣ ਸੌ ਜਨਮ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਮੁੱਕੇ ਤੇ ਸਤੀ ਦਾ ਬਚਨ ਸੀ ਉਹ ਟਲ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਘੋਗੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਹਰ ਵਾਰੀ ਘੋਗੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਘੋਗੜ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਰਖਤ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਟਾਹਣੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਬਚਨ, ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਜਨਮ ਘੋਗੜ ਬਣਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਭੋਗ ਲਿਆ।

ਸੋ ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਰਾਜਾ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਘੋਗੜ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਤੇ ਗੈਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੁਲ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ -

ਕਿਥਹੁ ਉਪਜੈ ਕਹ ਰਹੈ ਕਹ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ - 1193

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸੁਆਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਆਉਂਦਾ ਕਿੱਥੋ ਹੈ? ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਕਿੱਥੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਖਸਮ ਕੇ ਕਉਣੁ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ - 1193

ਐਨੇ ਜੀਵ-ਜੰਤ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਆਪਾਂ ਗਿਣੀਏ ਤਾਂ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਅਰਬ ਸਾਡੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਇੱਕ ਅਰਬ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਲਾ ਲਏਗਾ। ਫੇਰ ਜੂਨਾਂ ਨੇ, ਇੱਕ-ਇੱਕ ਜੂਨ ਲੱਖਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ। ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਲੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੰਛੀ ਨੇ, ਇੱਕ -ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਨੇ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਖਰਬਾਂ-ਖਰਬਾ-ਖਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆਰਿਓ! ਐਨਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੌਣ ਪਾ ਕੇ ਦੱਸੇ, ਕਾਗਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਐਨੇ ਬਣੇ। ਜੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵੀ ਚੱਲ ਪੈਣ ਕਾਗਜ਼ ਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਪੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਮਰਣਹਾਰ ਇਹੁ ਜੀਅਰਾ ਨਾਹੀ॥ ਪੰਨਾ - 188

ਇਹ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕੱਪੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੋ-ਜਿਹਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਵੀ ਹੈ -

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥ ਪੰਨਾ - 526

ਸੱਪ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰ ਦਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭੂਤ ਦਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਬਾਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਭੂਤ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮੌਲਵੀ ਸੀ ਉਹ। ਸੁਲੇਮਾਨ ਨਾਂ ਸੀ ਉਸਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੁਲੇਮਾਨ! ਐਉਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਤੁਹਾਡੀ ਅਬਾਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ?" ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ! ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ-ਕੁ ਹੋ?"

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਨੱਬੇ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਕ ਅਰਬ ਲਾ ਲੈ।" ਕਹਿੰਦਾ, "ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰ ਲਓ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਤਾਂ ਤੀਹ ਖਰਬ ਹੋ ਗਿਆ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਤੀਹ ਖਰਬ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੇਤ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਸੀਂ, ਆਹ ਸਾਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਰਹਿੰਦੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਸਾਰਾ ਪੁਲਾੜ, ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ, ਖੋਲੇ, ਉਜੜੇ ਥੇਹ ਓਜਾੜਾਂ ਸਭ ਸਾਡੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜੀਅ ਕਰਿਆ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ ਮਾੜਾ-ਮੋਟਾ ਤਾਂ ਦੱਸ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਕਾਹਦਾ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਐਵੇਂ ਡਰਨਗੇ ਲੋਕ ਜੇ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਅਸੀਂ ਚਿੰਬੜਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚਮਗਿੱਦੜ ਚਿੰਬੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ point ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕੀਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਫੜਦੇ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਈਏ ਪਰ ਸਾਡਾ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੋਈ

ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ।" ਜਮਦੂਤ ਵੀ ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨੱਠਣਾ ਹੀ ਸੀ –

ਨਾਮੁ ਸੁਣਤ ਜਮੁ ਦੂਰਹੁ ਭਾਗੈ॥ ਪੰਨਾ – 1150

ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਹੀ ਜੂਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਪੱਤਾ ਕੌਣ ਕਰ ਲਏਗਾ? ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੌਣ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ –

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਖਸਮ ਕੇ ਕਉਣੁ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ – 1193

ਚਲੋ ਜਿੰਨਾ-ਕੁ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਓਨਾ-ਕੁ ਲੈ ਲਓ। ਕੁੱਤੇ-ਬਿੱਲੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘੁੰਮਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ –

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਕਿਰਮਾਇ॥ ਪੰਨਾ – 279

ਜਿਹੜਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਤ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਵੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਖੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਪਰੋ ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਨਖਿੱਧ ਤਮੋ ਗੁਣ ਰੂਪੀ ਕ੍ਰੋਧੀ, ਕਾਮੀ, ਲੋਭੀ, ਵੈਰ ਭਾਵ ਵਾਲੇ, ਥੱਲੇ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ –

ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ॥ ਪੰਨਾ – 2

ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਬਾਲ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੀਆਂ ਮੀਰ! ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਕਰੀਏ? ਇੱਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ?"

ਆਪੇ ਪਾਵਕੁ ਆਪੇ ਪਵਨਾ॥
ਜਾਰੈ ਖਸਮੁ ਤ ਰਾਖੈ ਕਵਨਾ॥ ਪੰਨਾ – 329

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ॥ ਪੰਨਾ – 294

ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਸੀਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੌਣ ਵਿਚ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ ਬੈਸੰਤਰ (ਅੱਗ) ਵਿਚ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਉਬਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਉਥੇ ਵੀ ਓਹੀ ਸੀ ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬਿਠਾਈ ਬੈਠੇ ਨੇ ਅੱਗ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੈ, ਤਵੀ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਆਪ ਹੈ, ਕੌਣ ਕਿਸ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਵੇ।" ਸਾਰੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਦੀ। ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜੋ ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕੀੜੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਉਹ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਕਿਰਮਾਇ॥ ਪੰਨਾ–279

ਕਿਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਦੂਜਾ –

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ॥ ਪੰਨਾ – 278

ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜੋ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ –

ਸੋ ਨਰਕ ਪਾਤੀ..॥ ਪੰਨਾ – 278

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਨਰਕ ਕੱਟੇਗਾ। ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

.....ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ॥ ਪੰਨਾ – 278

ਕੁੱਤਾ ਬਣ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਚੱਕਰ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਪੜਦਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਜਾਮਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਾਨੂੰ, ਪਿਛਲੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਆਉਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਚਿੱਤ-ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਬਣੇਗਾ ਕੀ? ਮਹਾਤਮਾ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਨਾਮ ਜਪ ਲੈ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮਾੜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇ; ਨਾਮ ਤਾਂ ਜਪ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ-ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ –

ਧਾਰਨਾ - ਗੂੰਗਾ ਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ,
ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ -2, 2.
ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ -2, 2.
ਗੂੰਗਾ ਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ, ...-2.

ਦੋ ਪੈਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਚਾਰ ਪੈਰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਪੈਰ। ਦੋ ਸਿੰਗ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਲੰਮਾ ਮੂੰਹ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਮੂੰਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਗੂੰਗਾ ਤੇ ਰੰਭਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਵਿਹਲਾ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣ ਦੇਣਾ ਤੇਰਾ ਨੱਕ ਫਾੜ ਕੇ ਨੱਥ ਪਾ ਲਈ ਜਾਏਗੀ, ਕੰਧੇ (ਮੋਢੇ) ਤੇ ਤੇਰੇ ਪੰਜਾਲੀ, ਹਲ ਖਿਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਫੇਰ ਕੰਧਾ ਪੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇਰਾ। ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਐਉਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਫੇਰ ਤੂੰ ਕਰੇਂਗਾ ਕੀ?

ਚਾਰਿ ਪਾਵ ਦੁਇ ਸਿੰਗ ਗੁੰਗ ਮੁਖ ਤਬ ਕੈਸੇ ਗੁਨ ਗਈਹੈ॥
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਠੇਗਾ ਪਰਿਹੈ ਤਬ ਕਤ ਮੂਡ ਲੁਕਈਹੈ॥
ਪੰਨਾ - 524

ਸੋਟੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ ਫੜਾਕ ਦੇ ਕੇ ਉਠ ਓਏ! ਹਲ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸੋਟੀਆਂ ਮਾਰੀ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੋਟੀ ਨਾ ਮਾਰ। ਜੇ ਉਹ ਦੱਸੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿੱਥੇ ਸਿਰ ਲੁਕੋਏਂਗਾ -

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬੈਲ ਬਿਰਾਨੇ ਹੁਈਹੈ॥
ਫਾਟੇ ਨਾਕਨ ਟੂਟੇ ਕਾਧਨ ਕੋਦਉ ਕੋ ਭੁਸੁ ਖਈਹੈ॥
ਸਾਰੋ ਦਿਨੁ ਡੋਲਤ ਬਨ ਮਹੀਆ ਅਜਹੁ ਨ ਪੇਟ ਅਘਈਹੈ॥
ਪੰਨਾ - 524

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਜੱਪਣ ਕਰਕੇ ਬੈਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵਣ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪੇਟ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ -

ਜਨ ਭਗਤਨ ਕੋ ਕਹੋ ਨ ਮਾਨੋ ਕੀਓ ਅਪਨੋ ਪਈਹੈ॥
ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤ ਮਹਾ ਭ੍ਰਮਿ ਬੂਡੋ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭਰਮਈਹੈ॥
ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਖੋਇਓ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰਿਓ ਇਹੁ ਅਉਸਰੁ ਕਤ ਪਈਹੈ॥
ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰਤ ਤੇਲਕ ਕੇ ਕਪਿ ਜਿਉ ਗਤਿ ਬਿਨੁ ਰੈਨਿ ਬਿਹਈਹੈ॥
ਪੰਨਾ - 524

ਜਦੋਂ ਅਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਜੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੀ ਸੀ ਅੱਜ ਦੇਖ ਤੈਨੂੰ ਆਹ ਜੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਰੁਕਣਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ-

ਆਪ ਮੂਏ ਜਗ ਪਰਲੋ॥

ਕਿ ਜੱਗ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੰਪੀਊਟਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਕ-ਦਮ ਨਿਕਲ ਆਉਣਾ ਹੈ -

ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ॥
ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ॥ ਪੰਨਾ - 524

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਵਾਂ ਕੱਪੜਾ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਝਾਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਕੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ। ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਇਹ ਸਮਝ ਲਵੇ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੀ ਧਾਰਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਜੀ,
ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ -2, 2.
ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ -2, 2.
ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਜੀ,........... -2.

ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827

ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਰਥ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ - ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ, ਮੇਰਾ-ਮੇਰਾ ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਓ ਮੇਰਾ-ਮੇਰਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

ਜਬ ਲਗੁ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰੈ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਜੁ ਏਕੁ ਨਾਹੀ ਸਰੈ॥ ਪੰਨਾ - 1160

ਜਦੋਂ 'ਮੇਰੀ-ਮੇਰੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ 'ਮੇਰੀ-ਮੇਰੀ' ਮਿਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਲੀ ਹੈ ਉਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਜਬ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਮਿਟ ਜਾਇ॥ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਕਾਜੁ ਸਵਾਰਹਿ ਆਇ॥
ਪੰਨਾ - 1161

ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਉਥੇ ਝੂਠਾ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਫਿਲੋਸਫੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਸੰਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਇੰਦਰਸੈਨ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਆਪ ਝੰਡਾ ਬਾਢੀ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਸੁਧਰਸੈਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਣਜਾ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇੰਦਰਸੈਨ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦਿਓ। ਮੈਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮ ਅਨੰਦ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "ਬ੍ਰਹਮ-ਅਨੰਦ" ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ।

ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਨੇ। ਰੋਟੀ ਵਧੀਆ ਮਿਲ ਗਈ ਕਹਿੰਦਾ ਅਨੰਦ ਆ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਦੇਖ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਅਨੰਦ ਆ ਗਿਆ ਇਹ ਸਭ ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੰਦ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਨੇ ਅਨੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜਾ ਆਖਰੀ ਅਨੰਦ ਹੈ ਉਹ 'ਬ੍ਰਹਮ ਅਨੰਦ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਏਸ ਦੀ ਦੱਛਣਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰਿਆ! ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਮੈਥੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ ਲੈ ਲਓ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈਂ, ਸਾਸ਼ਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ! ਸਭ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਪਰ

ਮੈਂ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਥੇ ਤੱਕ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਅਨਾਤਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸੁੰਘ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਛੋਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਸੁਆਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਅਨਾਤਮ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਫਜ਼ੂਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਨਾ ਆਤਮਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ!"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇ ਦੇ ਸਾਨੂੰ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਦੇ ਦੇ।"

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਇਆ, ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਚੂਲੀ ਛਡ ਦਿਤੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਾਹਦੀ ਚੂਲੀ ਛੱਡੀ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕੋਠੀਆਂ ਨੇ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੇ, ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਾਣਜਾ ਹਾਂ। ਧਨ, ਦੌਲਤ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਇਹ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਸੰਕਲਪ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੇ ਰਹੀ? ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਈਏ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮਾਲਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ?"

ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਹ ਸਰੀਰ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋ ਅਨਾਤਮ ਹੈ, ਪੰਜ ਤੱਤ ਤੇ ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਆਹ ਸਰੀਰ ਵੀ ਅਨਾਤਮ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਵੀ ਦੇ ਦੇ। ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ?"

ਸੋਚੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ, "ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, " ਇਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਇਕ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਆਦਿ ਸਤਾਰਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਸੋਚ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਓਹ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ਅਜੇ।"

ਕਹਿੰਦਾ, " ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਫੁਰਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਫੁਰਨਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮਨ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਫੇਰ ਤੂੰ ਮਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।" ਸਮਝੋ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਔਖੀ ਹੈ।

ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਮਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ।"

ਜਿਸਨੇ ਮਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, "ਮਹਾਰਾਜ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਨ ਵੇਚ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ,
ਕਾਰਜ ਤੇਰੇ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ -2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਕਾਰਜ ਤੇਰੇ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ -2, 2.
ਮਨ ਵੇਚ ਦੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ, .. -2.

ਮਨੁ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ॥ ਪੰਨਾ - 286

ਸਿਧਾ formula (ਸੂਤਰ) ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗੱਲਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹੀ ਨੇ ਨਾ ਅਸੀਂ ਮਨ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਝ ਅਸੀਂ ਗਾ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਦੇ ਰਹੇ। ਕਿਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੱਚੀਓਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਾਹੀ ਜੀ, ਸਭ ਕੁਛ ਤੇਰਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥
ਪੰਨਾ - 273

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਨ ਨਾਲ ਫੁਰਨਾ ਕਰਿਆ ਤੂੰ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ!"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੀ ਕਰਿਆ ਸੀ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਆਹੀ ਕਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਠੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਚ ਦਿਤਾ।" ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਨ ਤੇਰਾ ਦੌੜਿਆ ਨਾ ਫੇਰ?"

ਸਾਡਾ ਵੀ ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਓ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖੋ ਹੀ ਨਾ; ਝਗੜਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਮਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਨ ਸੁਥਰਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੈਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ -

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ
ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 558

ਕਿੰਨਾ ਮੈਲਾ ਹੈ?

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ
ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 651

ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਬਦਬੂਦਾਰ ਲੱਗੀ ਪਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਮਨ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੰਦਾ-ਮੰਦਾ ਜਿਹਾ ਇਥੇ ਰੱਖ ਦੇ ਸਾਡੇ ਚਰਨਾ 'ਚ। ਉਹ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੁਥਰਾ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇਣਗੇ। ਸੁਥਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਨਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ।

ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਜੀ! ਮਨ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।" ਫੇਰ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ।

ਹੁਣ ਬੁੱਧੀ ਆ ਗਈ ਉਥੇ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਮਨ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਗੇ ਉਸਦਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਹੁਣ ਤੂੰ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ!"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬੁੱਧੀ ਦਾ, ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਨਹੀਂ ਜੀ! ਅਨਾਤਮ ਹੈ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਤਮ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ।"

ਉਸ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਫੇਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਗਈ, ਮਨ ਵੀ ਗਿਆ, ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਗਈ, ਸਰੀਰ ਵੀ ਗਿਆ। ਸਭ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੂੰ?" ਅੰਦਰਲੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ ਤੂੰ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਚਿਤ ਦਾ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇ।"

ਸਮਝ ਆ ਗਈ, ਚਿੱਤ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਚੀਜ਼ ਰਹਿ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ - ਨਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਰੱਬ ਨੂੰ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਮੂਲ ਹੈ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੈਥੋਂ ਮੰਗਣੀ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਮੈਂ' ਹਾਂ?" ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ!"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫੇਰ ਏਹ ਦੇ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿ 'ਮੈਂ ਹਾਂ'। ਇਹ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਦੇ ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਹੈ 'ਮੈਂ' ਹੀ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।" ਇਹੋ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 466

ਕਹਿੰਦੇ, "ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਪਿਆਰਿਆ!"

ਧਾਰਨਾ - ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਹਉਮੈ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ -2, 2
ਹਉਮੈ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ -2, 2
ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ...-2.

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ
ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ
ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 466

ਕੁੱਲ ਸੰਸਾਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ -

ਹੈਨਿ ਵਿਰਲੇ ਨਾਹੀ ਘਣੇ
ਫੈਲ ਫਕੜੁ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 1411

ਕੋਟਨ ਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋਊ
ਨਾਰਾਇਨੁ ਜਿਹ ਚੀਤਿ॥
ਪੰਨਾ - 1427

ਕਰੋੜ ਬੰਦੇ 'ਚੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਰੋੜ ਵਿਚੋਂ ਪਰ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਕੋਟਨ' ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਕੋਟਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿੰਨ੍ਹਿਆਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਸਤਾਨਵੇਂ ਕਰੋੜ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਦੋ ਜਾਂ ਪੰਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਾਜਿਆ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ -

ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 224

ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੀ ਹੈ ਪਰ

ਕਬੀਰ ਧਰਤੀ ਸਾਧ ਕੀ ਤਸਕਰ ਬੈਸਹਿ ਗਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1375

ਚੋਰ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ। ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਕ ਸਕਿੰਟ

ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਧੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ 'ਐਟਮ ਬੰਬ' ਗਿਰਿਆ ਬਹੁਤ ਹੈ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਏਗੀ, ਭੂਚਾਲ ਆ ਜਾਵੇ ਵੱਡਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰ ਉਹ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਖੇਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭੇਜੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਹ, ਤੂੰ ਜਾਹ, ਤੂੰ ਜਾਹ।

ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਤੂੰ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੂੰ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦਿੱਤੀ; ਇੰਦ੍ਰਸੈਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ, ਆਪ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ –

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥
ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ॥ ***ਪੰਨਾ – 278***

ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਤਮ ਜੋਤ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਗਈ। ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਗਈ, ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਰਹਿ ਗਿਆ – ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲੰਘ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਜਗਾਇਆ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਲੈ ਇੰਦਰਸੈਨ! ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ-ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਸਨ; ਤੈਨੂੰ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਅਸੀਂ। ਆਹ ਤੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਧੋਖਾ ਨਾ ਖਾਈਂ ਏਸ ਤੋਂ ਇਹ ਤੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬਨਾਉਟੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਉਹ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜੀਵ ਨਾ ਬਣ ਜਾਈਂ।"

ਸਾਰਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ 'ਅਹੰ' ਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਰਚੀ। ਇਹ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਆਮ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਮੂਲ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਸਨ –ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਇਆ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ (ਮੂਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਦਿਮਾਗ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਾਂ ਹੁਣ ਗੱਲਾਂ ਫੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਫਟਾ-ਫਟ; ਹੈ ਤਾਂ ਜੜ੍ਹ, ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਚੇਤਨ ਜੋਤ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਏਸ ਨੂੰ ਜਾਲ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਇਹ, ਹੁਣ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਫੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਹੋਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ (ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ) ਹਰ ਕਣ ਵਿਚ ਇਹ ਆ ਗਿਆ 'I am' 'ਮੈਂ ਹਾਂ'। ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚਿਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਚਿੱਤ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈਆ – ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਨ ਮਾਤਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਨ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਸਥੂਲ ਭੂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ; ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣ ਗਈ ਸਾਰੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਫੈਲਦੀ ਗਈ। ਗਿਆਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ – ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਸਮੇਤ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਹੁਣ Back to source (ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਮੇ ਵੱਲ) ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। 'ਮੈਂ' ਦਰਅਸਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਭਾਵ ਹੀ ਹੈ ਕਿ 'ਮੈਂ' ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਵ ਹੀ ਛੱਡਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਹੁਣੇ ਸਮਝ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਹੁਣੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ –

ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੂੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਪਰਿ ਗਈ ਭੂਮਿ ਬਿਕਾਰ॥
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਇਉ ਮਾਂਨਈ ਹੋਇ ਗਈ ਭਠ ਛਾਰ॥
ਪੰਨਾ – 1375

ਮਹਾਂ ਜੋਤੀ ਨਾਲੋਂ ਸਬੰਧ ਤੋੜ ਲਿਆ ਇਸ ਨੇ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਚੱਕਰ ਦੇ ਕੇ। ਪਰਮ ਆਪੇ ਤੋਂ ਨਿਜ ਆਪਾ ਬਣ ਗਈ। ਹੁਣ ਬੇਅੰਤ ਸਿਆਣੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕੋਈ ਇਕ-ਅੱਧਾ ਬਚਾ ਲਿਆ, ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਲੇ ਚਲੋ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਏਗੀ ਫੇਰ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਬੂੰਦ, ਜੀਵਨ-ਤੱਤ, ਚੇਤਨ-ਤੱਤ ਜੋ 'ਮੈਂ' ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਕੱਟ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਦੀ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ, ਸਬੰਧਾਂ ਵਾਲੀ ਲੋਭ ਦੀ ਕੋਹਝੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਅਭਿਮਾਨ ਵਸ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੀ ਤਾਂ ਚੇਤਨ, ਅਮਰ, ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨੇ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਵ ਅਤੇ ਦੇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ। 'ਮੈਂ' ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਆਹ ਪਰਮ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰੋ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਚੇਤਨ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ, ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੂਝ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਲਗਾਤਾਰੀ ਸੂਝ ਨੂੰ ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਤਰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚਖੰਡ ਗਏ। ਉਥੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲੇ, ਬਚਨ ਹੀ ਹੋਏ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਆਦੇਸ਼

ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਿਆ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੁਹਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।"

ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ ਬਹੈ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 936

ਕਹਿੰਦੇ, "ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।"

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ।।
ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥

ਕਬਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ

ਕਈ ਮੂਰਖ ਆਦਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰੂ 'ਸੰਤ ਰੇਣ' ਸੀ। ਜਦੋਂ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਿਆ ਤਾਂ ਏਹੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ 'ਗੁਰੂ ਮੰਤਰ' ਲਿਆ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਾਧੂਆਂ ਕੋਲ ਰਾਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਰਾਸ਼ਨ ਮੈਂ ਲੈ ਆਇਆ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਾ। ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਕਿਹੜਾ ਥੋੜੇ ਸਨ, ਵੀਹ ਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰ ਲਓ, ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਲੈ ਆਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਕਾ! ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਹ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਰੇਣ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨੂਰੀ ਲੜਕਾ ਰਾਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਖੜ੍ਹਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਹ।

ਸੰਤ ਰੇਣ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸੰਤ ਜਨੋ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਐਨਾ ਜਲਾਲ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਹਿਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਉਚੇ ਥਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਗਲਾਨੀ ਆਉਣੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।"

ਹੁਣ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਿਆ? ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਖੀ, ਬੱਸ ਹਾਂ ਜੀ! ਸੰਤ ਰੇਣ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ -

ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ॥

ਪੰਨਾ - 599

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ -

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥
ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥

ਕਬਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹੈ? ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸਾਡਾ ਮੰਤਵ ਹੈ -

ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥
ਈਘੈ ਨਿਰਗੁਨ ਊਘੈ ਸਰਗੁਨ ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 827

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਰ ਲਏ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇਵੋ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਅੱਗੇ ਚੱਲ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਤਮੋ ਗੁਣ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਉਥੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਥੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਇੱਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਦਿਤਾ -

ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂੰਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾ ਕੇ। ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੇਵ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਉਚਤਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਨੇ ਅਜੇ ਕਿਹੜਾ ਹਟੇ ਨੇ। ਬਥੇਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੋ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨੋ ਪਰ ਉਹ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਜੁਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਜੇ ਪਛਾਣ ਜਾਂਦੇ ਫੇਰ ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਚਾੜ੍ਹਦੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਨਾ ਕੱਟਦੇ। ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਏਧਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਘੇਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਨਾ ਕਰੋ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਓ। ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੋ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹੇਠਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੋ ਉਸ ਏਕੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨੋ, ਸਤਿਕਾਰ ਸਭ ਦਾ ਕਰੋ। ਨਫਰਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਧਰਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਫਰਤ ਕਿਸ ਗੱਲ ਤੋਂ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਸਰਬ ਜੋਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਰੰਗਾਂ ਜਿਨਸਾਂ ਜਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਂਦਾਂ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰ ਕਰਿ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਇਆ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 26/2

ਜਦੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ, ਜਿਹੜਾ ਆਪੇ ਆਪ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਕਾਰ ਸਾਜਿਆ, ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪਿਆ ਏਕੰਕਾਰ।

ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਥੋੜਾ-ਜਿਹਾ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਸਾਡਾ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਈਸ਼ਵਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਕਰਨ-ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਮਾਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਈਸ਼ਵਰ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਰਚ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਸੀ।

ਹੁਣ ਏਕੰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ? ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ॥

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ਉਹ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਦਾ ਹੋਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ॥ ***ਪੰਨਾ - 930***

ਏਸ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਧੁਨ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ, ਖੰਡ-ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਜੋ ਵੀ ਹਨ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੋਏ ਨੇ -

ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ॥ ***ਪੰਨਾ - 753***

ਸੋ ਉਹ ਦੇ ਦਿਤਾ ਆਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ - ਮੂਲ ਮੰਤਰ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੋ। ਇਹ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਓਹੀ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਏਕੰਕਾਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਲਾ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਆਏ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰੇ ਸਨ ਸਾਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਸੀ ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਪੇ-ਆਪ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!

ਆਦਿ ਸਚੁ ....॥ ***ਪੰਨਾ - 1***

ਤੂੰ ਹੀ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ -

ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥ ***ਪੰਨਾ - 1***

ਜੁਗ ਬਣਨ ਵੇਲੇ, ਸਮੇਂ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਕਾਲ ਬਣਾਇਆ ਓਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਆਈ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਆਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਏ -

ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ॥
ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਮੈਂ ਲੌਂਸ ਐਂਜਲਸ ਗਿਆ ਉਥੇ ਕੰਧ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ੧ਓ (ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ God is one (ਰੱਬ ਇਕ ਹੈ) ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਨੇ, ਨਵੇਂ ਥਾਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਕਈ ਵੱਡੇ ਖਰੜ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਧ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ ਪਿਆਰਿਓ! ਇਹ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਨਰਥ ਨਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਦਿਓ ਕਿ ਇਥੇ ਦੋ ਕੌਣ ਨੇ? ਕੋਈ ਦੱਸ ਦਿਓ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ। ਇਕ ਮੱਝ ਲੈ ਲਓ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਦੂਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਲੈ ਲਓ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਲੈ ਲਓ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਕੋ-ਇਕ ਹੈ ਸਭ ਫੇਰ ਰੱਬ ਵੀ ਇਕ ਹੈ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਦੋ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹਾਂ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਓ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਲੱਭ ਜਾਵੇ ਇਹ ਤਾਂ ਆਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਵਡਿਆ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਕ ਹੈ ਰੱਬ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੁਣੋ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ subject (ਵਿਸ਼ਾ) ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀ ਕਾਗਜ਼ ਭੇਜਦੇ ਹੋ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉੱਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋ subject. ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਵਿਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ। ਵਿਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੌਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ? ਇਹ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਅਰਥ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਪਰ ਉਹ ਅਰਥ ਹੋਰ ਨੇ ਇਹ ਅਰਥ ਹੋਰ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ***ਪੰਨਾ - 1***

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਖੇਡ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ - 'ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮੀ'। ਮੈਂ ਹੀ ਖੁਦਾ ਹਾਂ, ਅਨਹਲ ਹੱਕ ਬਿਗੋ।' ਮੈਂ ਹੀ ਖੁਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਫੇਰ ਦੇਖ ਲਓ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਰਹੇ, ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੇਰੀ

ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਓਲ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੀ ਅਜੇ, ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਅੱਖਰ ਸਮਝਿਆ –

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ *ਪੰਨਾ – 1*

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨੀ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਥਾਕਾਰ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਸਾਨੂੰ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਤੇਲੀ ਦਾ ਬਲਦ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈੜ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਪੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਅਸਾਡੀ ਭੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਿਆ। 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਥੇ। ਗੁਰੂ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਜਿੰਨਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ –

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਙਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਭਗਵੰਤ॥
ਪੰਨਾ – 253

ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਅਜੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਸੀਂ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗਿਆਨੀ, ਸੰਤ ਬਣੀ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਇਕ ਤੇ ਲਾ ਲਓ ਮੈਂ ਬੜੀ ਖੋਜ ਕਰੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ) ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਮਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੈਂ ਮੰਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰੀ, ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਕੁਹਾਏ ਤੋ ਮੰਨਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਬਾਹਰ ਕਿ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਅੱਗੇ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਜੇ। ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਾੜ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕਰ ਲਏ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੇ।"

ਉਹ ਫੇਰ ਆਈ, ਫੇਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਆਈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੀ ਗੱਲ ਮਾਤਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦੀ, "ਮੁੰਡਾ ਮੇਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਪਰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਜਾਹ! ਲਿਆ।" ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਤਕੜੀ ਸੀ, ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਧੀ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜੋਰ ਦੀ ਝਟਕਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਇੱਕ ਖੱਡਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਫੇਰ ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਮੈਂ ਖਿੱਚ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੀ, "ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਜੋਰ ਹੈ।" ਉਸ ਨੇ ਫੇਰ ਤਕੜੀ ਹੋ ਕੇ ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਉਸਨੇ, ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੇਖਣਗੇ।"

ਮੈਂ ਗਿਆ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?"

ਮੈਂ ਚੁੱਪ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨਿੱਕਿਆ। ਤੂੰ ਜਵਾਬ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।"

ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?"

ਮੈਂ ਫੇਰ ਚੁੱਪ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿ ਲੈ ਇਸ ਨੂੰ ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਖਾਮੋਸ਼! ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਗੱਲ ਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਇਕ-ਦਮ ਬਹੁਤ ਕਿਸੇ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਲੰਘ ਗਏ। ਜੇ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵੀ ਕਹੋਂਗੇ ਲੈ ਦਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ।

ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਫੇਰ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ, ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਾਕਾ! ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ, ਤੂੰ ਦਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਚੁੱਪ! ਖਾਮੋਸ਼!! ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਕੀ ਦੱਸਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ।"

ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹੱਸ ਪਈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਆਉਂਦਾ?"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹਾਂ।"

ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਨੂੰ ਛਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਨੂੰ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਐਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਉਹ ਰਿਹਾ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ 'ਮੈਂ' ਕੌਣ ਹਾਂ।"

ਦੂਜਾ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਦਸਦਾ। ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੇ ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ? ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਸਦਾ। ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਜੀ! ਮੁੰਡਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਲੜਕਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਚਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇੱਥੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹੋ 'ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ?'

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਏਸ ਜਨਮ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ ਸੀ? ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਭੌਣੀ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਘੁਮਾ ਲਓ ਤੇ ਹੁਣ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬਹਿ ਜਾਹ!" ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਆਪ ਨੇ। ਪੰਤਾਲੀ ਮਿੰਟ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੀ ਨਾਂਹ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਆਹ ਮੁੰਡਾ ਕੀ ਆ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਰਹਿ ਗਏ ਸਾਡੇ ਅੱਜ। ਮੈਂ ਵੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਬੈਠਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ।"

ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਸਦੇ ਸੀ ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸੁਹਾਗਣ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਰੰਡੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ। ਚਾਹੇ ਇਹ ਬੱਚਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਤੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਾਕਾ! ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਖਾਲਾ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜੇ ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਪਿਛੇ ਸੁਰਤ ਲਜਾ ਕੇ ਦੇਖੇਂ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਆਪੇ ਆਪ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਹੋਈ, ਇਕ ਘੇਰਾ ਬਣ ਗਿਆ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਐਉਂ ਕਰ ਜੀਵ ਪਰੇ ਕਰ ਦੇ ਤੇ ਆਤਮਾ ਹੈ ਤੂੰ।

ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੀ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਉਪਦੇਸ਼। ਮੈਂ ਫੇਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਮਸਤੂਆਣੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਉਥੋਂ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਕਿਧਰੇ-ਕਿਧਰੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਨਾ ਮੁੜਿਆ ਜਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਿਆ ਮਾਨਸਾ ਵੱਲ। ਉਹ ਸਰੂਪ ਆ ਗਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਮਨੌਤ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਕਿਤੇ ਆਤਮਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ - 846

ਇਥੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਖੇਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਿੰਡ ਧਮੋਟ ਆਏ। ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਲੇ ਦਿਨ ਸੀ ਕੋਈ ਟੋਲ੍ਹਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ਸੌ ਮੀਲ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ 'ਜਵਾਰਕੇ' ਪਿੰਡ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਤਿਕੋਣ ਜਿਹੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਖਾਲੇ ਵਿਚਾਲੇ ਥਾਂ ਸੀ, ਉਥੇ ਬੜੇ ਟਿੱਬੇ ਸਨ ਉਡਾਰ ਦੇ ਦੋ ਸੂਏ ਵਗਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਕਰੀਰ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈਣੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਮਿਲੇ ਕਿਵੇਂ? ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ 'ਅਕਾਲ-ਉਸਤਤਿ' ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸੁਰਤ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕੱਟ ਦਿਤੀ, ਇਕ ਦਮ ਮੈਂ ਥੱਲੇ ਆ ਗਿਆ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਸੁਰਤ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈ, ਉਹ ਫੇਰ ਕੱਟ ਦਿਤੀ। ਮੇਰੀ ਨਬਜ਼ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਧਕ-ਧਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਬਾਰਾਂ ਵੱਜਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇੱਕ ਕਛਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਇੱਕ ਪਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੁੜਤਾ ਧੋ ਲਈਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤਾ ਪਸਾਰਾ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ ਕਛਹਿਰਾ ਵੀ, ਪਰਨਾ ਵੀ। ਉਹ ਮੈਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਦੌੜਿਆ ਉਥੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਮੀਲ ਹੋਏਗਾ ਸਟੇਸ਼ਨ। ਮੈਂ ਦੌੜਿਆ ਹੀ ਆਇਆ। ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਟਿਕਟ ਮੈਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਫੜਾ ਦੇ। ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਭਲਾ ਲੋਕ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਕੀ ਪੈਸੇ ਵੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਟਿਕਟ ਵੀ ਦੇ ਗਿਆ। ਕੁਪ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਗਲ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧਾ

ਹੀ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਭਿਆਸ ਹੁੰਦਾ। ਐਵੇਂ ਹੀ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਦਸ ਕੋਹ। ਗਿਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਵੀਹ ਕੋਹ ਹੈ, ਪੰਦਰਾਂ ਕੋਹ ਹੈ ਬਸ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਪੰਡਤ ਮਿਲਿਆ ਚੇਤ ਰਾਮ।

ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਓ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਹਾ! ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ਅੱਜ, ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੱਧਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕਿੱਥੇ ਨੇ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਘਰ ਕੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਬਹਿ ਜਾਹ ਅੱਗੇ।"

ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਆਪ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਗੜਵਾ ਤੂੰ ਫੜ ਲੈ।" ਅਰਦਲੀ ਤੋਂ ਗੜਬਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਏਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ।" ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੁਕ ਗਏ।

ਨਹਿਰ ਧਮੋਟ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਨਹਿਰ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅੱਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਚਲਦੇ ਗਏ ਉਥੇ ਸੋਹਣਾ ਥਾਂ ਆ ਗਿਆ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਆਹ ਥਾਂ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ! ਮਹਾਰਾਜ।"

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਛਾਉਣ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਘਾਹ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, " ਹੁਣ ਦੱਸ! ਕਿੱਥੇ ਸੀ ਤੂੰ?"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮਸਤੁਆਣੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਉਥੋਂ ਫੇਰ ਕਾਲੇ ਕੀ ਕਮਾਲਪੁਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਉਥੇ ਸੰਤ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤਪੀਆ ਸੀ ਉਹ ਡੇਢ ਵਜੇ ਉਠਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੱਪੜਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਸੌਂਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਾਲਾ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਨੀਂਦ ਕਿਥੋਂ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਉਹ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਸੀ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਟਿੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਟੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਖਾ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਟੋਜਾਂਦੇ ਨੇ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਤੀਹ-ਚਾਲੀ ਮੀਲ ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਨਸਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਲੰਘ ਕੇ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਝੜੀ ਜਿਹੀ ਪਸੰਦ ਆਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਿਆ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ, "ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ!"

ਸੌ ਮੀਲ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਐਉਂ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਰੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਕਿ ਓਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਪੂਰੇ ਸੀ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੀ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਨ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੋਏਗਾ ਮੈਂ ਐਨਾ ਤਪ ਕਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਂ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਰੱਸਾ ਪਾ ਕੇ। ਮੈਂ ਅਟਕ ਹੀ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਸੋ ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸੰਤ, ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਿਆਰਿਓ! ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤੀ ਹੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਨਾਂ ਧਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਸੰਤ ਫਲਾਣਾ ਸਿੰਘ ਉਹ ਨਾ ਕਿਹਾ ਕਰੋ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰੋ। ਭਾਈ ਵੀ ਔਖਾ ਹੀ ਹੈ ਕਹਾਉਣਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਕਹਾਓ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਰਦਾਰ ਕਹਾਇਆ ਹੈ ਇਥੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਏ ਸਾਰੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ, resist ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਟਾਈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੂਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਕਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਫਾਰਮਰ ਸੀ। ਨਾਉਂ ਧਰ ਲਿਆ ਸੰਤ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਇਧਰ ਸਾਰੇ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਹ ਪਤਲੀ-ਜਿਹੀ ਲਕੀਰ ਹੈ 'ਮੈਂ' ਦੀ ਜੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਟੱਪ ਗਿਆ ਫੇਰ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਜੇ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਟੱਪਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਨਮ ਅਗਲਾ ਲੈਣਾ ਪਏਗਾ ਤੈਨੂੰ। ਹੁਣ ਐਨੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝੋ ਭਾਵ ਨੂੰ।

ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827

ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਥਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਘੋਟੇ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੋਟ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਆਪ ਤਾਂ ਅਸੀਂ 'ਮੈਂ' ਵਿਚ ਖੜੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕਦੇ ਖਤਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਐਵੇਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦਿਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਲੈਣਾ ਐਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੌਣ ਵਸਦਾ ਹੈ -

ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ..........॥ ਪੰਨਾ - 517

ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ।

.............ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰ ਨਾਉ॥ ਪੰਨਾ - 517

ਜਿਹਬਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਰਾਮ-ਰਾਮ, ਅੱਲਾ-ਅੱਲਾ ਕੋਈ ਜਪ ਲਓ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਕੌਣ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੌਣ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਹਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਓਹੀਓ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਖਾਲਸ, ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ...........॥ ਪੰਨਾ - 517

ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਔਖੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ।

ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋੁਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 442

ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਗੁਰੂ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥
ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 922

ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਮੁੱਚਤਾ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਜਾਣਿਓ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੇ ਦਰਖੱਤ, ਦਰਖੱਤ ਹੈ, ਮੱਝ-ਮੱਝ ਹੈ, ਸੱਪ-ਸੱਪ ਹੈ ਆਦਮੀ-ਆਦਮੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਮੁੱਚਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 922

ਨਦਰ ਆ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਫਾਰਮ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਮਾਰਿਆਂ ਉਹ ਆ ਕੇ ਕੈਮਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੁਣਿਆ ਸੀ....।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ, ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਪਤਾ?"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਭਗਵਨ ਆਏ ਥੇ, ਉਨਕਾ ਰੂਪ ਔਰ ਥਾ, ਆਪ ਕਾ ਰੂਪ ਔਰ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਧ ਵਗੈਰਾ ਲਾਤੇ ਹੋ ਉਨ ਕਾ ਰੂਪ ਔਰ ਹੈ ਪਰ ਉਨ ਕਾ ਔਰ ਥਾ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਭਗਵਨ ਸੀ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਤਾਂ ਡਾਕੂ ਸਨ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਨਾ-ਨਾ ਐਸੇ ਮਤ ਬੋਲੋ, ਵੋ ਤੋ ਭਗਵਨ ਥੇ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਬੋਲੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਦੇ ਦੋ। ਮੈਂਨੇ ਕਹਾ ਭਗਵਨ! ਆਪ ਕਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ, ਮੈਂ ਤੋ ਕਹੀਂ ਤਾਲਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਤਾ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੈਂ। ਭਗਵਨ! ਜੋ ਚਾਹੀਏ ਲੇ ਲਓ। ਭਗਵਨ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਸੋਟੀ ਥੀ, ਔਰ ਵੋ ਮਾਰਨੇ ਲਗ ਗਏ, ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਆ।" ਐਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਸਗੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆਰ ਕੀਆ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂਨੇ ਕਹਾ ਭਗਵਨ! ਆਜ ਆਪ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦੀਏ ਹੈਂ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਸ ਸੰਤ ਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਚੋਰ ਤੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣ ਜਾਵੇ, ਸੱਪ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣ ਜਾਵੇ ਉਹ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਲੱਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਕੰਧ ਤੋੜੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਦੇਖਣੀ ਸੀ ਤੋੜਿਆ ਸੀ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਅੰਦਰ ਭਗਵਾਨ ਪੜੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਕੋਈ ਖੇਚਲ (ਕਸ਼ਟ) ਨਾ ਹੋਏ।"

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ ਉਥੇ ਸੱਪ ਪਿਆ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਪਿਆ ਲੰਮਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤਾਂ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੜਾ ਪੂਜ ਮਹਾਤਮਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਇਹ ਸੱਪ ਜੇ ਇੱਥੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਪੈਂਦੇ ਹੋ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਭੀ ਵਹੀਂ ਪਰ ਸੋ ਜਾਤਾ ਹੂੰ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਭਗਵਨ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿਤਾ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਕਭੀ ਛਾਤੀ ਪਰ ਆ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਕਭੀ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਪੜ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਜਦੋਂ ਸਵੇਰੇ ਉਠਦੇ ਹੋ ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਤਾ ਹੂੰ। ਭਗਵਨ! ਅਬ ਮੈਨੇ ਆਪ ਕਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪ ਥੋੜਾ ਮੁਝੇ ਉਠਨੇ ਦੋ। ਵਹ ਬੋਲ ਸੁਨ ਕਰ ਏਕ ਤਰਫ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਹੀਂ ਪੈਰ ਕੇ ਨੀਚੇ ਨਾ ਆ ਜਾਏਂ।"

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਝੋਪੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਸਿਰੇ ਦਾ ਹੈ ਇਹ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਗਿਆਨੀ ਹੈ –

ਗਲੀ ਹਉ ਸੋਹਾਗਣਿ ਭੈਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਮੈ ਮਿਲਿਆ॥
ਪੰਨਾ – 433

ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅਜੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ –

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥

ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਕਰੀ ਹੈ ਇਹ ਉਚੀ ਗੱਲ। ਸੋ ਆਪ ਆਏ ਹੋ ਸਾਰੇ ਸਾਵਣ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਤੋ ਲੱਗੀਏ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਤੋਂ ਗਿਆਨ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਰ ਲਓ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੇਦ ਨੇ। ਇਕ ਅੰਤਰੰਗ ਹੈ, ਇੱਕ ਬਹਿਰੰਗ ਹੈ। ਅੰਤਰੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਭੇਦ ਨੇ। ਸੰਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ, ਜਿਹੜੇ ਉਪਾਸਨਾ, ਇਕਾਗਰਤਾ, ਸਮਾਧੀ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘੇ ਹੋਏ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਉਹ ਦਸਦੇ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ teachers (ਅਧਿਆਪਕਾਂ) ਵਾਂਗ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਉਂ ਚੱਲ, ਹੁਣ ਇਉਂ ਚੱਲ। ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਏਗੀ ਕਰਮ ਬਿਨਾ। ਕਰਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਨਾਮ ਬਿਨਾ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਚਲਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਹੈ ਨਾਮ –

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉ ਨ ਪਾਈਐ ਬੁਝਹੁ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਜੁਗ ਚਾਰਿ॥
ਪੰਨਾ – 649

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮੰਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੰਤਰ ਦੀ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੁੱਤਰ! ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਤਾਂ ਸੁਣਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਾਤਾ!"

ਕਹਿੰਦੀ, "ਕਿਉਂ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ?"

ਕਹਿੰਦੀ, "ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲਓਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਨਾਮ ਜੀਵਨ ਹੈ ਸਾਡਾ –

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ॥ *ਪੰਨਾ – 9*

ਧਰਨਾ – ਆਖਾ ਜੀਵਾਂ ਵਿਸਰੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ –2, 2.
ਆਖਾ ਜੀਵਾਂ ਵਿਸਰੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ –2, 2.

ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੂਣਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ – 708

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ॥ *ਪੰਨਾ – 9*

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਾਤਾ! ਨਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਕਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ –

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਙਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ॥
ਪੰਨਾ – 253

ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਮਾਤਾ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਤਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਦਰਾਣੀਆਂ-ਜੇਠਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿ ਆਹ ਦੇਖੋ ਕਬੀਰੇ ਨੇ ਕੀ ਕੰਮ ਫੜਿਆ ਹੈ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬੁਣਨਾ-ਤਣਨਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾ ਲਈ। ਇਹ ਕੀ ਕਮਾਏਗਾ? ਬੱਚੇ ਨੇ, ਘਰਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋਂ ਤਾਂ ਸਹੀ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ, "ਕਬੀਰ! ਆਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਪਾਲਣੇ ਨੇ ਤੇ ਤੂੰ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਾਤਾਓ! ਰਾਮ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵੀ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿੰਨਾ-ਕੁ ਚਿਰ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਜਬ ਲਗੁ ਤਾਗਾ ਬਾਹਉ ਬੇਹੀ॥

ਤਬ ਲਗੁ ਬਿਸਰੈ ਰਾਮੁ ਸਨੇਹੀ॥ *ਪੰਨਾ – 524*

ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹਵਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਧਾਗਾ ਪਾ ਕੇ ਫੂਕ ਨਾਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹਾਂ, ਸੂਟਾ ਮਾਰ ਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਰਾਮ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।"

ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭੁੱਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸੂਟਾ ਵੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ॥ ਪੰਨਾ – 319

ਸੰਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਸੰਤ-ਸੰਤ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਤਾਂ ਹੀ ਥੋੜਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਮਰੀਕਾ, ਕਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਸੰਤ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਲਾਣਾ

ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ-ਭਾਈ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ adress (ਪਤਾ) ਦਿਓ ਮੈਂ ਕੈਂ (ਕਿੰਨੇ) ਵਜੇ ਆਵਾਂ। ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਬਿਨ ਬੁਲਾਈਂ-

ਸੇਵਕ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰ ਉਠਿ ਘਰੀ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 1/30

ਆਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਲਰ ਕੁਝ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇਗਾ ਹੀ। ਚਲੋ ਚਲੀਏ ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸ-ਕੁ ਡਾਲਰ ਤਾਂ ਟੇਕੇਗਾ ਹੀ ਦਸ ਦਾ ਹੀ ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਸੌ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਆਹ ਹਾਲ ਅਸੀਂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਜਿਆਂ ਤੇ ਅੱਡ ਰੁਪਈਏ, ਸਰੋਪੇ ਅੱਡ, ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅੱਡ। ਕੀ ਕਰਨੇ ਨੇ ਪੈਸੇ? ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਹ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲੇ ਆਉਣ। ਜੇ ਡੰਡੇ ਖੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆ ਗਏ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਦੱਸੋ ਐਨਾ ਧਨ ਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਲਓ, ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ, ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਲਓ ਬਿਮਾਰਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਏਗਾ। ਇਸ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਣਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਚੁਭਦੀ ਹੈ, ਵਧਦੀ ਹੈ; ਉਸ ਦਾ ਸਾਫਾ ਓਹ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਫਾ ਓਹ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਇਥੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਉਣ, ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ, ਕਲਾਸਾਂ ਲਾਉਣ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਦੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ, ਸੱਚੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਬਣਾਉਣ ਫੇਰ ਠੀਕ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆਰਿਓ! ਜੇ ਸਭ ਤੇ ਔਖਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰ ਲਏਗਾ-ਧਰਤੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਚਲਿਆ ਜਾਏਗਾ ਸੁਰੰਗਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ, ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਕੋਲਾ ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਡੂੰਘੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਦੋ ਮੀਲ ਹੈ ਜੀ। ਇੱਕ ਖਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੜ ਗਿਆ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਭਰ ਗਈ। ਖਤਰਾ ਕਿੰਨਾ ਜਬਰਦਸਤ ਹੈ। ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਯੁੱਧ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੈਠ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਲਏ, ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਸਾਧਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 342

ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਦਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਸੰਤ ਹੈ ਨਹੀਂ; ਹੁਣ ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕਰੀਏ ਕੀ? ਕੋਈ ਸੰਤ ਪਦਵੀ ਦਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਾਵੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਤਲਾਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਆਇਆ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੇਰੀ ਮੱਝ ਦੇ ਥਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਹਾਂ? ਕਿ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਆਂ।"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ।"

ਮੈਂ ਢੰਗ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਲੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਹੋਣਗੇ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਏਸ ਬਚਨ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਖੇਤੀ ਮੇਰੀ॥ ਕਰਉ ਸੰਭਾਲ ਮੈ ਤਿਸ ਕੇਰੀ॥

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤੇ ਬੁਲਾ ਲੈ। ਤਰੀਕਾ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜੁਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਈਂ। ਤੂੰ ਐਂ ਨਾ ਸਮਝੀ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ, ਫਲਾਣਾ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਐਂ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜੇ ਤੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੱਝ ਦੇ ਥਣ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਣੇ।"

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਆ ਗਏ ਪਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਧੁਆਉਂਦੇ। ਮੈ ਕਿਹਾ ਇਹ ਵੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਐਉਂ ਕਹਿ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਧੋਂਦਾ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਆਹ ਟੱਬ ਹੈ, ਬੱਠਲ ਪਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਆਓ। ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਧੋ ਲਓ ਪੈਰ ਮਲ ਕੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿਓ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਲ ਹੋਏਗਾ ਹੱਥ ਧੋਣ ਦਾ ਉਹ ਵੀ ਨਾ ਡੋਲ੍ਹੀ ਉਹ ਵੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਲਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਚੁਲ੍ਹਾ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਉਹ ਵੀ ਨਾ ਡੋਲ੍ਹੀਂ ਉਹ ਵੀ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਮੱਝਾਂ ਨੇ, ਹੁਣ ਭੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣਗੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿੰਘ।

ਕਹਿੰਦਾ, "ਕੱਲ੍ਹ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਬਾਲਟੀਆਂ ਭਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਅੱਜ ਇਕ ਕਤਰਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ, ਥਣ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋਏ ਪਏ ਨੇ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਜ਼ਰ-ਨੁਜ਼ਰ ਲੱਗ ਗਈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ! ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਲੈ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋੜ ਦੇਣਗੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਹਾ ਲਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਖੂਬ ਦੁੱਧ ਦੇਣ।"

ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਕਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਫੋਨ ਕਰਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕੰਮ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚਲਾਉਂਣੇ ਹੀ ਨੇ, ਇਹ ਵੀ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝੋ ਕਿ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਚੱਲਿਆ? ਮੈਂ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆ ਗਏ। ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੰਨਿਆ। ਜੇ ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਆਵੇ ਹੀ ਨਾ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮਨ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 342

ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲੈ ਜੇ ਮਨ ਸਾਧ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਪੈ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਜੁਗਤ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ -

ਧੀਆ ਪੂਤ ਸਭ ਹਰਿ ਕੇ ਕੀਏ॥

ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਅਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਾਲਣ ਵਾਸਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ training (ਸਿਖਲਾਈ) ਦੇ, ਚੰਗੇ ਬੱਚੇ ਬਣਾ। ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸਮਝ ਕੇ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਫਸਦਾ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ॥

ਪੰਨਾ - 522

ਕਹਿੰਦੇ ਜੁਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੋਲ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ। ਅਰਦਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦੇ। ਆਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾ -

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥

ਪੰਨਾ - 204

ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਰਲੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਰੀਕਾ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਲੋ ਸੰਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਲਿਆਓ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਸੀ -

ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰ ਨਾਉ॥
ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰ ਨਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 517

ਫੇਰ ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਕਿਥੇ ਹੈ-

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਨਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 517

ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਝੂਠੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਭਾਈ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਐਉਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਸਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਮਾ ਦੇ ਦੇ। ਆਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਵਾਂਗੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਡਾਹਢਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਮਰ ਗਈ ਓਹੀ ਮੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦੇਈਏ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਫੁੱਲ ਲੈ ਗਿਆ ਕਿਸੇ ਦੇ। ਉਹ ਸਿੰਘ ਐਸਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜੀ ਸਨ। ਉਹ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਦੇ ਫੁੱਲ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬੀ-ਕਬਾਬੀ ਚਾਰੇ ਐਬ ਸ਼ਰਈ ਸੀ।

ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿੱਖ ਸੀ, ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ।"

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫੁੱਲ ਫੜੇ, ਜਦੋਂ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਔਹ ਮਾਰੇ ਵਗਾਹ ਕੇ। ਕਹਿੰਦੇ, "ਓ ਦੁਸ਼ਟਾ!" ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਝਾੜ ਪੁਆ ਦਿਤੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚੋਂ? ਸੱਚ ਦੱਸ ਕੌਣ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੀ! ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੇ ਸੀ।"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਕਿਹੜੇ ਦੇ? ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੀ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਹਾਂ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।"

ਨਹੀਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਦਿਵਾ ਦਏਗਾ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਥਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਖਤ ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਿਹੜਾ ਤਖਤ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੰਭਾਲੋ। ਹੁਣ ਸਾਵਣ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦੇ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਬਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ -

ਸਾਵਣਿ ਸਰਸੀ ਕਾਮਣੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਪਿਆਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 134

ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ; ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਅੰਦਰਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਨੇ। ਉਪਰਲੇ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਚਰਨਾ- ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ

ਪੈ ਗਿਆ ਉਹ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਮੁਰਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰਹੇਗਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ –

ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ॥
ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ॥ ਪੰਨਾ – 2

ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਗਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਦੰਰ ਖੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਬਿਰਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ; ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਵੀ ਸੁਆਲ ਹੈ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ? ਅੰਦਰ ਖੋਜਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਲੰਮੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਕੂੜ-ਕਬਾੜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਚੰਗੀਆਂ-ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਬੱਜਰ ਕਪਾਟ ਲਗਾ ਦਿਤੇ –

ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ॥
ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ॥ ਪੰਨਾ – 1033

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਂਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ –

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜ ਜਾਣੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦੀ ਖੁਲਾਇਦਾ।
ਪੰਨਾ – 1033

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਖੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ। ਸੋ ਚਰਨਾਂ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਸਚ ਰੰਗਿ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ – 134

ਹੁਣ ਸੱਚ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ, ਰੱਤਿਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦਾ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਆਦਮੀ –

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ॥ ਪੰਨਾ – 9

ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ॥
ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਥੀ ਜਾਇ॥
ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ॥ ਪੰਨਾ – 142

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਰਾਮ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜੇ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੋ ਔਖਾ ਹੈ ਨਾਮ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਇਫਲਾਸਫੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ, ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਆਸਾ, ਅੰਦੇਸਾ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ। ਇਹ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਜੋਰ ਲਾ ਲਓ ਤੁਸੀਂ। ਸਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਨੇ। ਨੀਚ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮਹਾਂਨੀਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ – you are not fot to enter satsang. ਇੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਇੱਥੇ ਸਤਿਸੰਤ ਵਿਚ ਓਹੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ –

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ਜੀਉ॥
ਪੰਨਾ – 95

ਇਹ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ, ਸੌ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਸੀਆਂ ਦੀ ਅਜੇ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਮੋਗੁਣੀ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਸਤੋਗੁਣ ਤੇ ਰਜੋ-ਗੁਣ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਿਪਤ' ਅਵਸਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਤੋ ਗੁਣ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤਮੋ ਦੁਣ ਨੇ ਫੇਰ ਦੱਬ ਲਿਆ। ਕਦੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਧਰਮ ਕਮਾਈਏ, ਕਦੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੱਡ ਪਰ੍ਹੇ ਕੀ ਹੈ ਉੱਥੇ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਵਕਤ ਖਰਾਬ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਦੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੈ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਕਦੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਐਵੇਂ ਪੈਸੇ ਖਰਾਬ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਹ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸ਼ਿਪਤ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਤੀ ਹੈ ਵਿਕਸ਼ਿਪਤ। ਉਹ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪੂਰਾ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਫਲਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਥੱਲੇ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਆਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਦੱਬ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏਗਾ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਨਾਮ ਵੀ ਜਪੇਗਾ, ਬੈਠੇਗਾ ਵੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਕਾਗਰ ਅਵਸਥਾ। ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਠੀਕ ਹੈ, ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਚਿੱਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਕੋਈ ਨਾ ਆਈ ਇਥੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਚਿਤ ਵਿਚ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਿਰੁੱਧ ਅਵਸਥਾ। ਨਿਰੱਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਰਹੇਗਾ, ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।

ਇਹ ਪੰਜ ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋਈਏ, ਸ਼ਿਪਤ ਵਿਚ ਹੋਈਏ, ਵਿਕਸ਼ਿਪਤ ਵਿਚ ਹੋਈਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਨੇ ਬਿਰਤੀਆਂ, ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਵਹਾਓ, ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਚਿਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਰ ਵਕਤ; ਬੇਅੰਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ

ਵਾਸ਼ਨਾ ਆ ਗਈ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਆ ਗਈ। ਕਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜਾਗ ਪਈ। ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜੱਪਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ। ਇਹ ਮੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਨੇ - ਧਨ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਪੁੱਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਸਾਸ਼ਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਅਨੁਸ਼ਠਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦਰਿਆ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਮਾੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਪਹਿਲੀ ਪਰਮਾਨ ਬਿਰਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਨ ਪੰਜ-ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਦੂਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬਿਪਰਜੇ - ਇਹ ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮਿਥਿਆ, ਝੂਠਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਪਰਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੇ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ, ਜੋਰ ਲਾ ਲਓ ਜਿਸ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦਾ।

ਤੀਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵਿਕਲਪ। ਉਹ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੇਤਨ, ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਸਰੀਰ ਫੇਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ। ਪਈ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਹੈ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਪਈ ਸਿੱਪ ਹੈ ਹੁਣ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਵਿਕਲਪ ਬਿਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਿੰਦਰਾ। ਨਿੰਦਰਾ ਬਿਰਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੀਂ, ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡ ਦੇਈਂ, ਬੈਠਾ ਏਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਿ ਐਵੇਂ ਨਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗੋਡੇ ਹਿਲਾਈ ਜਾਈਂ। ਉਹ ਭਜਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਠੋਡੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਫੁਰਨੇ ਖਤਮ, ਐਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰਤਾ ਆ ਗਈ ਪਰ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਨੀਂਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਤੁੰਦਰਾ ਨੀਂਦ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਬੜਾ 'ਅਨੰਦ' ਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ 'ਅਨੰਦ' ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਨੀਂਦ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੰਦਰਾ ਬਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਿਮਰਤੀ ਬਿਰਤੀ। ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕੱਲ੍ਹ ਲੰਘ ਗਈ ਉਹ ਅੱਜ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਯਾਦ ਆਉਣੀ; ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਫਲਾਣਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਨਾ ਕਰਿਆ, ਫਲਾਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਿਆ। ਕਰਦਾ ਭਜਨ ਹੈ ਫਿਰਦਾ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੇ ਨਿਰੁੱਧ ਦੋ ਤਾਂ ਹਨ ਠੀਕ ਬਾਕੀ ਥੱਲੇ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੜਿਕਾ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੰਤ ਦਸਦੇ ਨੇ ਤਰੀਕਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਲਿਆ ਚਲ ਤੇ ਅਹਿਸਤਾ-ਅਹਿਸਤਾ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਏਂਗਾ।

ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਨਾਮ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਸਚ ਰੰਗਿ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਸਾਨੂੰ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਅਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਹਰ ਵਕਤ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਜਪੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੱਛੀ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ

ਬਿਖਿਆ ਰੰਗ ਕੂੜਾਵਿਆ............॥ ਪੰਨਾ - 134

ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਤੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰਾਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਸਭ ਕੂੜੇ ਨੇ -

................ਦਿਸਨਿ ਸਭੇ ਛਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ - 134

ਇਹ ਸੁਆਹ ਨੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲੈ, ਜੋ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਬਣਾ ਲੈ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਰ, ਕਮਾਈ ਕਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਡੁੱਬ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ। ਨਾਮ ਦੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣੀ -

ਹਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵਣੀ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਪੀਵਣਹਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਆਏਗੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ॥
ਪੰਨਾ - 644

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨਾਭੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਸਤੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਇਹ ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪੀ ਲੈ-

ਵਣ ਤਿਣੁ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ਮਉਲਿਆ..........॥
ਪੰਨਾ - 134

ਜਿੰਨਾ ਖੇੜਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਚੇਤਨ ਜੋਤ ਕਰਕੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਖੇੜਾ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

...............ਸੰਮ੍ਰਥ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰੁ॥
ਹਰਿ ਮਿਲਣੈ ਨੋ ਮਨੁ ਲੋਚਦਾ ਕਰਮਿ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਨੇ ਉਹ ਜਦੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਆਵਾਂਗੇ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਅਵਸਥਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਨਾਲ - ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਨਾਲ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇਂਗਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ।

ਜਿਨੀ ਸਖੀਏ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਹੰਉ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਅਸੀਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਖਿਆ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ।

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜੀ ਮਇਆ ਕਰਿ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ, ਇਹ ਤੱਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ। ਸਵਾਰਣਹਾਰ ਹੈ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਵਧੀਆ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸੁਹਾਵਾ ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ-

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦੇ,
ਸਾਵਣ ਲਗਦਾ ਪਿਆਰਾ - 2, 2.
ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦੇ -2, 2.
ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦੇ..., - 2.

ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਸਾਵਣੁ ਤਿਨਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਰਾਮਨਾਮੁ ਉਰਿ ਹਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 134

ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾ ਲਿਆ, ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਹੀਨਾ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਵਣ ਸਮਝ ਲਓ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ - ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਔਖੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤੇ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਚੱਲੀਏ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ! ਤਰੱਕੀ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ student (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੀਸਰੀ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ, ਚੌਥੀ ਵਿਚ, ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ, ਬਾਰ੍ਹਵੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੀ,ਏ. ਕਰ ਲਈ, ਐਮ, ਏ. ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਹੁਣ d.lit. ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਵੀ ਚਾਟਸਾਲ (school) ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਤਿਸੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ teacher ਨੂੰ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। teacher (ਅਧਿਆਪਕ) ਇਕ ਹੈ student (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਦਾ ਹੈ, ਦਸਵੀਂ ਦਾ, ਕੋਈ ph.d ਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋ?

ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੀ! ਐਮ.ਏ ਦੀ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਕਲਾਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਨਾਂਹ ਜੀ! ਸਾਡਾ status (ਆਹੁਦਾ) ਉਚਾ ਹੈ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਐਮ.ਏ. ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।" Ph.D ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਐਮ.ਏ. ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਨਾਂਹ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ Ph.d ਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ।

ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਗੱਲ?"

ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਡੇ student (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ Ph. d ਤੱਕ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ lesson (ਸਬਕ) ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। "

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੋ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੇ ਬਚਨ ਆਉਣਗੇ, ਸਾਖੀ ਗਨਕਾ ਦੀ ਸੁਣਾਉਣਗੇ। ਗਨਕਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਵਾਲਿਆ ਲਈ, ਉਤਲੇ ਬਚਨ ਹਨ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ। ਸੋ ਜੋ ਆਪਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਏ ਹੋਏ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਲੈ ਲਓ, ਟੇਪਾਂ ਲੈ ਲਓ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਕਿਉਂ ਚਲਾਇਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦੇ ਨੇ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਤੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਪਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈ, ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਪੜ੍ਹ; ਲੈ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈ, ਬੇਅੰਤ ਲਿਟਰੇਚਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਨਾਂ ਹੈ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਟਰੇਚਰ ਕਿ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਲੱਭ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਉਹ ਬਚਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਤੋਂ ਲੱਭਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸਾਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਔਖਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈ, ਬੁਢਾਪੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਅਮਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੋ ਹੁਣ ਮੀਡੀਆ ਆ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਜੇ ਇਹ ਸਾਰਾ system ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਸਭ ਕੁਛ ਆ ਗਿਆ, ਆਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੰਪਿਊਟਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 57 ਤੇ)

ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਗਿਆਨੀ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ

ਕਲਕੱਤਾ ਫੇਰੀ

ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਫਿਰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਟੜਾ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੈਗਨ ਰਾਹੀਂ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ। ਇਸਦੇ ਦੋ ਲਾਭ ਸਨ। ਇਕ ਸਫਰ ਸਾਂਝਾ ਸੁਖਾਵਾਂ ਤੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਫਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਮੁਕਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਕਲਕੱਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਜਗਤ ਸੁਧਾਰ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ। ਆਏ ਗਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਣ ਰੋਟੀ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਆਏ, ਤਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਈ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਭਾਈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਚੰਗੇ ਸਾਊ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬਗੈਰ ਲੰਗਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਚਾਲੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਲੱਬਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਤੇ ਪਾਰਕਾਂ ਦੀ ਰਾਹ ਫੜਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਹਰੀ ਜਸ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਾਹ ਫੜੀ। ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਨਿਤਨੇਮੀ ਬਣੇ ਅਤੀ ਉਤਮ ਕਰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਾਧਨ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਿਵ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਆਰੰਭੇ ਸਨ। ਖਟੜੇ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਸਨ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਧੀਰਜ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ।

ਰਾਂਚੀ ਫੇਰੀ

ਰਾਂਚੀ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਅਤੀ ਰਮਣੀਕ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੰਬਰ ਦੋ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗਰਮੀਆਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਹੀ ਕੱਟਦੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਰਾਂਚੀ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਰਾਂਚੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਬੰਗਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵੱਡੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਜੇ ਰਾਂਚੀ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਦ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਂਚੀ ਦੇ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਤੇ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਂਚੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕੋਠੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਾਰਚ 1953 ਨੂੰ ਆਪ ਰਾਂਚੀ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਕਲਕੱਤੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਬਸਾਂ ਅੰਦਰ ਸੈਂਕੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਂਚੀ ਤੱਕ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਲਕੱਤੇ ਫੇਰੀ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਸੀ। ਰਾਂਚੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਗੋਲੇ ਤੇ ਫੋਕੇ ਫਾਇਰ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਆਰੰਭ ਹੋਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਆਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਵੀਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਕਈ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਚਰਨ ਪਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸੋ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਕਿ ਹਰ ਘਰ ਚਰਨ ਪੈ ਸਕਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਰਾਂਚੀ ਤੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਦੀਵਾਨ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਰਹੇ। ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ 125 ਦਮੜੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ 125 ਹੋਰ ਕੋਲੋਂ ਪਾ ਕੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਖੁੱਲੀ ਦੇਗ ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਕੋਲੋਂ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਾਲ ਰਿਹਾ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿਉਂ ਗਏ ?

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਮਨਸੂਰੀ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੱਲ

ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰੇ ਸਨ। ਮਾਨੋ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇਵਤ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਲਈ ਆਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਸਨ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਸਤ ਸਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਦੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨਸੂਰੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਬਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਬਰਫਾਂ ਦੀ ਠੰਡੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਕੋਈ ਹਿਰਦਾ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੱਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੁਜੋ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ। ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੋਟੋ ਗਰਾਫਰ, ਬਾਬੂ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੇਵਕ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੁਰੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਡਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਚੱਲ ਪਏ।

ਗੱਡੀ ਅਜੇ ਥੋੜੀ ਹੀ ਦੂਰ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਡੀ ਨੇ ਰਾਹ ਆ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਗੱਡੀ ਰੁਕੀ ਤਦ ਸਰਦਾਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆ ਚਰਨ ਫੜੇ ਤੇ ਧਾਂਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਬਿਪਤਾ ਸਮੇਂ ਆ ਬਾਂਹ ਫੜਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ।" ਇਹ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਬਜ਼ੇਰ ਹਾਊਸ ਬੋਟ ਘਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਕਾਕਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਜਰੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਝੀਲ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪਰਤ ਕੇ ਲੱਭਾ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਖੜੋ ਗਏ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਉਹ ਬੱਚਾ ਕਿਧਰੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੇ ਸਾਲ ਦੂਸਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਘਰ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਦੰਪਤੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ਪਰ ਹੁਣ ਮਨ ਦੁਖੀ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਧਰਵਾਸ ਸੀ ਜੋ ਸਦਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਬੱਚਾ ਆਇਆ ਜੋ ਚਿਰੰਜੀਵ ਹੈ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਜਥੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਹਿਤ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸੈਰ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਨਸ਼ਾਤ ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਗ, ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਤੱਕ ਵੀ ਫਿਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਲਦਸਤੇ ਗੁਲਮਰਗ ਵੀ ਪਧਾਰੇ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਾਰਾਗਰੀ ਅੰਦਰ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ ਦੇ ਆਤਮ ਨਾਦ ਵੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਕਈ ਘੰਟੇ ਅਫੁਰ ਤੇ ਅਚਲ ਅਡੋਲ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਲਾ ਮਾਰ ਦੇ ਮਾਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੁਗਾਤ ਵਜੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਤੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਹਿਤ ਹਰ ਮਾਲੀ ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਦੋ ਰੁਪੈ ਦਿਤੇ ਸਨ।

ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨਾ ਕਰਨ। ਸੋ ਸੰਗਤ ਪੁੱਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਤੇ ਫਿਰ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਲੋਕਲ ਸਾਜ਼ੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਹਰੀ ਜਸ ਗਾਏ। ਹਰੀ ਰੰਗ ਰਤੇ ਮਸਤ ਦੀਵਾਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦਿਲੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਰੰਗ ਅੰਦਰ ਰਤੇ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਜਦੋਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਜਿਸ ਵੀ ਰੰਗ ਅੰਦਰ ਬੋਲਣ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸਰਾਪੀ ਧਰਤੀ

ਬੱਚੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਖੜ ਤੇ ਖਰੂਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਤੇ ਮੰਦੀ ਕਰਤੂਤ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕੁੱਲ ਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਬੜੇ ਖਰੂਦੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੇਟ ਪਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਾਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦਸੋ ਮੁਨੀ ਜੀ! ਇਸ ਤੋਂ ਕੌਣ ਜੰਮੇਗਾ? ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਜੰਮੇਗਾ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀ ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਤੀਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਉਸ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੁੱਖੀ ਸੀ। ਨਗਰ ਸੇਡੇਵਾਲ ਬੁਰਜ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਾਗੜੀਆ ਭਾਈ ਜੀ ਢਢੋਮਲ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਸਤੂਆਣੇ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਪਾਸ ਹੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਜੋ ਸਿਆੜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੇਡੇਵਾਲ ਬੁਰਜ ਹੀ ਆ ਵਸੇ ਸਨ।

ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪਰ ਇਕ ਨਾਗਾ ਸਾਧ ਆ ਬੈਠਾ ਜੋ ਗਰਮੀਆਂ ਅੰਦਰ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਗਰ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸੰਤ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ ਤੇ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਦਸੋ ਸੰਤ ਜੀ ਨਗਰ ਦੇ ਭਾਗ ਕਿਵੇਂ ਉਘੜਨਗੇ?" ਮਖੌਲ ਤੱਕ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਖਿਝ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾੜੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਪਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸੋ ਲਉ।" ਉਸਨੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੇ ਧੂਣੇ ਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਫੂਕ ਦਿਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਸੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਜੱਫੀ ਪਾਈ। ਸਾਧ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿਤਾ "ਮੇਰਾ ਸਾਮਾਨ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਗਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਸੇਗਾ ਤੇ ਸੜੇਗਾ।" ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ

ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਵੀ ਵਰਸਦੀ ਸੀ, ਕੱਪੜੇ ਸੜਨਾ ਸਰੀਰ ਸੜਨ। ਮਾਦਰੀ ਆਏ ਪਰ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਕੌਣ ਧੋਵੇ ? ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਹੀ ਘਰ ਜੋ ਸਾਧ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਸੀ ਬਚਿਆ। ਬਾਕੀ ਹਰ ਘਰ ਹੀ ਅੱਗ ਦੀ ਮਾਰ ਸੀ। ਕੱਪੜੇ ਨੋਟ ਵੀ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਛੋਟੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਉਸੇ ਹੀ ਸਾਧ ਨੂੰ ਲਭੋ ਤੇ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰੋ ਪਰ ਸੌ ਯਤਨ ਕਰਨ ਪਰ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭਿਆ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਤਾਂ ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਤਦ ਉਹ ਤਕਲੀਫ ਹਟ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਘਰ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਵੀ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੋ ਮਹਾਨ ਨੇਮੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸੱਜਣ ਭੇਜੇ ਕਿ ਉਹ ਆ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸੋਧ ਸਹਿਤ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹਰ ਮਲੀਨਤਾਈ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਆਸਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ, ਫਿਰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਉਤਨੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਕੂੜ ਕਬਾੜ ਤੇ ਦੁਰਬਚਨ ਵੀ ਨਾ ਕਹੇ। ਸਾਰਾ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਆਹਾਰ ਅਚਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਕੇ ਚੱਲਣ।

ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਹੀ ਘਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅੰਦਰ ਸਵੱਛ ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਇਆ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਪਾਠੀ ਰਹਿਣ, ਅਸਾਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਰਨਾ ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸੜ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਤੜਪ ਉਠਿਆ, ਮੈਂ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਐਸਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਕੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਅਰਾਮ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤੀ ਸੀ। ਘਰ ਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਆਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਗਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਗਰ ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਾਹਰ ਪਲੰਘ ਪਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ, "ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਸਾਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰੀਏ ਪਰ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਈਏ। ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਹੋਈ ਪੁਕਾਰ ਸਿਧੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਦਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮੋੜੇ।"

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰੇ

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਨਿਰੋਲ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਪਰ ਹੀ ਲਗਾਏ ਸਨ। ਉਹ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਸਮੇਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਉਸ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਹੀ ਕਾਰਜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਸਨ।

ਉਹ ਅੱਜ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਦ ਦੂਸਰੀ ਹੀ ਰਾਤ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਿਰਲਾ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਦਿਸਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਾਪੜ, ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਤੇ ਫਿਰ ਹਰਿਦੁਆਰ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹਲਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਦੇ ਖੋਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਤਰਫੇ ਤੋਂ ਘੇਰ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਉਹ ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਸਮੇਤ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ।

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਰਮਸਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧਣਾ ਹੀ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡੀ ਸੀ ਹੁਣ ਛੋਟੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਸਥਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਸੀ ਹੁਣ ਮਜਬੂਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਉਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਹੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਲਾਨਾ ਤੇ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਰੀਮੰਦਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਿਆਲ ਸੀ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਕਮਰੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੋਣਗੇ ਫਿਰ ਵੀਹ ਹੁਣ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਤੱਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਆਮਦ ਨੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਟਾ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਕੁਝ ਦੁਕਾਨਾਂ ਜੋ ਕਦੀ ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਵਧਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਾਸ ਕਰ ਚਾਹ ਲੰਗਰ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਤੱਕ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦਰਮਿਆਨ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਥੁੜ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੈਂਕੜੇ, ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਨਗਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ ਉਥੇ ਹਰ ਜਗਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਬੱਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੱਸਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੈ ਆਂਦੇ ਸਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਗਤ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਹੀ ਕਰਮਸਰ ਆ ਕੇ

ਵਾਪਸ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬੱਸਾਂ ਡੇਰੇ ਪੁਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣਾ, ਕੋਟਲਾ, ਸਰਹੰਦ, ਖੰਨਾ, ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ, ਦੋਰਾਹਾ, ਸੁਬ੍ਹਾ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਟਾਈਮ ਬੱਸਾਂ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਵਾਜਾਈ ਬਣੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤਕ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਤੱਕ ਹੁਣ ਪੰਜ ਸੌ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ।

ਕੁਰਸੀ

ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜ ਯੋਗੀ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ, ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸਥੰਭ ਸਨ ਜੋ ਬਾਕਾਇਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਫੋਟੋ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਾਰ ਹੀ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੋਢੀ ਬੈਠੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਕਾਫੀ ਵਧੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਹੀ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਢੰਗ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਪਰ ਜਿਥੇ ਆਤਮਕ ਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਸਿਮਰਨ ਸਾਧਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਿਆਸੀ ਉਲਝਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਤੁਸੀਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲੋ ਤਦ ਪੰਥ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਏਗਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਜੋ ਕਮੀ ਤੇ ਘਾਟਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।"

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, "ਸੰਤ ਜੀ ਸਿਆਸੀ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਅੰਗਾਰਾਂ ਦੀ ਭੱਠੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਕਾਂਤ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਭੱਠੀ ਅੰਦਰ ਪੈ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਹੀ ਭੱਠੀ ਸਾਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ੋ। ਵੈਸੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਫਿਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਤੇ ਅਲੱਗ ਹੋ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ। ਸਿਆਸੀ ਲੜਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਚਲਾਣੇ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲਾਂ ਚਲ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਗੋਂਦਾ ਗੁੰਦਣੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੇਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਹਾੜ ਜੇਡੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੱਸਣੀ ਇਹ ਸਾਥੋਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਆਪ ਜੋ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਸਾਡੇ ਵਸ ਦਾ ਇਹ ਰੋਗ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਫਿਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਇਹ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਲਾਭ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਡਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਅੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅੰਦਰ ਫਰਕ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸੇ ਤਦ ਝਾੜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਤਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, "ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਗੁਰੇ ਹੀ ਹੋ। ਸਿਖੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੰਢ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਧਰੇ ਪਾਹੁਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭੇਖੀ ਭਰਮੀ ਸਿਖ ਹੈ।"

ਜੋ ਆਦਮੀ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਕੱਟਰ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਦੂਰ ਰਹੇ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਵੀ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੀ।

ਕਮੋਦੇ ਫਾਰਮ ਪਰ ਭੂਤ

ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਮੰਡੀ ਦੇ ਕਈ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਮੋਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਤੀ ਮੁੱਲ ਲਈ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਹ ਸੱਠ ਰੁਪਏ ਤੇ ਫਿਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੌ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ। ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਪਏ ਸਨ। ਕੋਈ ਇਕ ਦਰੱਖਤ ਖਾਸ ਲੋੜ ਲਈ ਰੱਖ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੇ ਉਸ ਰੁੱਖ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਇੱਟਾਂ ਤੇ ਗੰਦਗੀ ਵਰਸਦੀ ਦਿਸੀ।

ਸਵਾਣੀਆਂ ਦੁਧ ਰਿੜਕਣ ਲਗਦੀਆਂ ਚਾਟੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ। ਅੱਗ ਪਰ ਧਰਿਆ ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਾਹੜਨਾ ਚੱਕਰ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 63 ਤੇ)

ਸਨੇਹੀਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ

ਪਿਆਰੇ ਸਾਥੀਓ! ਸਾਥੀ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਮਹਾਂਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਧੁੰਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਥੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਤਿ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ advertisements ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ advertisements ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਤਤਾ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੱਤਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜੋ ਕਿ ਮਕਾਨ, ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ॥
ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ॥
ਪੰਨਾ – 765

ਅਉਗਣ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਗੀਤਾ ਹੈ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਹੈ, ਬਾਈਬਲ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਿਅ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਹੱਥ ਆਇਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲੁਕਵੇਂ ਭੇਤ ਦੱਸੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੁਖੈਨ ਰਾਹ ਲੱਭ ਜਾਵੇ। ਸੈਂਕੜੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਸਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਕਿਵੇਂ ਅਪਣਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਹਰ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਜਾਂ ਐਤਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਜਾਂ ਸਵਾ ਘੰਟਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਦਾ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਆਪ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ –

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ – 306

ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੋਰਨਾਂ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਸਵੱਸਥ ਕੁਝ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿਕਤਿਸਾਕਾਰਾਂ (ਡਾਕਟਰਾਂ) ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ, ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ, 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਲੇਖ ਦੇਖਣੇ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ, ਕੋਈ ਖੇਚਲ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਥਕੇਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠੀ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮੇਰੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਵਸਤੂਆਂ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭਾਵ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖੇਚਲ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਇਕ–ਇਕ ਅੱਖਰ ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ – ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ੰਕੇ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਵੈਸੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ ਹੀ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਤਕ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਹਿਣੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਮਿਹਨਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਸ਼ਾਵੰਦ ਕਰਮ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਥਾਕਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮਾਨਯੋਗ ਗਿਆਨੀ ਆਦਿ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨੂੰ ਬੜੀ ਘੋਖ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਕਦਮ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਰੋਤਿਆਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ

ਬੋਰਡ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਹੋਰ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਹੂਜਾ ਜੋ ਕਈ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਮਿੱਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਰਹੱਟੀ ਵਿਚ ਛਾਪਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਆਨਮੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਇਸ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਪੱਥ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਅਸੀਂ 20 ਪੰਨੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਦੇ ਛਾਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਮੰਤਵ ਹਨ – ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮਾਰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਧਰਮ ਲਈ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੰਨੇ ਛਾਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਸ ਇਹ ਰੱਖੀ ਕਿ ਜੇ ਭਲਾਂ ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਦੋਹਤੇ, ਪੋਤਰੇ, ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਇਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਦੂਸਰੇ ਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਛਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਹੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤੀ ਰਾਏ ਦੇ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਵੋਂ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਏ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਦਰ ਕਰਾਂਗੇ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਬੋਰਡ ਉਸ ਉਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਉਣ, ਚਾਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਮੰਗਵਾਉਣ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੁਝ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੜੀ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਕੀਮਤ ਕੁਝ ਵਧਾਈ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

ਆਪਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਦਸਵਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਸਵਸਥ ਕੁਝ ਠੀਕ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਵਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖਤ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲ ਆਪ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ 1500 ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਬਗੈਰ ਮੋਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਪਰ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਡੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰਾਂ, ਬਿਜਨਸਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ profit ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਸਵਾ ਚਾਰ ਡਾਲਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਜਿੰਮੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਘਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਬੀਮੇ ਦੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਐਨੀ ਛੋਟੀ ਰਕਮ ਕੱਢਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਆਪਣੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ plan ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੋ ਕਿ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣਾ ਬਹੁਤ ਸੁਖੈਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ 1500 ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲਗਾਤਾਰ free ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਕੋਈ ਬਿਜਨਸ ਅਦਾਰਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਇਹ charity ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਦਾਨ ਆਪ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਲਟ-ਫੁਲਟ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦੀ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਛੱਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਭਲਾ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪੈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਤੇ ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਠਕ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਮਾਸ ਸੇਵਨ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਘੌਲ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਡਰਾਫਟ ਬਣਾਉਣ ਜਾਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 'ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ, ਯੂ.ਐਸ.ਏ' ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ Sanjose ਵਿਚ ਹੈ। ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਭੇਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ-ਇਕ ਪੈਸਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਸਰ੍ਹੀ ਵਾਲੇ, ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੀ ਟਰੱਸਟ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਰਦਾਰ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਖੇੜਾ KTC, ਲੰਡਨ ਵਿਚ, ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ, ਬੈਡਫੋਰਡ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਨਛੱਤਰ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੌਰ ਚੀਮਾ, ਲਿਸਟਰ ਵਿਚ ਇਕਬਾਲ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਾਊਥਹਾਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਨਾ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਚੰਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਭੇਜਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋਂ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ

ਦਾ ਚੰਦਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਰਕਤਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਹੈ, ਡਿਟਰਾਇਟ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤਨੋ ਮਨੋ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਚੰਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹੀਨੇ (ਸਤੰਬਰ) ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਫਰ੍ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ publicity ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਿਸਟਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਆਉਣ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ਗੁਜ਼ਾਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਚੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਨਰੋਏ ਸਾਥ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਾਣੋ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਤੇ ਪਾਓ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਚਰ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਣ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ।

'ਚੇਅਰਮੈਨ'
'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'

(ਪੰਨਾ 57 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸ਼ਬਦ ਲੱਭਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ command ਦੇ ਦਓ, ਜਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਦਏਗਾ। ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਓਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਅਗਲਾ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਲਾਹਾ ਹੀ ਲਾਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕਲਜੁਗ ਵੀ 10 ਗੁਣਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਵਲ ਲਗ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਲੱਗਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਜਿੰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਲਾ ਲਓ। ਸੋ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਮੰਤਰੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਐਨੇ ਕੁ ਬਚਨ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਵਸਥ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਦਰਗਾਹੀ ਸੱਦਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਚਿਰਕਾਲ ਤਕ ਜੀਵਤ ਰਹੇਗਾ। ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

L L L L L L L

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 6, 13, 20, 27 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 6 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 16 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 20 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

(ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਤੱਕ)

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨੀਵਾਰ – ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਚੰਗਰ ਜਿਲਾ ਰੋਪੜ।

(ਸਮਾਂ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ – ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਪੰਨਾ 61 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਖਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ। ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਰੋੜਾ ਆ ਵਜਦਾ। ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚਣ ਤਦ ਚੰਦੋਆ ਹੀ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਦਿਸੇ। ਡਰਦਾ ਕੋਈ ਪਾਠ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਇਹ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਡਰਦਾ ਕੋਈ ਪਾਠ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਮੰਗਵਾਇਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਰੁਖ ਹੇਠਾਂ ਰਖੋ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਵਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਉਸ ਬਰੋਟੇ ਹੇਠ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਧੀਂਗਾ ਮੁਸ਼ਤੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਪਿਪਲੀ ਤੋਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕੱਚੇ ਰਸਤੇ ਪਰ ਹੀ ਕਮੋਦੇ ਗਏ ਤੇ ਇਸ ਫਾਰਮ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਭੇਟਾ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਖਾਸ ਕਰ ਪੂਰਬੀਏ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਜੇਕਰ ਆਪ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟਿਕ ਸਕਦੇ।"

L L L L L L L

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 ਤੇ)

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 ਤੇ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਆਪ ਦੀ ਰਿਨੂਅਲ ਨਾਲ ੱੌਤ ਕਰ ਰਹ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਚਾਹੜਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਇਸਲਾਮ ਮੱਤ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਮਸਜਿਦ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖਦੇ ਹੋਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਬੀਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਰੀਭਰੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਖੱਬੇ : ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।
ਸੱਜੇ : ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬੀਜੀ, ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਡਾਕਟਰ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ, ਜਗਤਗੁਰੂ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੋਟ – ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਨੂਅਲ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਨੂਅਲ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

ਐਤਵਾਰ – ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ – 5, 12, 19, 26 ਸਤੰਬਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ – 25 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਗਰਾਂਦ – 17 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ – ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ – 9 ਸਤੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 ਤੇ)

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 ਤੇ)

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।

ਪੰਜਾਬੀ

1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 50/-
2. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 50/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 155/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 30/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 60/-
6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਤੀਜਾ	ਭੇਟਾ 80/-
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 25/-
8. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 55/-
9. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	ਭੇਟਾ 40/-
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
11. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 60/-
12. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-
13. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/-
14. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/-
15. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/-

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਟਾਲ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੋਂ ਨਕਦ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ M.O./ Bank Draft ਭੇਜ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 25/- ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਲੈਣ ਲਈ 50/- ਰੁ: ਡਾਕ ਖਰਚ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

-: ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : -

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
(ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ)
ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ 1782, ਫੇਜ਼ 3ਬੀ2,
ਐਸ. ਏ. ਐਸ ਨਗਰ,
ਮੋਹਾਲੀ - 160055 (ਪੰਜਾਬ)
(ਟੈਲੀਫੋਨ) : (0172) 220972, ਫੈਕਸ - 677697

ਹਿੰਦੀ

1. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 35/-
2. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 235/-
3. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 35/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 65/-
5. ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥	ਭੇਟਾ 45/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 30/-
7. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/-
8. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/-
9. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
10. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/-
11. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/-
12. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/-
13. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-

English

1. BAISAKHI	Rs. 5/-
2. HOW REND THE VEIL OF UNTRUTH	Rs. 70/- US$ 10
3. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part I)	Rs 50/- US$ 5
4. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part II)	Rs. 50/- US$ 5 £ 3
5. THE WAY TO THE IMPERCEPTIBLE	RS. 80/- US$ 10
6. The Lights Immortal	Rs. 20/- US$ 2 £ 1
7. Transcendental Bliss	Rs. 70/- US$ 10 £ 5
8. The Dawn of Khalsa Ideals	RS. 10/- US$ 2 £ 1
9. How to know Thy Real Self (Part I)	RS. 70/- US$ 10